

# MOKSLO LIETUVA

2008 m. lapkričio 20 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 20(398)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

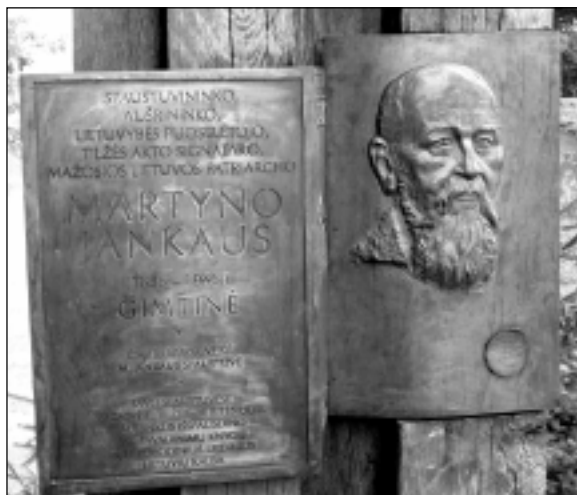
Kaina 3 Lt

Vilniaus pedagoginiame universitete antruosiuose rūmuose bus įkurtas Krikščioniškasis antropologijos centras, kurio kontūrai jau ryškėja. Centro dalimi taps istoriko Adolfo Šapokos, Arkivyskupo Mečislovo Reinio ir Lietuvos partizanų vado, Vilniaus pedagoginio instituto absolvento, lituanisto Adolfo Ramanausko-Vanago vardinės auditorijos. Pastaroji auditorija turėtų atverti duris kitąmet sausio ar vasario mėn., o Arkivyskupo Mečislovo Reinio (1884 m. vasario 5 d. – 1953 m. lapkričio 8 d.) auditorija atidaryta M. Reinio žūties Vladimiro kalėjime 55-ųjų metinių išvakarėse.

## Atidaryta Arkivyskupo Mečislovo Reinio auditorija

Auditorijos atidarymo iškilmėse dalyvavo Vilniaus arkivyskupas kardinolas Audrys Juozas Bačkis, kuris su universiteto rektoriumi akad. prof. Algirdu Gaižučiu ir perkirpo juostelę. Tarp svečių buvo Šv. Sosto apaštalinis nuncijus Lietuvoje Pėteris Štefnas Curbrigenas (Peter Stephan Zurbriegen), LR Seimo narys, Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininko pavaduotojas Julius Dautartas, Daugailių (Utenos r.) Šv. Antano Paduviečio parapijos klebonas monsinjoras Petras Baltuška, su universitetu bendradarbiaujančio Utenos rajono atstovai, vadovaujami mero pavaduotojo Vidmanto Valinčiaus, kiti garbūs svečiai ir, žinoma, universiteto bendruomenės nariai.

Apie tai skaitykite 2 p.



Šiųmetė knygotyros tarptautinė konferencija, kurią kartu su kitų Baltijos šalių mokslininkais kasmet organizuoja Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas, atliko išties ypatingą misiją – į tarptautinį lygmenį išvedė Mažosios Lietuvos šviesuolio Martyno Jankaus (1858 m. rugpjūčio 7 d. Bitėnuose, Šilutės apskrityje – 1946 m. gegužės 23 d. Flensburge, Vokietijoje, 1993 m. gegužės 30 d. perlaidotas Bitėnų kapinėse) vardą ir darbus. Minint aktyvaus kovotojo už Mažosios ir Didžiosios Lietuvos suartėjimo 150-ąsias metines, tris dienas šis vardas skambėjo po senosios Alma mater Senato posėdžių salės Vilniuje skliautais, Šilutės rajono savivaldybės Fridricho Bajoraičio viešojoje bibliotekos konferencijų salėje ir, žinoma, Bitėnuose veikiančiame M. Jankaus muziejuje, taigi pačioje Jankynėje. Nežinau, ar kas Jankaus gimtąją vietą, kur jis praleido daug metų, taip vadina. Gal pernelyg familiaru taip sakyti, bet labai knieti priartinti Mažosios Lietuvos patriarchą prie mūsų kasdienybės darbų ir darbėlių, o norint tai padaryti, reikia prisijaukinti mums visiems brangią vietą, kur yra Martyno Jankaus muziejus, stovi senovinė spausdinimo mašina, ta ypatinga aplinka ir, žinoma, netoliese dunkantis Rambynas su atsiveriančiu vaizdu į Nemuno ramų bėgsimą.

Būtų gerai prisijaukinti ne tik erdvę, bet ir laiką, ypač tą jo dalį, kurią galėtume įvardyti kaip istorinį laiką, aprėpiantį bent jau Martyno Jankaus gyvenamąjį metą. Jam tikėtų ir sunkmečio vardas. Laiko drumzlėms nusėdus, galėtume jį apibūdinti ir kaip ypatingą, gal net savaip nuostabų metą. Juk tai Jono Basanavičiaus, Jono Šliūpo, Petro Vileišio, Georgo Zauerveino laikai. Pastarasis save lietuviškai įvardijo kaip Girėną, juk ne kaip Sausvynį, kaip kad šiandien pirmiausia būtų kažkam šovę į galvą. Ir tada pakako nesusi-

## Likimo dovana Martyno Jankaus jubiliejiui



Prof. Domas Kaunas Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose pasakoja apie Kaune rastą „Ausros“ ir „Varpo“ archyvo dalį

kalbėjimo, tarpusavio nesusipratimų, keistų asmeniškumų, bet laiko bangos nuplauna kasdienybės apnašas, palikdamos esmę, vizijos šviesą, kurią būtų galima išsakyti labai paprastais žodžiais. Per lietuvišką žodį, rankraštinių ir spausdintinių, siekta pažadinti visus lietuvius, nes tik visi drauge gali būti pavadinti tauta. Tą tautą dar reikėjo sutelkti, užkrėsti bendrais siekiais. Kitais žodžiais tariant, dar reikėjo suverti modernią lietuvių tautą. Pavyzdžių būta kitose Europos šalyse, kur iš skeldėjančių ir dūžtančių imperijų – Austrijos ir Vengrijos, Osmanų – vadavosi tautos, kurioms ligi tol teko tenkintis klusnių valdinių vaidmeniu. Lie-

tuviai nieko naujo neišrado ir nieko neįmanomo netroško! Norėjo būti kaip ir kitos senos, garbingos ir savo istorines šakas prisimenančios tautos.

Žinoma, norint būti tauta, o ne šiaip genties atstovais, reikėjo atsakyti į neišvengiamai kylantį klausimą: kokia turėtų būti lietuvių tauta, koku pagrindu telktis. Neturint valstybės, kurios vizija nebent šmėkščiojo mūsų šviesuolių ir idealistų sapnuose, visai natūralu, kad telkimosi pagrindu tapo lietuviškas žodis ir gimtoji kalba. Būta mėginimų telktis ir

Nukelta į 4 p.

3 p.

NUO  
DILOGIJOS  
PRIE  
TRILOGIJOS

7, 11 p.

ENERGETIKOS  
IR METRO-  
LOGIJOS  
PARIBIUOSE

8–9 p.

ATKELK  
VARTUS  
ŽINOJIMUI

12, 13 p.

KTU VYKDO  
TARPTAUTINIUS  
PROJEKTUS

14 p.

LITUANISTIKA  
OLŠTYNO  
UNIVERSITETE

# Atidaryta Arkivyskupo Mečislovo Reinio auditorija

Atkelta iš 1 p.

## Pažintis prasidėjo nuo portreto

Vilniaus pedagoginio universiteto rektoriui prof. Algirdui Gaižučui arkivyskupo Mečislovo Reinio portretas įsiminė nuo ankstyvos vaikystės. Juk kabojo jo močiutės Elenos Reinytės-Gaižutienės, arkivyskupo M. Reinio pusseserės, namuose. Būsimąjį profesorių ir rektorių nuo 4 iki 7 metų augino močiutė, kai 1945 m. jo tėvai buvo suminti ir nuteisti. Tėvas kalėjo Norilsko, o motina – Vorkutos lageriuose. Močiutė buvo tikra atspara berniukui, o pačiai močiutei viena iš atsparų buvo pusbrolio arkivyskupo Mečislovo Reinio portretas.

Berniukas nuo pat mažumės suprato ir tai, kad tą portretą reikia būtinai slėpti, jeigu tik jų vieniemyje pasirodys nepažįstami žmonės, nes taip darė močiutė. Taigi rektoriaus pažintis su Mečislovu Reinu prasidėjo nuo portreto.

Daug vėliau sužinojo, kokio masto tai buvo asmenybė. Ir išliko, nes su fizine žmogaus būtimi jo gyvenimas nesibaigia.

Mečislovas Reinys gimė 1884 m. vasario 5 d. Utenos apskrityje, Daugailių parapijoje, Madagaskaro kaime. Buvo jauniausias iš 11 vaikų šeimoje. Rygoje aukso medaliu baigė gimnaziją. Po Vilniaus kunigų seminarijos studijavo Peterburgo Dvasinėje akademijoje, 1907 m. išventintas kunigu, 1909 m. tapo teologijos magistru. Toliau studijos Filosofijos institute prie Liuveno universiteto Belgijoje, kur gilinosi į teologiją, psichologiją ir gamtos mokslus. Vėliau gavo filosofijos daktaro laipsnį. Apologetikos studijos Strasbūro universitete, devynios išmoktos kalbos – aukščiausio lygmens europinis išsilavinimas, bendrauta su šviesiausiais Europos protais.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą M. Reinys grįžo į Vilnių, buvo Šv. Jono bažnyčios vikaras, 1915–1922 m. Vilniaus pedagoginių kursų ir lietuvių gimnazijos kapelionas ir mokytojas, taip pat Vilniaus kunigų seminarijos profesorius, dėstė filosofiją ir sociologiją. Vilniuje įkūrė ateitininkų kuopelę. 1922 m. kuriantis Kauno universitetui vadovavo Teologijos ir filosofijos fakulteto Psichologijos katedrai, iki 1940 m. dėstė bendrąją, lyginamąją ir pedagoginę psichologiją. Suformavo ir



Vilniaus arkivyskupas kardinolas Audrys Juozas Bačkis ir Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius akad. Algirdas Gaižutis perkerpa juostelę į atidaromą Arkivyskupo Mečislovo Reinio auditoriją

šių tyrinėjimų kryptį Lietuvoje. 1923 m. pagerbtas prelado titulu. 1922 m. buvo tarp Lietuvos katalikų mokslo akademijos kūrėjų, jos pirmuoju sekretoriumi. 1925–1926 m. ėjo Lietuvos užsienio reikalų ministro pareigas.

1926 m. konsekruotas vyskupu, ėjo Vilkaiviškio vyskupo koadjutoriaus pareigas. 1940 m. paskirtas Vilniaus arkivyskupo pagalbininku. 1942–1947 m. buvo Vilniaus vyskupijos, o nuo 1942 m. – Minsko ir Mogiliovo archivyskupijos valdytoju.

1947 m. sovietų suimtas, nuteistas už antisovietinę veiklą. Kalintas sovietų kalėjimuose, mirė 1953 m. lapkričio 8 d. Vladimiro kalėjime.

Štai šis Mečislovo Reinio gyvenimo ratas atsiskleidžia prieš mūsų akis jo vardo auditorijoje. Idėjos sumanytojai ir įgyvendintojai nesiekė kurti muziejaus, nesudėliojo skrupulingos gyvenimo įvykių sekos į griežtą sistemą. Ne tas kelias tikslas. Norėta būtent gyvenimo rato, kurį užbaigia gerai žinoma arkivyskupo Mečislovo Reinio – sovietinio kalėjimo kalinio nuotrauka: profiliu ir anfas. Kalėjime šią

lietuvių tautai brangią asmenybę norėta pažeminti, nužmoginti, o išėjo priešingai – iš nuotraukos į mus žvelgia didžios dvasinės jėgos, nesugniuždyta asmenybė.

istorijos kataklizmu, įrodo, kad mūsų visuomenė sveiksta, vaduojasi iš vieno didžiausių XX a. mitų įtakos.

Savaip simboliška, kad Arkivyskupo Mečislovo Reinio auditorija



Rektorius prof. Algirdas Gaižutis arkivyskupo Mečislovo Reinio portretą pirmą kartą išvydo savo močiutės Elenos Reinytės-Gaižutienės namuose



Daugailių Šv. Antano Paduviečio parapijos klebonas monsijoras Petras Baltuška daug gyvenimo metų skyrė arkivyskupo Mečislovo Reinio atminimo įamžinimui

## Paradoksalių ženklų kalba

Vargu ar kas iš dalyvavusiųjų auditorijos atidaryme atkreipė dėmesį (bent jau prakalbose nenuskambėjo) į vyksmo datą – lapkričio 7-ąją. Spalio perversmo Rusijoje diena. Kad Lietuvoje mažai kas eilinę darbo dieną susiejo su prieš 91 metus įvykusiu

buvo atidaryta būtent tą dieną, nors sąmoningai sąsajų nesiekta. Vargu ar apie tai susimąstyta. Kai kurių gyvenimo sutapimų paaiškinti racionaliu protu neįmanoma. Gal čia ir glūdi paslaptis, savotiškas priminimas, kad žmonių gyvenimas paklūsta ne tik griežtam priežastingumui, bet yra kupinas keistų paradoksų.

1945 m. rudmarškinį okupantą pakeitė raudonasis „išvaduotojas“, sąmoningiausia, patriotiškai nusiteikusi lietuvių tautos dalis su ginklu rankose išėjo į miškus.

Arkivyskupas Mečislovas Reinys buvo kliuvinys revoliucinio žingsnio skelbėjų kelyje, kaip ir daugelis kitų Lietuvos žmonių, kurie



Vilniaus arkivyskupas kardinolas Audrys Juozas Bačkis šventina Arkivyskupo Mečislovo Reinio auditoriją



Paskutinė arkivyskupo Mečislovo Reinio nuotrauka ir jo laiškai



mastė kitokiomis politinėmis ir moralinėmis kategorijomis. 1947 m. birželio 12 d. vienas aukščiausių Katalikų bažnyčios hierarchų, buvęs Lietuvos užsienio reikalų ministras buvo suimtas, apkaltintas antitarybine veikla, kankinamas Sovietų Sąjungos kalėjimuose, galų gale numarintas nežmoniškais sąlygomis.

Okupantui per maža buvo fizinės idėjinio ir politinio priešininko mirties, jam reikėjo išplėsti iš tautos atminties savo aukos vardą, o jei to neįmanoma, tai pažeisti, suniekinti patrioto vardą. Šiam tikslui tiko visos priemonės, ir visos jos buvo grindžiamos melu bei šmeižtu. Vilniaus pedagoginiame institute, dabartinio universiteto pirmtake, nukankintam Lietuvos dvasios ganytojui buvo klijuojama „gebelsinės propagandos“ atstovo klišė. Nusikaltėliškasis politinis režimas prieš idėjinius ir klasinius priešus naudojo nusikaltėlišką veikimo priemonę – melą, terorą, šmeižtą ir šantažą. Visa tai šiandien žinome iš šimtų autentiškų ištremtųjų, nuteistųjų, represuotųjų ir išgyvenusiųjų parašytų knygų bei straipsnių, pagaliau tie patys žmonės yra gyvoji istorija ir bolševikmečio nusikaltimų liudytojai.

Kad yra aukštesnio lygmens teisingumas ir teisybė, mums liudija daug ženklų, tarsi nematomos rankos sudėstyti į iškalbingą seką – tik reikia tuos ženklus perprasti. Tai ir Mečislovo Reinio auditorijos atidarymas: juk vyko VPU antruosiuose rūmuose T. Ševčenkos g. 31, buvusiam Aukštosios partinės mokyklos pastate. Nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje dabar čia atkuriamą istorinę tiesą ir teisingumą, atsiranda vis nauji atsparos taškai jaunam studijuojančiam žmogui.

### Kūrybinis palikimas bus įprasminamas „Raštuose“

M. Reinio kūrybinis palikimas įprasminamas daugelyje knygų ir straipsnių, o Vilniaus pedagoginis universitetas pasiruošęs parengti ir išleisti jo *Raštus*, į kuriuos bus surinkti jo darbai iš psichologijos, pedagogikos, etikos, teologijos sričių. Bus penki ar šeši tomai.

Per Arkivyskupo Mečislovo Reinio auditorijos atidarymo iškilmes rektorius Algirdas Gaižutis universiteto padėkos raštais apdovanojo uoliausius Mečislovo Reinio kūrybos ir jo skelbtų idealų garsintojus. Tarp kitų – Daugailių Šv. Antano Paduviečio parapijos kleboną monsijoną Petrą Baltušką už arkivyskupo Mečislovo Reinio atminimo įamžinimą. Pagerbtos VPU ir VU auklėtinės – Utenos r. savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vyriausioji specialistė Zita Mackevičienė, daug prisidėjusi prie arkivyskupo Mečislovo Reinio darbų garsinimo, ir Daugailių pagrindinės mokyklos mokytoja Rita Jurkevičienė už mokinių įtraukimą į kraštotyros veiklą, medžiagos apie M. Reinį rinkimą ir populiarinimą. Padėka įteikta ir rengiamos knygos apie Mečislovą Reinį autorei dr. Aldonai Vasiliauskienei, nuoširdžiai arkivyskupo skelbtųjų idealų propagotojai. Padėka bus įteikta ir į renginį dėl darbų gausos negalėjusiam į renginį atvykti Utenos r. savivaldybės merui, Arkivyskupo Mečislovo Reinio fondo tarybos pirmininkui Alydui Katinui už reikšmingus darbus įamžinant šios iškilios mūsų asmenybės atminimą.

Gediminas Zemlickas

# Nuo dilogijos prie trilogijos



Prof. Arnoldas PIROČKINAS

Žymus lenkų istorikas Henrikas Visneris (Henryk Wisner) su dideliu atsidėjimu tiria 80 metų (1588–1668 m.) trukusį jungtinės Lenkijos ir Lietuvos valstybės, vadinamos Abiejų Tautų Respublika, arba trumpai – Respublika, laikotarpį, kai šalį valdė trys Vazų dinastijos valdovai: Zigmantas Vaza (lenkų istoriografijoje – Zigmantas III Vaza, 1587–1632 m.), du jo sūnūs – Vladislovas Vaza (lenkų istoriografijoje Vladislavas IV, 1632–1648 m.) ir Jonas Kazimieras (1648–1668 m.). Galime pasidžiaugti turį išsivertę dvi šio mokslininko knygas – *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo pavojai* (1991 m.) ir *Jonušas Radvila. Kėdainių šešėlyje* (2000 m.). Mūsų istorijos specialistams, aišku, gerai pažįstami ir kiti gausūs šio mokslininko darbai.

2001 m. antru leidimu išėjusi H. Visnerio knyga *Najjaśniejsza Rzeczpospolita. Szkice z czasów Zygmunta III i Władysława IV Wazy* su po metų išleista knyga *Rzeczpospolita Wazów. Czasy Zygmunta III i Władysława IV* sudaro tarsi viena tema susijusių dvejų savarankiškų dalių studiją – dilogiją. Tačiau praėjo šešeri metai, ir pasirodė naujas tos pačios temos tęsinys – monografija *Rzeczpospolita Wazów. III. Sławne Państwo, Wielkie Księstwo Litewskie* (Warszawa, Wydawnictwo Neriton, Instytut historii PAN. – 2008. – P. 300), t. y. *Vazų Respublika. Šlovingoji Valstybė, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė*. Šį darbą pats autorius apibūdina kaip trečiąją ciklo *Rzeczpospolita Wazów* dalį (p. 11). Taigi prieš akis turime trilogiją.

Trečiosios dalies paantraštė *Šlovingoji Valstybė, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė* nedviprasmiškai sako, kad ši monografija skiriasi nuo pirmųjų dvejų dalių temos apibrėžtumu. Autoriui maga parodyti, kad Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumą po 1569 m. Liublino unijos, nuosekliai grindžia mintį, jog Abiejų Tautų Respublikoje Lietuva, nepaisant visokių prievarta ir gera valia padarytų Lenkijos Karalystei nuolaidų, išlaikė tiek suverenios valstybės požymių, kad ji traktuotina kaip valstybinis darinys. Ši mintis pradėta jau pirmojoje trilogijos

dalyje. Jos antrojo leidimo įvadėlyje H. Visneriui net teko vieną tokį priekaištą atremti: „Žymusis XVII a. tyrėjas Vladislavas Čaplinskis (Władysław Czapliński), recenzuodamas pirmąjį leidimą, yra nurodęs, jog autorius verčias žiūrėti į Respubliką pro lietuviškus akinius“ (p. 9).

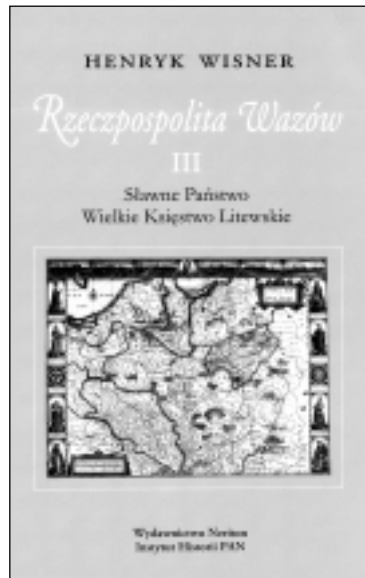
Iš tikrųjų čia ne „lietuviškų akinių“ dalykas: kiekvienas lietuvių pusės savarankiškumo atvejis H. Visnerio pagrįstas dokumentais. O kad jie ne sykį būdavo priversti priimti Lietuvos DK valstybei nenaudingą Lenkijos Karalystės reikalavimą, anaipol nerodo, jog netekta suverenumo. Vazų valdymo laikais, istoriko nuomone, Lietuvos DK visada galėjo rinktis kitą alternatyvą, bet jos atkakliai vengė, nes ji būtų reikšusi pasidavimą Maskvos carų valiai. Mes šį alternatyvų rinkimąsi nusakytume kiek buitiskiškai: Lietuvos DK valdantieji sluoksniai iš dvejų blygių rinkosi mažesniąją, šiuo atveju – ryšį su Lenkija. H. Visneris uniją su Lenkija apibūdino kaip „pasilikimą ne tiek lenkiško, kiek lotyniško pasaulio sferoje“. Vis dėlto ir po unijos, kaip toliau tęsia santykių apibūdinimą, lietuviai baiminėjosi dėl Lenkijos vyravimo ir jautė nusivylimą, kurį žadinęs patirtos skriaudos jausmas (*Najjaśniejsza Rzeczpospolita...*, p. 24).

Pirmosiose dvejose knygose Lietuvos DK vadovų pastangos išlaikyti kiek įmanoma didesnę valstybės savarankiškumą ir nenutraukti unijos ryšių su Lenkija buvo išskaidytos bendrų Abiejų Tautų Respublikos problemų nagrinėjime, todėl tas lietuviškas „separatizmas“ liko tarsi prislopintas. Trečiajai knygai, jeigu neapsirinkame, keliamas tikslas išryškinti Lietuvos DK valstybinio suverenumo parametrus esminiais aspektais. Tačiau dėl šios dalies ketinimų leiskime kalbėti pačiam profesoriui: „Teikiamas darbas, trečiasis cikle *Rzeczpospolita Wazów*, neturi tikslo pasverti abiejų pusių tiesų. Tačiau jis privalo, nurodydamas, jog jų yra dvi – lenkų ir lietuvių, priminti, kad į naująją sąjungą, kitaip tariant, į sąjungą nauju pavidalu, Lietuva, arba Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, nes pavadinimai vartojami pakaitomis, stoji (beje, ne be pagrindo) kupina nepasitikėjimo partnere. Autoriaus tikslas – parodyti, kaip Liublino unijos akto ir jį lydinčių dokumentų [...] pagrindu funkcionavo Lietuvos valstybė ir jos bajorų luomas, o kartu su tuo, kokią ji darė įtaką Abiejų Tautų Respublikos veiklai ar bent veiklos galimybei“ (*Rzeczpospolita Wazów*, III, p. 11). Taigi mokslininkas nesima būti konfrontuojančių pusių teisėju... To iš jo ne nederėtų reikalauti.

Kadangi pirmosiose dvejose knygose plačiai išnagrinėtos Respublikos kariuomenės ir diplomatijos problemos, šioje dalyje apie jas jau nekalbama. Taip pat neaptariamas švietimas, apskritai lavinimas, literatūra ir menas.

Lietuvos DK statuso apibūdinimas Vazų valdymo laikais pradėdamas skyriuje *Abiejų Tautų Respublika unijos akto ir jo papildymų požiūriu* (p. 12–31). Skyriuje pateikiama unijos akto analizė rodo, kad šiame pagrindiniame jungtinės valstybės dokumente esama nemaža formu-

lavimų, leidžiančių abiem susitariančioms pusėms skirtingai traktuoti svarbias nuostatas. Kuriais ne kuriais atvejais unijos akto nuostatos sudarė sąlygas diskriminuoti lietuvius. Knygos autorius nepraleido progos ir išskėlė kelis tokius pavyzdžius. Antai, kalbėdamas apie Respublikos Senato sudarymą nustatantį dokumentą, jis sako: „Nežinoma, ar jo parengime dalyvavo Didžiosios Kunigaikštystės atstovų, tačiau bet kuriuo atveju jis buvo jai skriaudus. Mat Senatas sudarytas ne sujungiant Karūnos senatą su Lietuvos Ponų Taryba, bet prijungiant prie Karūnos senatorių lietuvių pareigūnus, kurių titulai analogiški, t. y. vyskupus, vaivadas, kaštelionus, kaip išimtį Žemaičių seniūną (Žemaičių kunigaikštystėje nebuvo vaivados), taip pat ministrus: didijį ir rūmų maršalkas, kanclerį,



Henriko Visnerio knygos viršelio faksimilė

pakanclerį ir krašto išdininką“ (p. 17). Pagal šį principą sudarytas jungtinės Respublikos senatas, kaip matome iš pateiktų knygose duomenų, reišė aiškia skriauda „lygiateisei“ partnerei: Lenkija turėjo 113 senatorių, o Lietuvos DK – tik 27 (p. 16). Apie Lietuvos senatorius, jų skyrimo aplinkybes ir varžybas su lenkų senatoriais plačiai ir įdomiai rašoma dar viename skyriuje – *Senatoriai – Didžiosios Kunigaikštystės senatas?* (p. 135–144).

Ir po 1569 m. Liublino unijos traktuodamas Lietuvos DK kaip valstybę, H. Visneris skyriuje *Pavadinimas, herbas, vėliava* (p. 32–40) apibūdina išorinius valstybingumo atributus. Pasirodo, šalia dvejų mums įprastų ir tada pramaisiui vartojamų pavadinimų Lietuva ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė Vazų valdymo laikais dokumentuose būdavo rašoma ir taip: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Respublika, Lietuvos Respublika ar tik Respublika.

Plačiame skyriuje *Sienos ir teritorija* (p. 64–98) išryškina Lietuvos DK valdančiųjų sluoksnių pastangos Vazų valdymo laikotarpiu išlaikyti savo valstybės teritoriją ir ją ribojančių sienų neliečiamumą. Čia primenama, kad 1587 m., Vazų karaliavimo išvakarėse, Lietuvos DK užėmė apytikriai trijų šimtų tūkstančių kvadratinių kilometrų plotą. Visai tiksliai juo nusakyti negalima, nes tuo metu vykęs sienų su Lenkija, Kuršu ir Maskva nustatymas. Vėliau, XVII a. pradžioje, dėl permai-

ningų kovų kito sienos su Maskva. Tačiau šiaip ar taip Lietuvos DK vadovai visomis priemonėmis stengėsi ne tik išlaikyti to meto valstybės sritis, bet net atgauti prarastasias.

Įdomūs pavyzdžiai, kaip Lietuvos DK administracija, remdamasi 1566 ir 1588 m. Lietuvos Statutais, neleidavo be Ponų Tarybos sutikimo peržengti savo valstybės sienų net Lenkijos Karalystės kariuomenės daliniams (p. 67). Apskritai žmonės per Lietuvos–Lenkijos sieną keliavo laisvai, bet vežamos prekės būdavo apdedamos maito mokesčiais (p. 68).

Skyriuje randame svarbių duomenų apie to meto Lietuvos DK ūkį, kelius, administracinį pasiskirstymą (vaivadijas, pavietus), miestus. Čia įdomu pažymėti, kad, 1648 m. gegužės 20 d. Merkinėje mirus Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Vladislavui Vazai, suvažiuavę Lietuvos magnatai derybose su Lenkijos ponais rūpinosi kelti Vilniaus, kaip po Krokuvos antrosios metropolijos, reikšmę. Jonušas Radvila pasiūlė mirusio karaliaus kūną laidoti Krokuvoje, o širdį – Vilniuje. Galiausiai taip ir buvo padaryta: 1649 m. birželio 26 d. Vladislavo Vazos širdis ir viduriai, sudėti į dvi urnas, buvo iškilmingai palaidoti katedros požemiuose (p. 86).

Šio skyriaus „autonominių“ poskyrių sudaro pušlapiai, kuriuose aprašoma Lietuvos DK religinių bendruomenių struktūra (tai rodo net antraštė *Struktury kościelne*, p. 87). Per Zigmanto Vazos rinkimus jungtinės Abiejų Tautų Respublikos valdovu Didžiojoje Kunigaikštystėje būta keturių religijų bendruomenių: krikščionių, musulmonų, judėjų ir karaimų. Savo ruožtu krikščionys dar skyrėsi į evangelikus (arba kalvinus), (Romos) katalikus, liuteronus ir stačiatikius, o nuo 1579 m. dar unitus (p. 87). Matyt, lenkų istoriografijoje evangelikais vadinami vien Šveicarijos reformacijos Kalvino ir Cvinglio krypties sekėjai, kurie lietuviškai vadintini evangelikais reformatais arba sutrumpintai – tiesiog reformatais. Evangelikų pavadinimas yra bendras ir reformatams, ir liuteronams, kurių oficialus vardas skamba taip – evangelikai liuteronai. Reformatai savęs nevadina nei kalvinistais, nei tuo labiau kalvinais: šie vardai jiems primetami. Tai reikėtų žinoti mūsų publicistams, istorikams ir religijų tyrėjams.

Baigiant trečiosios H. Visnerio knygos apžvalgą, tenka apgailestauti dėl vieno dalyko: tokio turiningo ir gilaus veikalo neįmanoma deramai aptarti pristatomajame straipsnyje. Reikia manyti, kad kvalifikuoti Lietuvos senosios istorijos tyrėjai nepraleis progos su autoriumi pasvarstyti vieną kitą problemą. Seniai žinoma, kad kuo plačiau užgriebiamas baras, tuo didesnė galimybė rasti skirtingoms nuomonėms. Tačiau dėl vieno dalyko neturėtų niekas prieštarauti: gerbiamasis profesorius Henrikas Visneris savo trilogija ir kitais darbais „pro lietuviškus akinius“ atskleidė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpį, kuris patiems lietuviams iki šiol rodėsi ne ypač perspektyvus. O gal jie stokojo „lietuviškų akinių“?

# Likimo dovana Martyno Jankaus jubiliejui

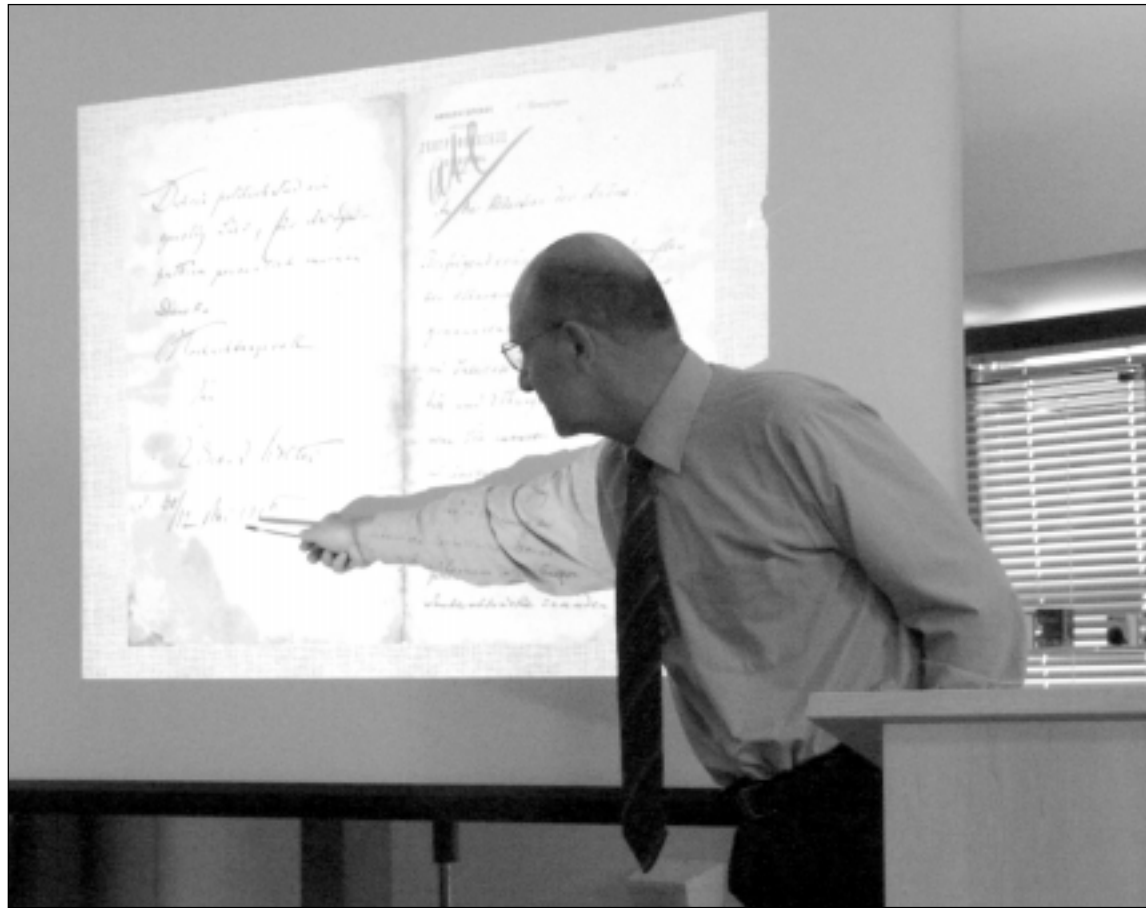
Atkelta iš 1 p.

kitu pagrindu – istorinės Lietuvos, bajoriškų prisiminimų apie Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. Su tam tikra išlyga būtų galima sakyti, kad pilietinės tautos modelis vedė į praeitį, nes Lietuvos istorijoje tai jau yra buvę. Užtat kitas kelias žadėjo ateitį, kurią dar reikėjo išlukštenti, gyvenime įtvirtinant modernios lietuvių tautos gyvavimo modelį, formuojamą savasties tapatumo pagrindu.

Išties tas prierašumas prie gimtosios kalbos vėliau stebins kitataučius (tik nestebino Georgo Zauerveino, kuris tiek daug nuveikė, kad lietuviai pajustų savo gimtosios kalbos išskirtinį grožį ir vertę). Daugeliui ir mūsų dienomis tas fenomenas visiškai nesuvokiamas, nes norint jį suprasti, reikia žinoti, ką reiškia lietuviams 40 metų trukęs spaudos gimtąja kalba draudimas, kas buvo tie daraktoriai ir knygnešiai (sąvokos, neturinčios atitikmenų kitų tautų žodynuose), ir kaip apskritai atrodė tos slaptos lietuviškos kaimo mokyklėlės, kur basakojai vaikai mokėsi pažinti raides ir slebizuoti maldaknygėje parašytą lietuvišką žodį.

Išties lietuviškas žodis arba filologija, kaip po pusės amžiaus rašė Česlavas Milošas, pažadino lietuvių tautą, sujungė bendrą siekį tautos egzistenciją įtvirtinti valstybėje, kuris tapo kūnu 1918 m. vasario 16-ąją. Ta lietuviško žodžio pažadinta galia formavo išties Pirmosios nepriklausomybės lietuvių kartą. Ji išaugo iš tautinių idealų ir tuos idealus įprasmino tautinės valstybės modelyje, kurio sunkiausi išmėginimo metai sutapo su pokario įvykiais.

Deja, šios tautos dalies aukščiausio pasiaukojimo Tėvynės ide-



Prof. Domas Kaunas tarptautinėje knygotyros konferencijoje Bitėnuose nagrinėja „Aušros“ ir „Varpo“ archyvo laiškus

atsišaukimą į lietuvių tautą ir Lietuvos Laikinosios vyriausybės sudėtį... Lietuvos sukilėliai kovėsi su besitraukiančiais Raudonosios armijos daliniais. Vien sukilimo dienomis žuvo apie 2 tūkst. savanorių. Pusantrą mėnesio – iki 1941 m. rugpjūčio 5 d. – Lietuvos Laikinoji vyriausybė ir valstybinės institucijos veikė, nors ir nacistinės Vokietijos okupacijos sąlygomis. Mūsų sąmonėje ši data bei valstybės atkūrimo faktas dar neįgauna deramos vietos, o išoriniam pasauliui

20 tūkst. kovotojų\*. Aukščiausių kovos už idealus – tautos ir valstybės – pasireikimą, sulydytą į vientisą formos ir turinio lydinį, lietuvių tauta įgyvendino per partizaninę pasipriešinimo kovą prieš antarąją Sovietų okupaciją. Didvyriška tautos kova, ligi šiol pasaulio neįvertinta, šiandieninei Europai nežinomas istorijos puslapis. Nežinomas dėl to, kad šis žinojimas nepatogus, reikalaujantis peržiūrėti kai kuriuos stereotipus, pervertinti kai kurių „išvaduotojų“ vaidmenį. Vakarams

siems tyli. Lietuvių tautai prieškario ir pokario istorija yra pernelyg tragiška, per daug aukų nusinešusi, kad nugrimztų į pasąmonės gelmes ir neįaudintų šimtų tūkstančių gyvųjų, kurie išgyveno sovietinius gulagus, Šiaurės ir Sibiro amžinojo išalo pragarus.

Jonas Basanavičius, Martynas Jankus, Vincas Kudirka ir kiti modernios lietuvių tautos ir tautinės valstybės kūrimo ideologai nesulaukė laikų, kai jų diegtos ir puoselėtos idėjos įgavo savo aukščiausio pakylėtumo ir įprasminimo formą – pasiaukojamoje ginkluotoje, rezistencinėje kovoje už savo tautos ir valstybės, kurią dar reikėjo atkurti, ateitį. Šią istorinę užduotį įgyvendino Sąjūdis, kurio 20 metų sukaktį šiemet minime.

## Kas mums yra Martynas Jankus

Kas yra mums Martynas Jankus viso to, kas pasakyta, kontekste? Kokį vaidmenį atliko Mažosios Lietuvos ir apskritai Lietuvos gyvenime? Ir dar vienas klausimas, kurio nepavyks išvengti: kas jis yra mums šandien ir kokį vaidmenį galėtų atlikti ateityje? Liko tik vienas iš daugelio istorijos puslapius nugulusių praeities šešėlių, o gal visu savo gyvenimu ir veikla mums palikęs daugybę klausimų? Vargu ar pavyks į tuos klausimus greitai atsakyti, tačiau bent retsykiais susimąstyti būtina.

Iš esmės tam buvo skirta trijų dienų knygotyros konferencija. Galimas dalykas, tai klausimai, į kuriuos atsakymų pirmiausia turėtų ieškoti istorikai. Sveikintinas knygotyros mėginimas, ir pirmiausia, kad nepamiršo iškilios sukakties. Martyno Jankaus vaidmeniui Mažosios ir Didžiosios Lietuvos tautiniame judėjime aptarti pasitelkė gerų pranešėjų, pritraukė svarią vagą knygotyros baruose verčiančias asmenybes iš Latvijos, Estijos, Lenkijos, Baltarusijos ir Rusijos. Galima neabejoti, kad Martyno Jankaus pavardė taps plačiau žinoma ir už

Lietuvos ribų. Žinoma, gaila, kad į tas nuo XIX a. pabaigos iki XX a. vidurio iškilusias problemas ir asmenybes nebuvo pažvelgta ir vokiečių tyrinėtojų akimis, bet tai tik pagėdavimai, be kurių neapsieinama kiekviename renginyje.

Svarbu pažymėti, kad konferencijos organizatoriai gavo LR Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos (vadovauja Seimo Pirmininkas Česlovas Juršėnas) paramą. Konferenciją parėmė Šilutės ir Pagėgių savivaldybės. Konferencijos rengėjams talkino ir Seimo Technologijų skyrius, užtikrinęs Vilniuje vykusios konferencijos pranešimų sinchroninius vertimus į kitas kalbas.

## Sveikinimas su Spaudos diena

Gyvenime būna sutapimų, kurių racionaliai beveik neįmanoma paaiškinti. Taip atsitiko ir su Martyno Jankaus archyvo istorija. Su ja susijusį laimingą savo gyvenimo nuotykį prof. Domas Kaunas papasakojo Martyno Jankaus 150-čiui skirtos konferencijos dalyviams ir svečiams Bitėnuose. O buvo, anot Ievos Simonaitės kadaise ištartų žodžių, taip...

Šių metų gegužės 7 d. per Vilniaus pavasarinį Antakalnį iš universiteto važiuojančiam Domui Kaunui mobiliu telefonu paskambino nepažįstamas vyriškis iš Kauno ir pasveikino su Spaudos atgavimo ir knygos diena. Kiekvienam malonu, kai jį sveikina – profesorius padėkojo. Nepažįstamasis prisistatė esąs Pranas Matijošius ir papasakojo apie vieną tarytum iš dangaus nukritusį radinį. Dar naują ir niekam nežinomą.

Viskas prasidėjo nuo to, kad gegužės pradžioje išpuolė bene keturias nedarbo dienas, per kurias Pranas Matijošius buvo paprašytas paltalkinti tetos namuose, pačiame Kauno centre Dionizo Poškos gatvėje. Mat 2007 m. rudenį mediniame name kilo nedidelis gaisras, užsidegė lemputės, apšviečiančios prieangį laidai. Visgi ugnis pridarė nemažų nuostolių ir rūpesčių. Pavasarį atėjo metas užsimeinti remontu, tad prireikė ir sūnėno paslaugų – padėti išvežti šiukšles. Ardant apdegusį remontojamo namo stogą darbininkai krovė į sunkvežimį seno stogo liekanas ir kitokį šlamštą. Kai priėjo eilė atplėšti pastogės lentas prie kamino, staiga į kiemą pasklido popieriai. Kartu su kitomis šiukšlėmis darbininkai tuos popierius jau metė į mašiną. Pranas Matijošius keletą lapų pakėlė nuo žemės ir pamatė, kad tai laiškai ir atvirlaiškiai, adresuoti Martynui Jankui į Bitėnus. Ir kokie rašymo metai! 1883, 1884, 1885, 1886, 1887 m. ir dar kiek vėlesni.

Pranas Matijošius suprato, kad tai ne šlamštas, kurio lemtis – su kitomis šiukšlėmis keliauti į sąvartyną, todėl visus tuos laiškus, atvirlaiškius ir kitus popierius surinko ir nusivežė į savo namus. Juose su popieriais susipažino atidžiau. Aiškiai, pirmiausia įsidėmėjo laiškų adresatą Martyną Jankų. Pono Prano vyresnioji duktė Laura, kolegijos studentė, panaršė po internetą, rado Martyno Jankaus muziejaus Bitėnuose svetainę, kurioje tarp šio muziejaus steigimo iniciatorių pamatė tris pavardes: dailininkės Evės Labutytės,



Tarptautinės knygotyros konferencijos dalyviai; pirmoje eilėje – Vydūno draugijos pirmininkas dr. Vaclovas Bagdonavičius, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorė dr. Silva Pocytė ir prof. Domas Kaunas

alams metas sutapo su tragiškiausiu lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės gyvenimo laikotarpiu. Tiesa, valstybė nustojo egzistuoti nuo 1940 m. liepos 21-osios, bet neturėtume pamiršti ir 1941 m. birželio 23-osios 10 val. ryto, kai Lietuvos aktyvistų fronto įgaliotinis Leonas Prapuolenis per Kauno radiją pasauliui paskelbė: sukilėlių sudaryta Laikinoji vyriausybė skelbia Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo deklaraciją,

nesinori sukti smegeninės, stengiantis suprasti, kad vieną okupantą gali pakeisti ne išvaduotojas, bet kitas okupantas. O ir tas pats Lietuvos žemėje pasirodė esąs dar ne paskutinis.

Kad tautinės Lietuvos valstybės idealai nebuvo vien tuščias garsas, parodė analogų Europoje po Antrojo pasaulinio karo neturėjęs tautos ginkluotasis pasipriešinimas antrajai sovietų okupacijai – karas po karo, nusinešęs apie 17–

nėra paprasta išsąmoninti, kad šalis išvaduotoja kai kam gali būti ir okupantė. Šiandieninei Europai nepatogi, tad ir neplėtojama tema.

Tačiau istorija ne visada ir ne vispaskutinis.

\* Antanas Tyla, „Įpareigojantis partizanų vado atminimas (45-osios brigados generolo Adolfo Ramanausko-Vanago žūties metinės)“, XXI amžius, 2002 m. gruodžio 18 d., Nr. 95(1102), p. 1.

žurnalisto Bernardo Aleknavičiaus ir Domo Kauno. Kauniečių akys užkliuvo už pastarosios. Universiteto profesoriaus telefoną susirasti jau nebuvo sunku, ir štai Pranas Matijošius praneša Domui Kaunui apie radinį.

Profesorius iš pradžių nepatikėjo šiuo pasakojimu, nes žinojo Martyno Jankaus archyvo istoriją. Atrodė visiškai neįtikėtina, kad bent maža to archyvo dalis kone po šimto metų galėtų būti aptikta seno namo palėpėje. P. Matijošius pažadėjo tą patį vakarą, kai tik grįš dukros, bent kelis rastųjų laiškų nuskenuoti ir atsiųsti į Domo Kauno kompiuterį.

Ir tikrai atsianti. Vėlai vakare įsijungęs kompiuterį profesorius išvydo širdį privertusias suvirpėti pavardes – Jonas Basanavičius, Martynas Jankus, Petras Vileišis, Kristupas Voska ir kitas. Profesorius nedelsdamas paskambino Petru Matijošiumi ir pažadėjo rytoj pat atvažiuoti į Kauną. Bet šis paprasė nesukubėti, nes radinį išvežęs į savo namuką kaime ir ten palikęs. Žodžiu, pirma iš kaimo atveš, tada paskambinsias, ir profesorius galės atvažiuoti.

Prąėjo savaitė, antra – jokio skambučio iš Kauno. Domas Kaunas ne juokais susirūpino, ir jį galima suprasti. Pagaliau ir trečią savaitę tas ilgai lauktas skambutis nesuskambėjo. Tik ketvirtą savaitę suskambėjo išganingas telefonas: Pranas Matijošius pranešė, kad buvo kažkokiais reikalais užsiėmęs, bet dabar jie sutvarkyti, radinį jau atsivežęs į Kauną.

Galima įsivaizduoti, kokia virpančia širdimi Domas Kaunas vyko į susitikimą Kaune – tarytum į pasimatymą su Martynu Jankumi, o gal ir pačiu daktaru Jonu Basanavičiumi. Pranas Matijošius sveičią sutiko sutartoje vietoje, nusivežė į savo namus. Atnešė didoką kartoninę dėžę – panašiose parduodami moteriški batai, bet dabar dėžėje gulėjo kitoks lobis. D. Kaunas išsitraukė atvežtas parankines tyrimo priemones, lupą ir kitas, pradėjo išankstinę rastųjų laiškų ir atvirukų peržiūrą. Tam prireikė ne vienos valandos. Dėžėje gulėjo apie 100–150, o gal ir kiek daugiau korespondencijos vienetų.

Išvada buvo akivaizdi: tai neabejotinai *Aušros* ir *Varpo* – svarbiausių lietuvių tautos atgimimo laikraščių – archyvo dalis. *Aušros* pirmasis redaktorius, svarbiausias ideologas ir kūrėjas buvo daktaras Jonas Basanavičius, o *Varpa* įkūrė ir jam iki mirties vadovavo Vincas Kudirka (1858 m. gruodžio 31 d. – 1899 m. lapkričio 16 d.). Šiais metais minime Tautiškos giesmės autoriaus 150-ąsias gimimo metines, kaip ir Martyno Jankaus. Tame archyve buvo ir kitų asmenų, po 1890 m. rašytų daugiausia draudžiamos lietuviškos spaudos platintojų, Mažosios Lietuvos lietuvių tautinio sąjūdžio veikėjų laiškų.

Daug nekomentuodamas D. Kaunas paklausė šio archyvo radėjo, ką jis su šiuo radiniu žada daryti, ar sutiktų parduoti. Šis sutiko. Beliko nuvažiuoti prie namo D. Poškos g. Nr. 5, kur atsitiktinumo dėka liūdno likimo išvengė Martyno Jankaus ilgai saugota *Aušros* ir *Varpo* laikų archyvo dalis ir kai ko paklausinėti čionykščių liudininkų.

### Kas žinoma apie Martyno Jankaus archyvą

Tyrinėtojams dar bus dėl ko pakukti galvas. Pirmiausia dėl to, kaip išvis į šį gyvenamąjį namą Kaune galėjo patekti tokia archyvinė medžiaga. Domas Kaunas kuria savo tos istorijos versiją.

M. Jankaus archyvas minimas

daugelio asmenų prisiminimuose ir amžininkų laiškuose. Laikui bėgant, tie duomenys pateko į kitus archyvus, taip pat minimi ne viename spausdintiniame šaltinyje. Kaip žinia, *Aušros*, o dalis ir *Varpo* pradžios laikų archyvo buvo saugoma Bitėnuose, Mažosios Lietuvos leidėjo, spaustuvininko ir knyginko viename asmenyje M. Jankaus namuose. Pirmojo pasaulinio karo metais traukdamasi Rusijos kariuomenė iš Rytų Prūsijos deportavo apie 11 tūkst. vietos gyventojų. Tarp jų buvo ir Martynas Jankus su nusenušiu tėvu ir penkiais vaikais. Jo žmona mirė dar iki prasidedant karui. Namuose likusių archyvinę medžiagą ir neparduotų knygų atsargas išsaugojo ūkį prižiūrėję giminės – Bitėnuose gyveno pasiturinti anksti mirusio brolio sūnaus šeima.

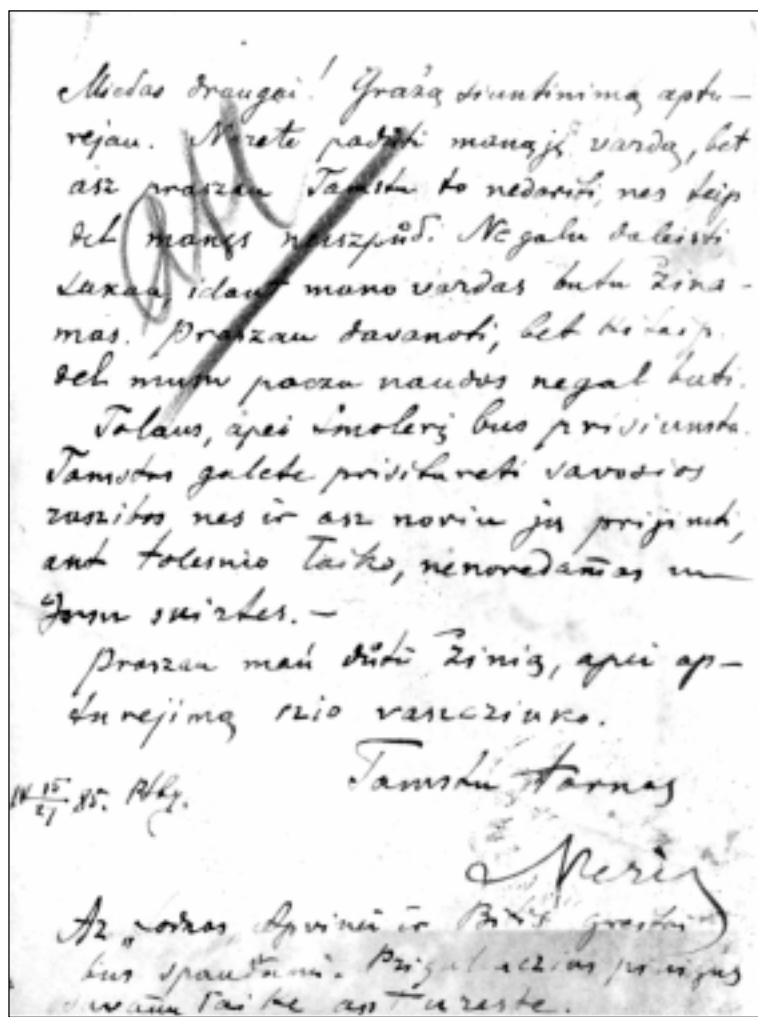
*Aušrą* redagavo Jonas Šliūpas, Jurgis Mikšas ir kiti, bet jiems rašyti laiškai ėjo Martyno Jankaus adresu į Bitėnus, nes Jankus buvo Vokietijos pilietis, o dauguma kitų prie *Aušros* leidybos prisidėjusių lietuvių buvo, šiandien pasakytume – nelegalai. M. Jankus ir pats buvo kai kurių laikraščių leidėjas, jo vardu atėidavo laiškai, taip pat iš knygnešių. Ilgainiui susidarė didelis archyvas, svėręs kelis centnerius. Pats M. Jankus yra minėjęs, kad jo archyvą sudaro daugiau kaip 10 centnerių rankraščių. Vis dėlto, net jeigu tai ir

apgriautus namus ir suniokotą ūkį. Reikėjo kurtis kone iš naujo, bet iš ko? 1921 m. jis staiga laikraštyje *Prūsų lietuvių balsas* pareiškė, kad ketina parduoti savo archyvą ir pakvietė jį įsigyti tuos, kam tai įdomu. Tačiau tada sandėris nevyko. Laikai buvo sunkūs, norinčiųjų pirkti neat-sirado.

Tačiau šios žinios nepraleido neseniai įkurto Lietuvos universiteto iniciatoriai. Į Bitėnus 1924 m. atvažiavo Juozas Tumas-Vaižgantas, kalbino ir užsirašinėjo M. Jankaus prisiminimus. Rašytojas ir docentas viename asmenyje Humanitariniame fakultete studentams dėstė lietuviškos spaudos draudžiamojo laikotarpio literatūrą, tad jam tos žinios buvo aukso vertės. Auksaburnis Vaižgantas nesunkiai įkalbėjo archyvą padovanoti, ir taip rankraščiai atsidūrė universitete.

Kaip auditorijai teigė Domas Kaunas, Jankaus sprendimas parduoti savo archyvą buvo kilęs dar prieš karą. Mat, kai po spaudos draudimo panaikinimo M. Jankus spaustuvę iš Bitėnų perkėlė į Klaipėdą, jo materialinė būklė buvo prasta, ir jis 1910 m. rašė dr. Jurgiui Šlapeliui į Vilnių, siūlydamas pirkti *Aušros* ir *Varpo* archyvą už 1 tūkst. rublių. Prašomi pinigai pasirodė per dideli, derybos užgeso.

Grįžkime prie atskilusios Jankaus archyvo dalies, kuri keistu bū-



Martyno Jankaus archyve rastas ir šis Petro Vileišio autografas

perdėtas skaičius, vis viena galima neabejoti, kad archyvas buvo didelis ir labai vertingas. D. Kauno žodžiais, M. Jankus saugojo ir dalį J. Basanavičiaus archyvo, esą laikinai palikto jo prašymu. Kai XX a. pradžioje J. Basanavičius pradėjo rūpintis susigrąžinti savo rankraščius, M. Jankus užsispyrė ir jo neatdavė. Užsiplieskusi diskusija persimetė net į laikraščius. Basanavičiaus ir Jankaus straipsniuose ir sirašinėjime vienas kitam pasakytą daug ne itin malonių žodžių, santykiai tarp abiejų asmenų atšalo ir neatšilo net iki Basanavičiaus mirties 1927 m.

Kai M. Jankus po Pirmojo pasaulinio karo grįžo į Bitėnus, išvydo

du pateko į D. Poškos gatvę Kaune. Matyt, J. Tumo-Vaižganto pastangomis ne visas Jankaus archyvas atvežtas į Kauno universitetą. Taip spręsti skatina ir toks D. Kauno primintas faktas. Vyresnioji M. Jankaus duktė Elzė Jankutė 1926 m. Vaižgantui atsianti papildomas keturias skrynias su knygomis, periodiniais leidiniais ir rankraščiais. Vadinas, Vaižgantui tikrai iš pirmo sykiu nepavyko visko išsivežti.

Kad atskiro archyvo dalys atplyšdavo nuo pagrindinio „kamieno“, mums rodo ir tokie žinomi atsitikimai. 1904 m. į Bitėnus pas M. Jankų atvyksta Vincas Mickevičius-Kapsukas, tuo metu socialdemokratas, didelis Vinco Kudirkos



Martyno Jankaus muziejus Bitėnuose laukia lankytojų

gerbėjas, neatsitiktinai savo slapyvardžiu – Kapsukas – pasirinkęs mažią V. Kudirkos slapyvardžio Kapsas formą. Tuo laiku Kapsuko pažiūroms apibūdinti tiktų sąvoka – tautinės pakraipos socialdemokratas. Neatsitiktinai po 1917 m. bolševikinio perversmo jam teko ankstyvas savo pažiūras griežtai pervertinti ir pasmerkti kaip nesuderinamas su sovietine ideologija. Gyvendamas pas M. Jankų, V. Mickevičius-Kapsukas redagavo savo leidžiamą socialdemokratų laikraštį *Draugas* ir pripuolamai studijavo *Aušros* ir kitų laikraščių archyvą. Vėliau, pabėgęs į sovietinę Maskvą, jis savo atsiminimuose prisipažino „eksproprijavęs“ Martyną Jankų. Išvertus iš bolševikams įprasto žargono, paprasčiausiai išvogęs dalį archyvo, nors M. Jankus kažką įtaręs ir gana akylai jį saugojęs. Išgabento archyvo fragmentus Kapsukas 1924 m. spausdino komunistinėje *Kibirkštyje* siekdamas aiškaus tikslo – sukompromituoti lietuviškąją buržuaziją. Tarp tų „buržujų“ buvo 25 metus toli nuo tėvynės gyvenęs J. Basanavičius, jau miręs varpininkas Vincas Kudirka, *Aušros* redaktorius Jurgis Mikšas, vienas iš jos steigėjų Martynas Šernius ir kai kurie kiti Lietuvos patriotai.

Domas Kaunas prisiminė ir JAV atsidūrusią M. Jankaus archyvo dalį. Jurgis Šaulys buvo Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras, varpininkas, filosofijos daktaras, bet tai jam nesutrukdė pasielgti su M. Jankaus archyvu ne ką geriau kaip Kapsukui. Ir metai sutapo: Šaulys taip pat lankėsi Bitėnuose 1904 m. ir taip pat kažką „eksproprijavo“ iš Jankaus archyvo, tik liberalų žodyne ta sąvoka buvo kitaip vadinama. Kai Šaulys emigravo į Ameriką, išsivežė ir Jankaus archyvo dalį. Jame atsidūrė ir kai kurie Vydūno laiškai. Bėlika guostis nebent tuo, kad ši archyvo dalis sutvarkyta ir prieinama tyrinėtojams.

### Knygnešio pėdsakas tekė viltį

Kas XX a. trečiąjį ir ketvirtąjį dešimtmečiais gyveno D. Poškos g. name Kaune, kur aptikta dalis Jankaus archyvo? Pranas Matijošius, o ir paklausinėta jo teta priminė, kad prieš kurį laiką Kauno spaudoje buvo skelbtas straipsnis knygnešio dienos progą. Viena moteris pasakojo, o ir laikraštis kaip patvirtinimą idėjo to paties namo nuotrauką: girdi jame gyvenęs atsiminimų autorės senelis knygnešys... Domui Kaunui tai jau siūlo galas, kurį tempiant galima išieiti į jam reikalingus šiai temai tirti asmenis. Jeigu knygnešys, tai veikiausiai buvo pažįstamas su M. Jankumi, gal net lankėsi Bitėnuose. Juk J. Tumas-Vaižgantas rašė,

kad per Martyno Jankaus rankas perėjo kone visi Lietuvos knygnešiai. O jei taip, tai gal šis kol kas dar nežinomas knygnešys, susijęs su namu D. Poškos g. Nr. 5, galėjo pirkti (ar kitu būdu įgyti) dalį Jankaus archyvo, kuris, kaip jau matėme, turėjo sąvabę „pripilpti“ prie kai kurių asmenų rankų. Kad ir kaip ten būtų, galėjo tas knygnešys dalį archyvo į Kauną atsivežti ir saugoti, vėliau, pasikeitus aplinkybėms, paslėpti.

Visa tai kol kas buvo tik spėlionės, nes pirmiausia reikėjo tįptelėti už siūlo galą – kad išvestų į to knygnešio pavardę. D. Kaunas kreipėsi pagalbos į dr. Nijolę Lietuvi-ninkaitę, Kauno technologijos universiteto bibliotekos darbuotoją. Archyvų, senųjų knygų ir Kauno praeities žinovei daug laiko netruko atrasti tą straipsnį. Pakako dienos, ir buvo aptiktas *Kauno tiesoje* 1989 m. kovo 11 d. išspausdintas straipsnis apie tokią didelę svarbą staiga įgijusį namą D. Poškos gatvėje. Straipsnio autorė – Elena Šeškevičienė, prisimintojo knygnešio vaikaitė. Straipsnį puošė ir pastato nuotrauka, įtvirtinusi tuometinį jo vaizdą, kuris šiandien po perstatymo visiškai pakitęs.

Domui Kaunui pavyko išsiaiškinti, kur dabar gyvena Elena Šeškevičienė, net sužinojo, kada jos gimimo diena, nupirko didelę puokštę rožių, saldainių dėžę ir nuvyko sveikinti knygnešio vaikaitės. Duris atidarė garbingo amžiaus moteris, su kuria D. Kaunas turėjo malonumo pabendrauti jam rūpimomis temomis. Gydymoja E. Šeškevičienė išsaugojusi puikią atmintį, prisiminė ir savo senelį Mykolą Simanonių. Buvo knygnešys, bet slapta per sieną į Rytprūsijus jam nėra tekę eiti. Kažkokiais, gal verslo reikalais, legaliai lankėsi Karaliaučiuje ir Tilžėje. Žinoma, tada galėjo susitikti ir su Martynu Jankumi. M. Simanonis knygas ir kitus Rytprūsijuose spausdintus draudžiamus leidinius gaudavo iš Nemunu plaukiojusio garlavio Kauno uoste. Lietuviškų knygų gabenimo veikla buvo nebloginai sutvarkyta, sargai ir muitininkai pasirodė esą paperkami, tad ir „nepastebėdavo“, kaip maišas kitas su knygomis ar kita kontrabanda iš garlavio atsidurdavo Kauno prieklauskos krantinėje.

Štai tada Simanonis imdavosi savojo darbo, veždavo knygas užsakovams ir platintojams. Jis lankydavo ir vyskupą Motiejų Valančių bei kitus su draudžiamos lietuviškos knygos platinimu susijusius asmenis. Tačiau apie M. Jankaus archyvą ponia Elena nieko negalėjo pasakyti. Žinojo, kad senelis Mykolas Simanonis mirė Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse



# Energetikos problemų sukuryje (4)

Pabaiga, pradžia Nr. 17

**Mokslo Lietuvos pašnekovas – Lietuvos energetikos instituto direktorius prof. habil. dr. Eugenijus UŽPURAS.**

## Reaktorių aušinti pasyviu energijos pliūpsniu

*Energetikos instituto mokslininkai ir inžinieriai dažnai važinėja į tarptautines konferencijas. Ar yra tekę instituto darbuotojams kitų šalių atstovus nustebinti kokia nors „beprožiška“ idėja ar techniniu sprendimu?*

Priklauso nuo to, ką vadinsime „beprožiška“ idėja. Mums dažnai tenka dalyvauti įvairiose konferencijose. Štai tarptautinėje atominės energetikai skirtose konferencijose mūsų darbuotojas pristatė naują idėją, kaip panaudojant pasyvią energijos pernašą galima aušinti branduolinį reaktorių. Išivaizduokime, kad kažkokiu būdu, kad ir pasitelkus kondensacijos pliūpsnį, pernešama energija.

*Reikėtų suprasti, kad tuo kondensaciniu pliūpsniu pernešoji garų ar vandens masę atauš savime?*

Norint ataušinti reaktorių, reikia iki jo pakelti žemai esantį vandenį. Kai siurblys pumpuoja vandenį kaip energijos nešiklį – tai aktyvus energijos pernašos būdas. O mūsų siūloma kondensacijos pliūpsnių principu veikianti sistema veiktų be siurblio ir jokios išorinės energijos ar žmogaus įsikišimo. Tai kaip tik ir būtų pasyvi energijos pernašos pavyzdys. Tuo atveju patys fizikiniai procesai – kad ir kondensacija – sukelti sąlygas, kai įmanomas vandens siurbimas iš telkinio ir reaktoriaus vėsinimas ar aušinimas juo. Išivaizduokime, kaip jis „išspjauamas“ ant elektrinės stogo ir įkaitęs tekdamas žemyn aušta savime. Tai ir yra pasyvis aušinimas nenaudojant kitų priemonių.

*Bet tokios aušinimo technologijos Ignalinos AE nenaudoja?*

Kol kas nenaudoja jokia atominė elektrinė, tai fundamentinių tyrinėjimų rezultatas. Bet tarptautinėje konferencijoje pristatėme, kad toks pasyvi energijos pernašos būdas galėtų būti taikomas ir naujos kartos branduoliniuose reaktoriuose aušinimui, susidarius tam tikroms sąlygoms. Pavyzdžiui, avarinio aušinimo atvejais.

Toje konferencijoje po minėto pranešimo sulaukėme labai panašaus klausimo: ar tokį aušinimo būdą naudojame Ignalinos AE reaktoriuje? Atsakėme, kad ne. „Matote, tokios idėjos labai gražiai veikia ant popieriaus, o tikrovėje jas „įdarbinti“ daug sunkiau“, – tokį išgirdome klausimo autoriaus komentarą.

*Gal tokį aušinimo metodą tinka taikyti ne tik atominėje elektrinėje, bet ir daugeliu kitų atvejų? Juk čia svarbu idėjos perspektyva.*

Žinoma, galima taikyti ne vien atominėje, bet ir kitose elektrinėse. Tačiau mes dalyvavome branduolinių konferencijose.

*Faziųjų virsmų reiškiniai kartais gal išties naujai skatina pažvelgti į tradicinius problemų sprendimus.*

Taip, energetikoje kondensacija ir garavimas dažniausiai taikomi veiksmingam šilumos perdavimui, tačiau šių procesų galimybės



Lietuvos energetikos instituto tarybos pirmininkas akad. Jurgis Vilemas, lapkričio 20 d. minintis savo garbingą jubiliejų, ir Instituto direktorius prof. habil. dr. Eugenijus Užpuras

atlikti mechaninį darbą dvifazėje sistemoje dar nėra iki galo išnaudotos.

*Tai štai, jeigu į savo pranešimo pavadinimą įkomponuosite fazinio virsmo reiškinio pritaikymą, tai bus daugiau „mokslo“ Energetikos instituto darbuose. Ar nebūna, kad kartais įvaizdis, mokėjimas pateikti senas tiesas yra svarbiau negu pats mokslas? Pasitelkus daugiau fizikų, jie tikrai sugalvotų, kaip institute daromus inžinerinius darbus apvilkti į „mokslinį rūbą“.*

Mums svarbu išrutulioti idėją. Kitas etapas – kaip tą idėją „įvilkti“ į metalą, priversti dirbti. Tai ir yra inžinerijos mokslo esmė – idėja turi veikti ne tik ant popieriaus, bet ir realiame gyvenime.

## Geriau mažesni, bet daugiau

*Ar jau apsispręsta, kiek reaktorių bus statoma Visagino AE?*

Kol kas neapsispręsta. Pastačius pirmąjį reaktorių, galima pradėti statyti antrąjį, paskui gal trečiąjį ir t. t. Lietuvos energetinei sistemai būtų parankiau statyti nedidelės galios reaktorius, tegul ir daugiau.

*Kokius reaktorius statyti ekonomiškiau?*

Vienareikšmiško atsakymo čia nėra. Pastaraisiais metais projektuojami vis didesnės galios reaktoriai, nes tada sumažėja 1 kW įdiegtos galios kaina. Tačiau atsakymas į klausimą, kokios galios reaktorius statyti, priklauso ir nuo energetinės sistemos, kurioje tie reaktoriai dirbs. Didelėje energetinėje sistemoje ekonomiškiau statyti didesnės galios reaktorius, o mažoje energetinėje sistemoje, tokioje kaip Lietuvos ar Baltijos šalių, ekonomiškai patraukliau atrodo nedidelės galios reaktorių statyba, nes paprasčiau galima išspręsti ne tik rezervavimo, bet ir finansavimo klausimus. Vieną reaktorių pastačius jis jau pradeda veikti, duoti energijos – paprasčiau išspręsti lėšų klausimus. Be to, mažus reaktorius galima greičiau ir pi-

giau pastatyti, mažesnę paskolą paprasčiau gauti iš banko. Tačiau pigiau nereikia pigu – 1 kW įdiegtos galios kainuoja apie 3 tūkst. eurų. Galima apskaičiuoti, kiek turėtų kainuoti visas projektas.

*Bet mes girdime ne apie šimtus milijonų, bet milijardus eurų, kuriuos AE statysianti LEO LT per gerokai pabrangintą elektros kilovatvalandės kainą susirankios iš vartotojų, iš kiekvieno mūsų.*

Tai nėra paprastas projektas, todėl negalėčiau pateikti paprasto atsakymo. Reikia būti gerai vadybininkais, finansininkais ir išmanyti branduolinę energetiką. Reikia labai gerai paskirstyti laiką, kad darbuotojai kuo optimaliau atliktų savo darbus. Pagaliau reaktorius ir visą įrangą būtina laiku pagaminti, o įrangą ir įrenginius gamina ne tiek jau daug pasaulio gamyklų. Nėra taip paprasta suderinti visą darbų grandinę, nes norinčiųjų statyti naujas AE pasaulyje daugėja.

*Kuriose pasaulio dalyse jaučiamas AE statymo pagyvėjimas?*

Kinai pastatė du rusiškus reaktorius, du stato, o keturis patys planuoja statyti netolimoje ateityje. Stato Kinija, Japonija, Pietų Korėja, Suomija ir kitos šalys. JAV vyriausybė yra pareiškus: trims pirmiems reaktoriams, kurie artimiausių metų bus statomi šalyje, bus skirta ar ne po 600 mln. dolerių dotacijų. Tai vos ne penktadalį AE statybos kainos.

## Vandenilio energetikos centras jau veikia

*Su ES struktūrinių fondų parama Lietuvos energetikos institutas tikriausiai sukūrė ne vien tik senų padangų deginimo įrenginį kartu su bendrove „Naujas kalcitas“?*

Turime ir daugiau iš ES struktūrinių fondų finansuojamų darbų. Pirmiausia pradėjome su „minkštaisiais“ projektais: kėlėme darbuotojų kvalifikaciją, rašėme vadovėlius. Pirmasis „minkštasis“ projektas, fi-

nansuotas ES struktūrinių fondų lėšomis, buvo iš vandenilio energetikos srities. Tas projektas baigtas, jau minėjau ir prancūzų, kuris mūsų institute apsigynė mokslų daktaro disertaciją. Tik nepaminėjau disertacijos autoriaus pavardės – tai Emanuelis Virtas (Emanuel Wirth). Minėto „minkštojo“ projekto dalis buvo ir galimybės studijos, kurioje buvo pagrįsta reikiama įranga tyrimams vandenilio energetikos srityje, parengimas.

Neseniai laimėjome kitą Struktūrinių fondų 8 mln. litų vertės projektą, iš kurio 7 mln. litų skirta minėtai įrangai nupirkti. Visa tai mums teikia galimybę dirbti vandenilio energetikos tyrinėjimų ir praktinių darbų srityje. Turėsime jau parengtus darbuotojus, įgysime ir pasaulinio lygio įrangos. Turėsime Vandenilio energetikos centrą, kuris jau įkurtas, oficialiai egzistuoja.

*Kiek ši vandenilio energetikos sritis perspektyvi Lietuvos energetikos institutui ir Lietuvai? Suprantu, kad sritis labai perspektyvi, visas pasaulis domisi ir dirba šioje srityje, bet kiek mums pagal kišenę užsiimti šiais gana sudėtingais darbais?*

Lietuvos mokslininkai dirbs kartu su pasauliu, nes esame to pasaulio dalis. Mes ne „lietuviška“ vandenilį kursime, todėl mums svarbu bendradarbiauti. Proveržis įmanomas tik tada, kai yra parengti darbuotojai ir turime reikiamos aparatūros.

## Baltijos bangos per menkas

*Suprantu, kad energija iš niekur neatsiranda, gali tik pereiti iš vieno būvio į kitą. Panašiai ir pinigai: vaikšto iš vienos vietos į kitą. Be pėdsako nedingsta.*

Apie bankus ir pinigus man kalbėti sunkiau, o energijos net ir aplink mus yra daug, mes siekiame ją paimti ir tikslingai panaudoti. Tai didelio išmanymo reikalaujantis darbas, ne mažesnio išmanymo, kaip bankininkystė ar bet kuri kita gyvenimo sritis. Tam nauji tyrinėjimai ir

nauja įranga mums ir reikalinga: energiją tenka imti vis iš kitų šaltinių, šiuo atveju iš vandenilio. Jeigu dujų ar naftos turėtume į valias, nereikėtų ir vargti. Dujomis varomą elektrinę – labai paprastą ir beveik neteršiančią oro – galima pastatyti per trejus metus. Panašiai galima pasakyti apie hidroenergetiką: jeigu turėtume pakankamai vandens energijos ir laisvų žemės plotų, galėtume statyti hidroelektrines. Problema ta, kad turime per mažai tam tinkamų vandeningų upių ir nepakankamai žemės plotų.

*Bet štai Baltijos jūra banguoja, o Lietuvos energetikos institutas kažkodėl netyrinėja tų bangų energijos panaudojimo galimybių.*

Netyrinėjame todėl, kad Baltijos jūros bangos energijai, kuri būtų naudojama bent jau vietinėms reikmėms patenkinti, yra per menkos.

*Poilsiautojai skundžiasi, kad jūra pernelyg banguota, o Jūs teigiate, kad bangos per menkos.*

Net ir naudojant vandenyno bangas, energijos gamybai iškyla nemažai techninių, bet pirmiausiai ekonominių problemų. Taip, jūros ir vandenynų bangos – tai atsinaujinančiosios energijos šaltiniai, pasaulis ties šia problematika dirba, bet Lietuvos energetikos institutas kol kas susilaiko. Iš tiesų toli gražu ne visose energetikos srityse darbuojamės, bet ir tai iš kai kurių veikėjų sulaukiame kritikos, kad per plačiai dirbame: tyrinėjame branduolinę, vandenilio energetiką, degimo procesus.

## Alternatyvioji energetika dar ne prioritetas

*Kokią vietą Lietuvos energetikos instituto darbų problematikoje užima alternatyvioji energetika?*

Mūsų darbai šioje srityje labiausiai yra susiję su ekonomiais, aplinkosauginiais ir techniniais-ekonomiais energijos gamybos Lietuvoje vertinimais iš alternatyvių energijos šaltinių. Atsinaujinančios energetikos sritimi institutas užsiiminėjo ne per daugiausia, šioje srityje vykdomo vėjo energetikos ir hidroenergetikos tyrimus. Kiti atsinaujinančios energetikos šaltiniai, pavyzdžiui, saulės energetikos dalykai, tebelieka mažai tyrinėjami.

*O juk Lietuvoje bus gaminami saulės elementai.*

Tuo užsiims akcinės bendrovės, bet Lietuvos energetikos institutas nėra gamybinė organizacija. Sukurti naujus saulės kolektorių, daug veiksmingesnius už esamus, nėra paprasta. Pirmiausia reikia labai galingos ir brangios aparatūros. Mes jos neturime. Institutas telkia jėgas į tas sritis, kur jaučiamės esą stipresni ir kuriose turime pakankamai kvalifikuotų darbuotojų. Branduolinę energetikos sauga, branduolinių atliekų tvarkymo, AE išvedimo iš eksploatacijos darbai, energetinės ekonomikos dalykai – tai mūsų instituto veiklos prioritetai. Kitose veiklos srityse dirbame mažiau.

*Saulės elementų kūrimas ir vandenilio energetika – ar čia nesama tam tikro darbų panašumo?*

Šios sritys siejasi, nes grindžiamos medžiagotyros tyrinėjimais. Tai naujų medžiagų kūrimo ir taikymo sritys.

# Energetikos ir metrologijos paribiuose



Laboratorijos vadovas Antanas Pedišius prie kritinių tūčių įrenginio, kuriame atkuriamos oro (dujų) tūrio ir debito iki 300 m<sup>3</sup>/h vienetų vertės taikant kritinio tekėjimo dėsningumus. Šis įrenginys yra valstybės etalono viena iš sudedamųjų dalių

Lietuvos energetikos instituto Šiluminių įrengimų tyrimo ir bandymų laboratorijos vadovas habil. dr. Antanas PEDIŠIUS pasakoja apie atliekamus darbus, be kurių sunkiai įsivaizduojama stabili mūsų įmonių, apskritai pramonės ir ūkio veikla.

## Žinojimas prasideda nuo apskaitos

*Gerbiamasis pone Antanai, kalbėdamiesi apie Jūsų vadovaujamą laboratoriją niekaip neišvengsime tokių sąvokų kaip „etalonas“, „metrologinis aprūpinimas“, „valstybės etalonų tyrimai“. O ką jau kalbėti apie tokias kasdienės ir įprastos sąvokas kaip matavimai, charakteristikos, kalibravimas, atitiktis, skysčių ir dujų srautai. Inžinieriui vien šios sąvokos atskleidžia, kuo užsiima laboratorijos darbuotojai. Kaip nutiko, kad šiluminių įrengimų tyrimo ir bandymų laboratorija tapo dujų ir skysčių srautų metrologinio aprūpinimo šalyje lydere ir šios srities etalonų Lietuvoje kūrėja?*

Pats gyvenimas padiktavo, kuo turime užsiimti. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, neišvengiamai teko keisti kai kurias laboratorijoje atliekamų darbų kryptis. Užsiiminėjome hidrodinaminiais ir šilumos mainų tyrimais, turėjome gerus įrenginius tiems tyrimams atlikti, tad siekėme pradėti ir įmonėms, ūkio subjektams reikalingus darbus.

Tuo metu labai aktualiu uždaviniu tapo energijos vartojimo efektyvumas, tiksliai energijos išteklių apskaita ir tausojimas. Iki tol labai mažai dėmesio buvo skiriama energetinių išteklių vartojimo efektyvumui buitėje, komunaliniame ūkyje ir pramonėje. Staigiai brangstantys energetiniai ištekliai pareikalavo iš esmės keisti požiūrį. Juk apskaita labai prisideda prie taupymo, nes tik tikslus žinojimas veda prie teisingo atsiskaitymo. Tiek pavieniame vartotojui, tiek įmonei svarbu tiksliai apskaita ir atsiskaitymas už sunaudo-

tą energiją. Kylant importuojamų gamtinių dujų ir naftos produktų kainoms be tikslaus žinojimo ir teisingo atsiskaitymo išsiversti neįmanoma.

*Senoje sistemoje jei dėl ko ir nesukome galvų, tai dėl energijos kainų. Regis, toje šalyje buvo pakankamai gerai išspręsti tik energetikos reikalai. Užtat atsirado kita blygė: niekas ne-taupė energijos ir jos išteklių, viduržiemį per visus plyšius veržėsi šiluma ir karštas garas. Kas ne kas, o varnos žiemą tikrai šiltai gyveno.*

Vakarų Europos šalys ir tuo metu jau mokėjo taupyti energiją. Kone kiekviena valstybė turėjo tam tikrą nacionalinio lygmens įstaigą ar institutą. Šios institucijos buvo įvairiai vadinamos. Vokietijoje vadinama Fizikine-technine tarnyba, kuri užsiiminėjo matavimais, bandymais, tyrimais labai įvairiose srityse. Mat reikėjo žinoti tikrąją matuojamų objektų vertę. Tą vertę labai svarbu perduoti visiems darbiniam dujų ir skysčių srautų įvairių parametrų matuokliams. Ypač svarbi vieta tenka vandens, dujų, šilumos, skysto kuro ir kitų skysčių matavimams. Beje, tų skysčių esama labai įvairių: maistiniai skys-

čiai – pienas, kiti gėrimai, aliejai, spiritiniai degalai, biokuras. Visur reikalinga griežta apskaita, tikslūs matavimai.

*Iš to, ką sakote, nelabai suvokiui, kur čia matavimų sudėtingumas? Yra talpos, matuoja, kiek įteka ir kiek išteka. Nebent ištekėtų pro šalį, tada tektų pasukti galvą, kaip „teisingai“ apskaičiuoti, kad ir avis liktų sveika ir vilkas sotus.*

Iš tikrųjų tūrinis ir svėrimo metodai išlieka. Jie lemia daugelio etaloninių įrenginių veikimo principus, kuriems įgyvendinti reikalinga sudėtinga šiuolaikinė įranga ir tikslios matavimo priemonės. Iš esmės pakito reikalavimai matavimo tikslumui. Kas kita – magistraliniais ar paskirstymo vamzdynais tekantiems skysčiams ar dujoms naudojami įvairaus tipo skaitikliai, kurie įmontuojami pačiame vamzdyne ir paprastai turi daugybę srauto parametrų jutiklių ir skaičiuotuvių pratekančiam kiekiui apskaičiuoti esant nustatytoms norminėms sąlygoms. Pavyzdžiui, magistraliniame dujotiekyje yra 50–60 barų slėgis, o paskirstymo vamzdyne šis slėgis turi atitikti vartotojo naudojamos įran-



Laboratorijos vadovas Antanas Pedišius (dešinėje) su matavimų srities technikos vadovu, atsakingu už oro (dujų) kiekių matavimus, dr. Jurijumi Tonkonogij ir vyriausiuoju inžineriumi Gintautu Bacevičiumi aptaria kompiuterizuotų sistemų, skirtų matavimo duomenims surinkti ir apdoroti, kūrimą, įrengimą bei priežiūrą



Gedimino Zemliuko nuotraukos

Įrenginio, skirto lengvųjų naftos produktų tūrio ir debito iki 120 m<sup>3</sup>/h vienetų vertėms atkurti ir jų matuokliams tirti, bandyti ir kalibruoti, fragmentas. Įrenginyje realizuojami tūrinis, reikalui esant, ir gravimetrinis pertekkančio skystųjų produktų kiekio matavimo metodai

gos reikalavimus. Taigi nuo slėgio ir aplinkos temperatūros priklauso pratekantis dujų kiekis. Vamzdyne esančius skaitiklius reikia nuolat tikrinti, kad matavimo charakteristikos nesiskirtų nuo etaloninių. Bet tam reikia turėti tyrimų ir bandymų įrangą, kad galima būtų patikrinti, išbandyti skaitiklius, reikalui esant, pareguliuoti ar pakeisti naujais.

Arba, pavyzdžiui, naftos produktai iš naftos perdirstymo gamyklos patenka į terminalą, ten jie išpilstomi. Dabar visur įrengtos kompiuterizuotos ir gana sudėtingos pratekančio produkto matavimo sistemos, kuriose įvertinamas slėgis, temperatūra, tankis ir, jei reikia, kiti parametrai. Analogiškos sistemos įrengiamos šilumos kiekio apskaitai.

## Terminžinerija ir matavimų inžinerija

*Jūsų vadovaujamos laboratorijos uždavinys ir yra tirti, bandyti, kalibruoti matavimo aparatūrą, t. y. užtikrinti, kad ji būtų tinkamai gaminama, gerai veiktu ir tiksliai matuotų? Be didesnės paklaidos.*

Iš esmės taip. Ir dar svarbu, kad mūsų matavimų rezultatai nesiskirtų nuo kitų Europos šalių nacionalinių institutų teikiamų verčių. Turi būti išlaikoma matavimų sietis. Tam privalu atlikti tarptautinius lyginimus, kai viena šalis – pavadinkime ją darbų organizatore – išsiunčia tam tikrą priemonę į kitas šalis, kad visi palygintume, ar teisingai matuojame. Tai ne tik įrangos tinkamumo, bet ir personalo kvalifikacijos patikrinimas.

*Bet kai kuriems tarpininkams labai tikslūs matavimai gal nelabai reikalingi? Atsiprašau, kad taip klausiu, bet esame išėiviai iš buvusios santvarkos...*

Matavimų darbas susijęs su kitais darbais, nes turėdami įrangą, leidžiančią sužinoti tikrąsias matuojamųjų dydžių vertes, esame pasitelkiami atlikti daugelį kitų darbų. Pirmiausia, be aptariamų matavimų

negalima įvertinti šiluminių įrenginių efektyvumo ir iš energetinių įrenginių skleidžiamos taršos. Todėl laboratorijoje yra padalinys šiluminiam įrenginiams, kuriuose deginamas dujinis, skystasis ir kietasis kuras, tirti, bandyti. Taip pat labai glaudūs ryšiai mus sieja su gamtinių dujų, vandens ir šilumos tiekėjais. Keletą metų dirbome su AB Lietuvos dujos siekdami pagerinti dujų apskaitą, sukurti dujų skaitiklių patikros įrenginius dujų ūkio laboratorijose ir pagrįsti galimus dujų tiekimo vartojimo balanso nuokrypius. Šis bendradarbiavimas tęsiasi.

Negalima nepaminėti, kad laboratorija turi teisę atlikti vandens šildymo katilų, vandens ir šilumos skaitiklių tipo tyrimus. Tai gali būti didelė parama Lietuvos gamintojams.

*Žinome, kokie išradimai kai kurie mūsų tautiečiai, sugebantys į šalį „nuplukdyti“ tūkstančius kilovatvalandžių elektros energijos, už kurią sumoka kažkas kitas. Juk buvo atskleista benzino vagystė iš Mažeikių naftos perdirstymo įmonės: „auksarankiai“ sugebėjo prisijungti prie benzino vamzdžio ir metų metais naudotis – prisipildydavo ne tik savo automobilių bakus, bet ir klientams parduodavo. Naudojosi prasta degalų apskaita įmonėje. Nereikėtų nustebti išgirdus, kad kai kas ir dalį gamtinių dujų sugeba „eliminuoti“ pakeliui pas vartotojus.*

Deja, visose energijos ir jos išteklių vartojimo srityse pasitaiko neteisėtų veiksmų. Aptariamai srautų matavimai – ne išimtis. Be abejonės, tirdami ir bandydami matavimo priemones bei atlikdami jų veikimo ekspertizes, nustatome pažeidžiamiausius grandis ir teikiame rekomendacijas, kaip sustiprinti apsaugą. Tačiau tai yra daugiau tiekėjo ir vartotojo santykių problema. Kiekvienas tiekėjas taiko savus metodus ir priemones pažeidimams išaiškinti. Jiems padeda kompiuteri-



# Kur mitai kalbasi su modernybe (2)

Pabaiga. Pradžia Nr. 19

Paplitusi nuomonė, kad lietuviai yra išdraskyta ir besidraskanti tauta, kupina gerų idėjų, bet nelabai gebanti įgyvendinti jas iki pabaigos – greitai susipyksta ir išsėina šnipštas. Vis dėlto vieną solidžią idėją pavyko atvesti į ją ir ne iki pačios pabaigos, tai bent iki etapo, kai galima ir patiems pasidžiaugt, ir kitiems parodyt. Tai Lietuvos etnokosmologijos muziejus, sumanytas vieno žmogaus, išpuoselėtas ir iškilęs ilgose diskusijose ligi apčiuopiamų kontūrų, o pastatytas daugelio institucijų, organizacijų ir geranoriškai nusiteikusių asmenų pastangomis. Todėl muziejaus atidarymo iškilimėse visi galėjo jaustis truputį varduvininkais. Tautos susikalbėjimo simbolis – Lietuvos etnokosmologijos muziejus.



„Skraidančią lėkštę“ aliuminio ir stiklo rūbais aprėngė UAB „Hrono fasada“

Gedimino Žemlicko nuotraukos

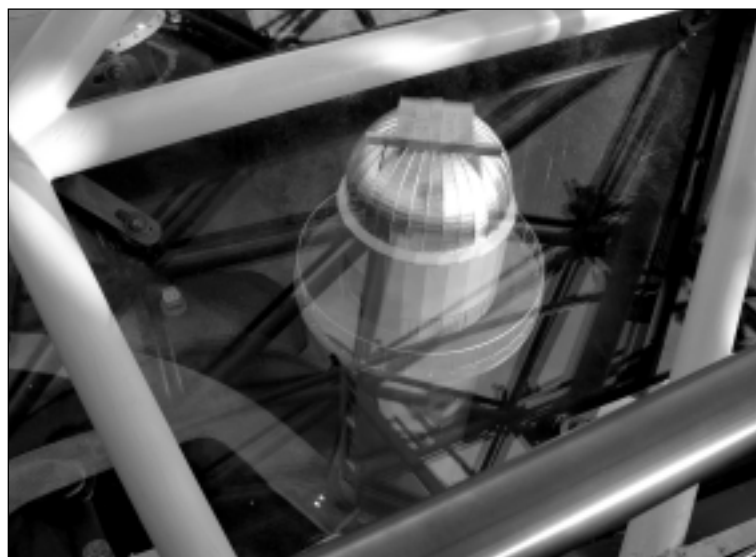
tikslą. Pamažu, žingsnis po žingsnio: 1980 m. Molėtų observatorijoje G. Kakaro ir L. Klimkos iniciatyva pradėjo veikti visuomeninis astronomijos muziejus, 1990 m. įgijęs respublikinio muziejaus statusą, 2008 m. lapkričio mėn. po rekonstrukcijos muziejus pradėjo naują savo veiklos etapą kaip Etnokosmologijos muziejus. Dar anksti spėlioti, ar kaip originalus kultūros ir turizmo objektas, šis muziejus sugebės pritraukti kitų šalių lankytojus, nors prieš pradėdant rekonstrukcijos darbus šis tikslas buvo vienas svarbiausių. Tikimasi, kad kasmet muziejuje apsilankys 80 tūkst. lankytojų (ligi šiol – 25 tūkst.).

## Už įprastumo ribų

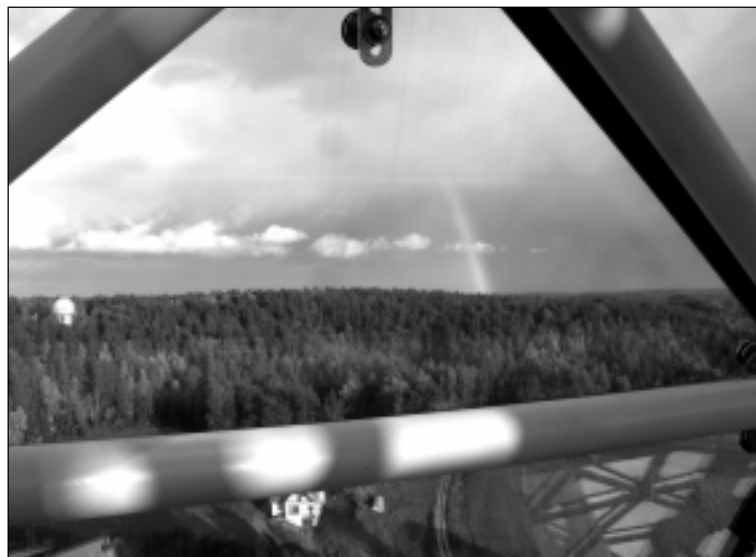
Muziejaus direktoriaus Gunaro Kakaro ir renginį vedusio muzikologo Viktoro Gerulaičio lūpomis Lietuvos etnokosmologijos muziejus nuo šiol skelbiamas atviru visuomenei, nors tai veikia simbolinis atsivėrimas. Dar kalbėsime, kokią vaidmenį šio muziejaus tapsme atlieka muzika, o kol kas pasiduokime kvietimui ir iš pirmosios skraidančios lėkštės leiskimės į požeminį tunelį, kuris mus išves į dviejų didingų bokštų ir antrosios skraidančios lėkštės papėdę. Gal iš tiesų norint judėti dangaus link kartais pravartu apsilankyti ir požemyje.

Požeminė galerija veda vis aukštesn, kol po natūralia kalva eidami kalvos viršūnėje pasiekiamame naują triaukštį administracinį pastatą ir bokštus. Kelionė neprailgsta, nes kelią įvairina baltiškosios kultūros kosmogoniniai simboliai, kurių pėdsakai mus pasiekė per liaudies meno formas, pavyzdžiui, nepaprastai gausiai dekoruotas prieverpstes. Šiandien tai meno dalykai, o gilioje senovėje turėjo ne tik praktinę reikšmę, bet ir sakralinę paskirtį. Jau nekalbame apie senus kryžius ar stogastulpius, kur ornamentų ir simbolių šėlsmas ir šiandien primena archaišką ir labai glaudžiai su Gamta bei Visata susijusią kultūrą. Ji jaudino mūsų Mikalojų Konstantiną Čiurlionį, jo kūryba tiesiog persmelkta tuo pirmąkart pasaulėvaizdžiu. Nuostabu, kad liaudies mene ir miškų krašto genijaus kūryboje įprasminėti daugiabalsiai kosmogoniniai simboliai prabyla pažadinti ne tiek žinojimo, kiek intuityvių nuojautų. Neatsitiktinai garsiojo prancūzų skulptoriaus Ogiusto Rodeno *Mąstytojo* nuotrauka rado vietą vienoje iš požeminės galerijos nišų. Ji tarsi apibendrina šį minties kelią nuo archaiškų simbolių iki tobuliausių žmogaus kūrybinio pasireiškimo formų.

Šiandien visa tai tėra dar tik užuomina į būsimą muziejaus ekspoziciją. Jos prasmė tikriausiai atsispindės muziejaus kūrėjų sampratoje, kas yra etnokosmologija. Štai ką jie atsako internete į vieno skaitytojo priekaištą, esą žmonės nesupras pačios sąvokos: „Etnokosmologija – tai žmogaus ir žmonijos santykių su Kosminiu pasauliu atspindys ir pasireiškimas kultūroje: tautos gyvenimo tradicijose, apeigose, materialiniame ir verbaliame pavelde, moksle, technikoje, literatūroje, mene, filosofijoje, religijoje, futurologijoje ir mokslinėje fantastikoje. Savo tyrimuose, analizėse, vertinimuose ir apibendrinimuose etnokosmologija naudoja metodus ir terminiją, būdingą tai veiklos sričiai, iš kurios yra išskirta vienokia ar kitokia sąsaja su Kosminiu pasauliu. Iš čia seka etnokosmologijos tarpdisciplinūs



Vaizdas iš muziejaus „septintojo dangaus“



Etnokosmologijos muziejaus atidarymo šventės dalyvių pasveikimo virš Labanoro girių nušvitusi laumės juosta – vaivorykštė

## Kur du stos

Gražus dalykas – idėja, bet daugybė veiksnių turi susiklostyti palankiai, kad ji virstų kūnu. Ir šiandien, kai Etnokosmologijos muziejus pradeda veiklą, jo kūrėjas ir muziejaus direktorius Gunaras Kakaras pripažįsta, kad vienas žmogus tokių idėjų įgyvendinti nepajėgus. 1969 m. buvo aptikta labai gera vieta būsimai astronomijos observatorijai Kulionių kaime,

Molėtų rajone. Ilgus metus šaltom žiemom bendraminčiai Gunaras Kakaras ir Libertas Klimka svarstė būsimąjo muziejaus įkūrimo galimybes. Vienas – astronomas, kitas – fizikas, pamažu pomėgių vedamas į mokslo istorijos ir etninės kultūros tyrinėjimo sritis. Veikiausiai būtent šių asmenybių interesų sandūra, praturtinta ne vienu metų diskusijomis, pamažu padėjo kristalizuoti vaisingą idėją, kad reikia steigti tokį muziejų, kur moder-

nioji kosmologija persipina su senųjų etninių paveldu. Abiem mokslu vyrams užteko realybės jausmo, kad suprastų, jog ši idėja yra pasmerkta, nes jokia institucija nesiryš švaistyti didžiulių pinigų tokiai *idee fixe* įgyvendinti. Viena iš daugybės utopijų, kuriai ir turėjo būti lemta likti vien gražia idėja.

Gunaras prisipažįsta buvęs pakankamai naivus, bet vis dėlto ryžosi tą idėją paviesti *Literatūros ir meno* puslapiuose. Į jo straipsnį atsiliepė būrelis asmenų, kuriuos šiandien Gunaras vadina Etnokosmologijos muziejaus „krikštėnais“. Tai muzikas kompozitorius Giedrius Kuprevičius, mokslo istorikas prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis, sociologas prof. Romualdas Grigas, filosofas prof. Krescencijus Stoškus, tikriausiai ir dar vienas kitas asmuo. Tuomet, gūdaus sovietmečio metais, jie dar nebuvo įvertinti aukštais moksliniais laipsniais ir vardais, bet jau tada pasižymėjo ypatingu visuomeniniu jautrumu. Kitaip tariant, jiems pakako reikiamo kiekio keistumo, norint suprasti ir įvertinti kitų keistuolių pasiūlytą idėją.

Šis supratimas, taigi savaime ir įvertinimas, Gunarui Kakarui suteikė sparnus siekti daugiau. Tas siekis jį vedė vis toliau nuo grynai astronomijos mokslui būdingų uždavinių, kreipė labiau į kultūrinę, muziejinę veiklos

sritį. Aišku, neapsieita be konflikto su mokslinė aplinka. Baigėsi tuo, kad pajuto gilų vidinį palengvėjimą galėdamas pasakyti, kad jau esąs ne mokslas, bet kultūros žmogus. Tuo gal skiriasi nuo savo bendraminčio Liberto Klimkos, kuris šias dvi veiklos sritis – mokslą ir kultūrą – vis dėlto sugebėjo susieti. Veikiausiai irgi ne be tam tikro dramatismo.

Gunaro praradimus, ko gero, kompensavo fantastiškas jausmas, kad tave supranta labai daug žmonių iš skirtingiausių veiklos sričių – Kultūros, Finansų, Ūkio, Švietimo ir mokslo ministerijose. Štai tie žmonės ir tapo savotišku Gunaro Kakaro elektoratu. Bet ir šie asmenys, kad ir patys geranoriškiausi, mažai ką būtų padėję idėjos autoriui, jei ne pastarojo bendradarbiai ir, žinoma, artimiausias žmogus – žmona Marija.

Regis, abipusis gilus vienas kito supratimas ir palaikymas – ne toks jau visuotinis reiškinys mūsų gyvenime. Tiesą sakant, neteko girdėti oficialių renginių metu tokių iš širdies plaukiančių žmogaus žodžių savo vyrui. Paprastai vyrai savo brangiausiųjų atsiprašinėja už pernelyg didelį dėmesį, skirtą darbui – dažniausiai „apkarpančiam“ šeimai skirtą laiką. Tačiau šiame renginyje ponia Marija dėkojo Gunarui, kad šis taip atkakliai siekė savo idėjos įgyvendinimo, ir pasiekė



Vakaro žiburiai nutvieskė naująjį Etnokosmologijos muziejaus administracijos pastatą



kumas, sąsąją su Kosminiu pasauliu pasireiškimų įvairiose žmogaus veiklose nelygiavertiškumas, prieštarinumas ir įvairovė. Etnokosmologija laiko skalėje apima istorinį paveldą, dabartinių žmonių veiklų sąsąją su Kosminiu pasauliu, nežemiško proto ir nežemiškų civilizacijų problemą ir – kas ypač aktualu etnokosmologijai – prognostinį, futurologinį žmonių veiklų, tų veiklų pasekmių ir lūkesčių pobūdį.“

### Kosmosas ir muzika

Be muzikos sunkiai įsivaizduojamas tikrasis dvasios pakylėtumas. Kompozitoriaus Giedriaus Kuprevičiaus muzikinės improvizacijos šventės dalyvius nuvedė labai toli į muzikinių kosminių įvaizdžių pasaulį. Kad kosmogonijos sąvoka puikiai tiktai tiktai ir muzikai, tikriausiai neprieštarauja ir pats kompozitorius. Muzikos galiomis pažadinti vaizduotę – toli gražu ne vienintelis G. Kuprevičiaus nuopelnas Etnokosmologijos muziejui. Ne toks jau dažnas atvejis, kai į aukšto rango valdininko kėdę sėda kūrėjas intelektualas. G. Kuprevičiui tapus LR kultūros viceministru, G. Kakaro idėja įgavo ne tik supratimą, bet ir realų palaikymą, be kurio nebūtų galėjusi plėtotis ir būti įgyvendinta. Pats G. Kuprevičius savo nuopelnus vertina kukliai: girdi, jam būvę įdomu, todėl palaikytina, kas buvo „ne visai normalu“, išsiveržė už kasdienybės ir įprastumo ribų.

Rezultatas netrivialus: neįprastos idėjos buvo suprastos, įvertintos ir gavo tolesnę eigą. Šiandien galime teigti, kad Lietuva nėra šalis, kurios įvaizdis galėtų būti stabdys ar entuziastus tramdantis apynasris. Gal teisūs tie, kurie pastebi, kad Lietuva yra neribotų galimybių kraštas.

Kol vaizduotės sparnai vis dar skrydyje, G. Kakaras pasiūlė persikrieti milžinišku kosminio laiko ir erdvės nuotoliu nuo gimtosios Žemės iki toliausių galaktikų, iš kur mus pasiekia jų skleidžiama šviesa, nešdama per Visatą žinią apie kitus žvaigždynus, galaktikas ir metagalaktikas. Amžinas žmogaus siekis skristi, išsiveržti iš Žemės traukos lauko. Tenka tik pritarti Gunarui, kad žmogus tik pėdomis liečia žemę, o visos kitos kūno dalys jau yra pakylėtos virš žemės.

Sugrižę iš kosminių tolių jaučiame išgavę drąsos ir jėgų, tad kol vieni trypčioja eilėje prie lifto, drąsiausi pradeda kopti laiptais į bokštą. Bet pirmiausia ilgiau apsistosime antrajame aukšte, kur numatyta vieta Etnokosmologijos muziejaus Menų galerijai. Bet tai bus ateityje, o dabar pagal renginio scenarijų Gunaras Kakaras išklausys sveikinimus – tokio svečių siekio negalima maldyti.

### Atkelk vartus žinojimui

LR kultūros ministras Jonas Jučas (buvęs G. Kuprevičiaus mokinys) taip pat gal neatsitiktinai buvo likimo piršto pastūmėtas palaikyti Etnokosmologijos muziejaus kūrimo idėją. Vos tapęs ministru turėjo apsispręsti dėl tolesnės šio muziejaus darbų eigos. Gal kaip tik todėl ministras ir apsisprendė palaikyti tuos darbus, nes kas žino, kaip būtų baigęsi pasiklausius visokio plauko patarėjų ir žinovų. Ministro žodis buvo už, tad šiandien J. Jučas gali būti greta tų, kurie kūrė ir statė Etnokosmologijos muziejų, o ne spėdė jo kūrėjams išmoningus spąstus.

LR Seimo Pirmininko Česlovo Juršeno sveikinimo žodyje, kurį perskaitė Seimo Pirmininko atstovė spaudai Juventa Mudėnienė, kviečiama kuo aukščiau atkelti vartus žinojimui. Daugelį metų daugybės žmo-



Šventės šurmulyks Gunaro Kakaro nepažadino iš gilaus susimąstymo

nių pastangomis kurtas Lietuvos etnokosmologijos muziejus ne tik priartina dangų prie žmogaus, bet ir ieško raktą į mūsų protėvių širdis. Šis muziejus – tai savęs pažinimas ir kelias į ateitį, rengiantis susitikti su dar neatrastais pasauliais. Seimo Pirmininkas linkėjo mums visiems drašiai žvelgti į dangų, kaip į savo namus. Juk turime patikimų ir ištikimų vedlių.

LR Vyriausybės Žinių visuomenės departamento direktoriaus pavaduotojas Mindaugas Dagys pastebėjo, kad Lietuvoje turime daug nuostabių vietų, kurias gaubia nepaprasta aura – tai Aušros vartai Vilniuje, Kernavės piliakalniai, Nidos kopos ir Šatrijos kalnas Žemaitijoje. Kulionių kaimas taip pat džiugina kiekvieną lankytoją kaip ir kitos įstabiausios mūsų šalies vietos. M. Dagys muziejaus kūrėjams, sugebėjusiems Etnokosmologijos muziejų „įvilkti“ į tokį nepaprastą architektūrinį rūbą, perdavė ir Vyriausybės Pirmininko Gedimino Kirkilo siūstą dovaną – dailininko Rimanto Gibavičiaus vieną gražiausių grafikos darbų *Švenčiausiasis Vilniaus vietos*. Veikiausiai jis taps muziejaus Menų galerijos eksponatu.

UAB *Hrono fasadai* – tai Etnokosmologijos muziejaus statybos ir rekonstrukcijos darbus atlikusios bendrovės *Mimija* pasitelktas partneris. Jos direktoriaus Vytauto Stankevičiaus dar ir šiandien neapleidžia ypatingos atsakomybės jausmas, kuris kilo vos susipažinus su užduotimi. Įsivaizduokite kupolą – skraidančią lėkštę ar erdvėlaivį, kurį reikia apvilkti stiklo rūbu. Jeigu tas kupolas bent jau būtų! Jis egzistavo tik brėžiniuose, ir jam teko siūdinti stiklo „drabužėlius“. Bendrovė niekada nedarė panašių darbų, tad buvo savotiška pirmėivė.

Būsimam kupolui teko „siūti“ drabužį iš 500 skirtingų ištikintų trikampių, bendras šios stiklo konstrukcijos plotas – 556 m<sup>2</sup>. Šiomis stiklo ir metalo drapanomis papuoštas antrasis erdvėlaivis, į kurį su visos šventės dalyviais netrukus kopsime, nors nekantriausiesiems skaitytojams jau spėjo me šiek tiek papasakoti apie šią muziejaus dalį.

Prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis Etnokosmologijos centro atidarymą pavadino istoriniu įvykiu, reikšmingu Lietuvos mokslui ir švietimui. Profesorius buvo tik ką grįžęs iš Vienos, kur vyko Europos mokslo istorijos asociacijos konferencija *Mąstymas moksle ir technikoje*. J. A. Krikštopaitis perskaitė Europos, Baltijos šalių ir Lietuvos mokslo istorijos asociacijų vadovybės raštą, kuriuo skelbiama kad Gunaras Kakaras už nuopelnus mokslo sklaidai, Etnokos-

mologijos muziejaus idėjos, reikšmingos mokslo istorijai įgyvendinimą, ir sėkmingą muziejaus projekto realizavimą yra išrinktas Europos mokslo istorijos asociacijos garbės nariu.

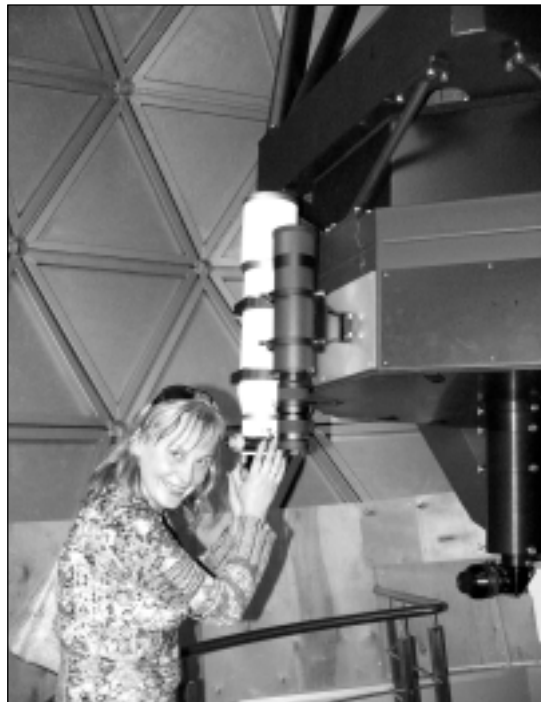
### Atsiveria nauji pažinimo keliai

Sociologui prof. Romualdui Grigui Gunaro Kakaro nuopelnai įgyvendinant Etnokosmologijos muziejaus kūrimo projektą primena mūsų senųjų protėvių civilizaciją, kuri buvo grindžiama ne technologijomis, bet dvasinėmis vertybėmis, ir rėmėsi kosmologine filosofija. Ką mes dar turime iš istorinio ir kultūrinio paveldo, pripažinto pasaulyje? Pripažinti senieji lietuviški kryžiai, UNESCO įtraukti į globojamą pasaulinį paveldą. R. Grigui tie kryžiai labiau primena nykstančios tautos atodūsi. Be to, mes turime išskirtinių kadaise buvusių žemės

kaip pagonybės simboliai. Taigi pažinimui čia atsiveria ir visai nauji keliai. R. Grigas kvietė etnokosmologijos entuziastus drąsiau jais žengti.

LR švietimo ir mokslo ministerijos sekretorė Lina Domarkienė priminė savaip simbolišką sutapimą: būtent šiais metais Lietuva pareiškė norą stoti į Europos kosmoso agentūrą.

Paminėsime ir kitus kalbėtojus – tai Etninės kultūros globos tarybos prie LR Seimo vadovas prof. Libertas Klimka, UAB *Ekoprojektas* direktorius Edmundas Šironas, Utenos apskrities viršininko administracijos sekretorė Zita Ringelevičienė, LR žemės ūkio viceministrė Virginija Žostautienė, Molėtų rajono meras Valentinas Stundys ir kiti. Meras V. Stundys linkėjo sėkmingo antrojo darbų etapo ir gražią, unikalią muziejaus formą užpildyti ne mažiau unikaliu turiniu.



Etnokosmologijos muziejaus lankytoja domisi naujuoju teleskopu

lyvių laukė raudonojo vyno taurė ir nuostabus vaizdas į Labanoro girios pakraščius apylinkes. Bet ir tai dar ne viskas, ką pasiūlė išskilmės organizatoriai. O pasiūlė savotiškai išspręsti Buridano asilo dilemą: vaišės ar teleskopas? Mat tie dalyviai, kurie dar jautėsi turį jėgų kilti į viršų ir patikrinti, ar yra kas aukščiau už septintąjį dangų, buvo apdovanoti galimybe išvysti naują Etnokosmologijos muziejaus teleskopą.

Tai vokiečių gamybos Riči-Kretjeno sistemos vienas galingiausių teleskopų Europoje. Pagrindinio veidrodžio skersmuo – 80 cm. Jis keturis kartus galingesnis už buvusį teleskopą. Kainavo 1,6 mln. litų.

Beje, niekur nedingo ir senasis 1996 m. pagamintasis Šmidto-Kasegreno sistemos teleskopas. Jis perkeltas į naują bokštą, ir visi, kurie nesugebės apspiesti naujojo teleskopo pagrindiniame bokšte, galės į dangų žvalgytis per senąjį teleskopą. Mat šis muziejus bent kol kas yra vienintelis pasaulyje veikiantis ištisą parą. 2009 m. Lietuvai minėsiant savo vardo paminėjimo Tūkstantmetį, Etnokosmologijos muziejus lankytojus pasitiks paroda *Visata ir žmogus*.

Pasakojimo pabaigoje – savaip egzotiška detalė. Etnokosmologijos muziejaus statybos darbuose dalyvavo ir 30 kinų statybininkų, nors apie tai muziejaus atidarymo metu kažkodėl kukliai nutylėta. Kinų darbininkai kas rytą į darbą ateidavo rikiuotės žingsniu ir su žvalia daina. Mačusieji tvirtina, kad tuo kinai smarkiai skyrėsi nuo kai kurių mūsų statybininkų, kuriems kartais iš ryto išsijudinti reikėdavo nemenkų pastangų.

Kinai gyvenimu džiaugėsi ne vien dirbdami. Laisvalaikiu vaikštinėdami po Labanoro miškus jie nuolat patirdavo atradimo džiaugsmą, aptikę nuostabių miško augalų, kurie turi stebėtinų gydomųjų savybių, bet, žinoma, žinovo rankose. Rado ir vieną į papartį panašų augalą, kuris tarp rytiečių sukėlė tikrą



Kompozitorius Giedrius Kuprevičius (antras iš kairės) tarp apeigų folklorinio ansamblio „Kūlgrinda“ narių; viduryje – ansamblio įkūrėjas Jonas Trinkūnas

statinių liekanas – piliakalnius. Visi bendromis pastangomis turime juos reanimuoti ir dėti pastangas, kad unikalieji Lietuvos piliakalniai būtų pripažinti tarptautiniu mastu kaip iškilios Europos civilizacijos objektai. Todėl Etnokosmologijos muziejaus įkūrimo faktą R. Grigas sieja su viltimi, kad muziejuje vykdoma ne tik kultūrinė, bet ir mokslinė veikla padės išsklaidyti tuos užmaršties ūkus, kurie dengia mūsų piliakalnius. Juk jie buvo prakeikti

Etnokosmologijos muziejaus atidarymą pasveikino ir vaivorykštė, netikėtai nušvitusi virš Labanoro girių. Tai tarsi simbolinė dangaus ir aukštesniųjų jėgų dalyvavimo bei palaiminimo išraiška.

### Teleskopas vertas vaišių

Po viso to, kas buvo pasakyta, neliko nieko kito, kaip kilti į septintąjį dangų, o jei oficialiau kalbėsime, į septintąjį aukštą, kur šventės da-

furorą: Azijoje tai nepaprastai retas ir vertinamas delikatesas, bet Lietuvos žmonių kažkodėl net nežinomas.

Ištis mums dar teks pažinti ne tik bekrastės Visatos paslaptis, bet ir plačiau atverti pažinimo langus į Žemėje glūdinčius pažinimo kodus. Kai kuriuos net tyliai tūnantius kur nors Labanoro giriose.

Gediminas Zemlickas

# Energetikos problemų sūkuryje (4)

Atkelta iš 6 p.

Į Vandenilio energetikos centrą ateinanti nauja aparatūra yra universali, tinka įvairiems medžiagotyros darbams, galėtų praversti kuriant ir tobulinant naujus saulės elementus ir kolektorius. Bet ir taip yra, kas Lietuvoje tuos darbus daro: tai Puslaidininkių fizikos instituto mokslininkai, taip pat kai kurie nuo minėto instituto atsiskyrę darbuotojai, pavyzdžiui, prof. Algirdas Jonas Galdikas, kuris dirba saulės energetikos srityje, kuria naujus prietaisus. Mes bendradarbiaujame su prof. A. J. Galdiku.

## Pasaulis mums atviras

*Dažnai minite įmones, institucijas ir konkrečius asmenis, su kuriais bendradarbiaujate. Kiek Lietuvos energetikos institutui šiandien svarbus bendradarbiavimas su kitomis institucijomis?*

Paminėjau labai mažai partnerių, su kuriais mums tenka bendradarbiauti. Dirbame ne tik su lietuvišiais, bet ir su prancūzais, vokiečiais, amerikiečiais, japonais, švedais ir kt. Svarbiausia, kad bendradarbiaudami mūsų darbuotojai įgyja naujų žinių, yra mokomi dirbti su šiuolaikine mokslinė aparatūra, įsivaina vakarietišką tyrimų metodologiją, pavyzdžiui, branduolinės saugos vertinimo metodus. Partneriai mums perdavė skaičiavimų programas, skaičiavimų įvertinimo kodus. Juos įvaldėme ir sėkmingai dirbame. Kodėl švedai šiandien mus kviečia jiems atlikti branduolinių jėgainių saugos įvertinimo darbus? Jie žino, kad turime ir naudojame tą pačią AE saugos vertinimo metodologiją, tuos pačius skaičiavimų įrankius, kuriais ir jie patys naudojami. Mūsų paslaugos šiek tiek pigesnės, o mūsų specialistų kvalifikacija tokia pat aukšta, kaip ir jų specialistų. Be to, labai svarbu diversifikacija: vieni apskaičiuoja, padaro ataskaitą, o kiti nepriklausomi ekspertai atlieka ekspertizę. Švedai tokiai ekspertizei pasitelkė ne savo tautiečius, ne amerikiečius, ne vokiečius, bet lietuvius. Vadinas, mumis pasitiki. Aišku, iš tų darbų taip pat turime galimybę užsidirbti.

*Žodį kitą prašome pasakyti apie galimybes, kurias suteikiate Jūsų vadovaujamo instituto jauniems darbuotojams.*

Kartą mus pamokė vienas amerikietis. Kai mūsiškis darbuotojas parodė į savo darbo vietą ir pasakė: „Čia aš sėdžiu“, svečias replikavo: „Sėdite? Kaip jums gerai. Mes tai savo darbo vietoje dirbame.“

Tai štai darbą dirbti visiems mūsų darbuotojams ir jauniems, ir vyresniems institute sukurtos tikrai geros sąlygos ir maloni aplinka. Nuolatinė darbo vieta – institutas, bet sudarome geras galimybes jiems išvažiuoti ir į kitas šalis. Ir ne vien į konferencijas, bet ir ilgesniam laukui, pavyzdžiui, pusei metų, pasitobulinti geriausiuose pasaulio mokslų centruose.

*Ar dažni atvejai, kai išvykusieji pasitobulinti negrižta, nes gauna geresnį pasiūlymą?*

Mūsų darbuotojai visam laikui į kitus mokslų centrus išvažiuoja ne dažnai, bet pasitaiko. Vienas toks atvejis buvo ir mano vado-



*Inžinerinės krypties Lietuvos energetikos institute dirbo ir tebedirba daug puikių mokslininkų ir specialistų moterų*

vaujamoje laboratorijoje. Evaldas Bubelis laimėjo konkursą į Paulo Šererio (Paul Scherrer) institutą Šveicarijoje. Tai šiuo metu bene geriausias tyrimų centras Europoje. Po trejų metų E. Bubelis susirado darbą Vokietijoje ir iki šiol ten dirba.

Kiek kitoks buvo Vyčio Kopustinsko atvejis, jis taip pat dirbo mano vadovaujamoje laboratorijoje. 2002 m. jis išvažiavo į Olandiją, Europos Komisijos Jungtinių Tyrimų Centro Energetikos institutą Peteno mieste. Gavo labai gerą atlyginimą, nelabai brangiai mokėjo už butą, gyveno ant jūros kranto kurortinėje vietovėje. Dirbo tikimybinės rizikos saugos analizės grupėje. Panašius darbus ir mes atliekame, bet olandų institute yra eksperimentinis branduolinis reaktorius, kokio mes neturime. Bet daugiau dvejų metų mūsiškis ten neišbuvo. Mat dirbdamas Kaune galėdavo vykti į visas norimas mokslines konferencijas, o Petene turėjo vykti į tas, į kurias siūsdavo viršininkai. Pajuto, kad demokratijos ten ne per daugiausia. Dabar VDU vadovauja Matematiškos ir statistikos katedrai.

Man pačiam užsienio mokslų centruose teko praleisti bene pusantų metų, daugiausia teko dirbti Vokietijoje GRS (Branduolinių reaktorių draugijoje) ir Pizos universitete. Kiti darbuotojai taip pat turi panašias galimybes, ir tai yra didelis mūsų instituto privalumas. Pasaulis mums tikrai atviras.

Štai kad ir bendradarbiavimas su švedais. Jie mus mokė, už mūsų mokslą mokėjo pinigų, bet dabar gali mūsų darbuotojus pasitelkti

taip pat svarbiems darbams. Arba štai kompanija *Westinghouse Electric*, kuriai mes talkinome kuriant naują branduolinį reaktorių. Joje nebuvo kam atlikti išorinių įvykių analizės, todėl mes buvome pasitelkti. Reikia išmanyti tikimybinės saugos analizės, avarijų analizės, struktūrinės mechanikos dalykus. Pramoninė bendrovė tokių sričių specialistų neturi. Tuos darbus dirbdami nieko neuždirbome, bet užtat mūsų kompetencija auga.

## Institutas išliks bet kuriuo atveju

*Kurias Lietuvos energetikos instituto laboratorijas išskirtumėte kaip stipriausias?*

Stiprių laboratorijų yra daug, o reikalingos visos, kurias turime. Labai stipri Branduolinių įrenginių saugos laboratorija (vadovas dr. Sigitas Rimkevičius), Branduolinės inžinerijos problemų laboratorija (vadovas prof. habil. dr. Povilas Poškas), Energetikos kompleksinių tyrimų laboratorija (prof. habil. dr. Vaclovas Miškinis), pastaroji rengia visus Energetikos strategijos pagrindus, atlieka ir kitus ekonominius skaičiavimus LR Ūkio ministerijai ir Vyriausybei. Dar nėra žodžio nesame pasakę apie Šiluminių įrengimų tyrimo ir bandymų laboratoriją, kuriai vadovauja habil. dr. Antanas Pedišius. Ši laboratorija užsiima metrologiniais dalykais, institute turime keturis valstybinius etalonus. Tai dujų tūrio ir debito, dujų srauto greičio, vandens tūrio ir debito bei naftos produktų tūrio matavimo

etalonai. Taip pat išskirčiau Hidrologijos laboratoriją (vadovas prof. habil. dr. Brunonas Gailiušis) ir, žinoma, Degimo procesų laboratoriją, kuriai vadovauja prof. habil. dr. Anupras Šlančiauskas.

Vienos laboratorijos glaudžiau bendradarbiauja su ūkio subjektais, kitos labiau reikiasi fundamentinių mokslų darbų srityje. Sveikintina ir tai, jei kuri laboratorija įneša daugiau lėšų į bendrą instituto biudžetą. Kai turime daugiau lėšų, galime dažniau išleisti savo darbuotojus į mokslines konferencijas, įsigyti modernios mokslinės aparatūros, inicijuoti naujus projektus, už kuriuos pradiname darbų etape tenka mokėti ir mums patiems. Tačiau dažnai tik taip galime vėliau gauti naujų užsakymų iš pramonės įmonių ar privačių bendrovių. O finansinė instituto laisvė mums padeda išlaikyti perspektyvų jaunimą. Kai kurie jauni mokslininkai, padirbėję užsienyje, pareiškia norą grįžti į mūsų institutą, kur jaučia geras tobulėjimo galimybes. Apie tai jau esame kalbėję.

*Kokią matote Lietuvos energetikos instituto ateitį?*

Neabejoju, kad institutas išliks, jeigu ne vienu, tai kitu pavidalu, nes jis reikalingas Lietuvai. Nebūtinai turi išlikti valstybinis. Panašus, kiek didesnis Branduolinės fizikos institutas veikia Ržeze netoli Prahos Čekijoje. Buvo valstybinis institutas, bet valstybėje vykstant politiniams ir ekonominiams pokyčiams, vis mažiau lėšų skiriamas instituto darbams ir branduolinio reaktoriaus išlaikymui, buvo įkurta akcinė bendrovė, kurios akcijos priklauso valstybei, vietinei valdžiai ir energetikos bendrovėms. Dabar to instituto finansiniai reikalai kasmet gerėja.

Arba štai lenkai. Jie turi du

statybos – nori įgyti tokios statybos patirties, o paskui imsis savo AE statybos.

## Gyvename ne Aristotelio laikais

*Mūsų laikų mokslo ypatumas tas, kad net ir geriausiems mokslininkams gana sunku pelnyti platesnį tarptautinį pripažinimą. Vargu ar kas abejoja Lietuvos energetikos instituto reikšme mūsų valstybei, jame dirbančių mokslininkų kompetencija, bet ar daug asmenybių tampa pasaulyje pripažintais vienos ar kitos mokslo krypties autoritetais? Matyt, keičiasi mokslo pobūdis, kai vis daugiau lemia kolektyvinės pastangos, o ne pavienio autoriteto moksliniai laimėjimai.*

Esu komandinio darbo šalininkas, inžineriniame moksle vienas nieko nepasieksi. Tačiau moksle nebūna rimtų pasiekimų be asmenybių, tikrų mokslo lyderių. Iš mūsų instituto į tarptautinio mokslo erdvę yra išėję akad. Algirdas Žukauskas ir akad. Kazimieras Ragulskis.

*Šių žymių mokslininkų didžiausi laimėjimai yra susiję su senosios santvarkos mokslu, kai mokslininkų veikla bei mokslininko statusas valstybėje ir visuomenėje buvo ypač vertinami. O Jūsų prisimintasis Lietuvos savitos vibrotechnikos mokslinės mokyklos kūrėjas prof. K. Ragulskis tuometiniame institute (1956 m. buvo vadinamas Energetikos ir elektronikos institutu, nuo 1967 m. – Fizikinių-techninių energetikos problemų institutu) valdžios ne visada buvo toleruojamas, vėliau glostomas prieš plauką.*

Baigęs tuometinį Kauno politechnikos institutą K. Ragulskis atėjo dirbti į mūsų institutą, sukūrė savo laboratoriją ir pirmasis institute apsigynė tų laikų mokslo daktaro di-



*2006 m. minint Lietuvos energetikos instituto 50-meį akad. Kazimierui Ragulskiiu įteiktas Instituto aukso medalis*

mokslinio tyrimo reikalams naudojamus branduolinius reaktorius. Lenkijos atominės energetikos institute reaktorių Ieva 1 MW galios ir Marija – 10 MW galios. Bet lenkai atominės elektrinės taip ir nepasistatė, nors buvo pradėję. Apie 2020 m. lenkai žada pradėti savo AE statybą. Manau, kad tai viena iš priežasčių, dėl kurios lenkai siekia prisidėti prie naujosios Visagino AE

sertaciją. Galimas daiktas, kad tai buvo viena iš priežasčių, kodėl nesiklostė talentingo jauno mokslininko santykiai su instituto vadovybe. Apie tai rašoma knygoje *Akademikas Kazimieras Ragulskis ir jo mokslo mokykla*. Dėl to K. Ragulskis perėjo dirbti į Kauno politechnikos institutą, kur vėliau įkūrė garsų mokslo centrą *Vibrotechnika*. Kadangi savo kaip mokslininko kelią



jis pradėjo mūsų institute, tai 2006 m. minint instituto 50-metį mes akad. K. Ragulskį apdovanojome savo instituto aukso medaliu. Taip pagerbtas akademikas buvo labai patenkintas.

Atsakau į man užduotą klausimą dėl kolektyvų ir pavienių mokslo autoritetų. Inžinerijos mokslo srityje eksperimentinio parengimo, paties eksperimento ir visų susijusių darbų triūsia ištisi moksliniai kolektyvai. Tačiau dabar vienas žmogus beveik niekur nedirba. Vienas daug nepadarysi, ypač inžinerinio mokslo srityje. Reikia eksperimentuoti, neapsieisime be teorijos ir skaičiavimų, tad vienas žmogus, kad ir talentingiausias, tiesiog fiziškai neįstengs padaryti to, ko iš jo reikalauja sprendžiama problema. Vis dėlto moksle be lyderių apsieiti negalime, aplink lyderį buriasi sekėjai ir mokiniai – taip buvo ir išlieka. Jeigu lyderis nepaskirstytų darbų, neorganizuo-tų veiklos, tai vienas vartytų į rytus, kitas – į vakarus, o trečias gal į Mėnulį žiopsotų.

Labai svarbu iškelti idėją ir ją įgyvendinti, o tam jau reikia eksperimentų ir daugybės skaičiavimų, saugos pagrindimo, o ką jau kalbėti apie įrangos pagaminimą. Gyvename ne Aristotelio laikais, todėl eksperimentą atlikti ir jo duomenis apdoroti prireikia didžiulių pastangų. Reikia siekti, kad net, atrodytų, skirtingose kryptyse dirbami darbai galop atvestų prie baigtinio produkto.

**Kaip mūsų laikais reikėtų suprasti mokslinę mokyklą, kada esama prasmės apie tokią mokyklą kalbėti?**

Pirmausia reikia apibrėžti, ką vadinsime moksline mokykla. Prof. Edmundas Kazimieras Zavadskas yra apibrėžęs: mokslinė mokykla yra tada, kai trys mokslinio vadovo mokiniai apsigina habilitacijos darbus. Jeigu vertintume tik pagal kiekybinį rodiklį, Lietuvos energetikos institute yra ne viena mokslinė mokykla. Man pačiam yra tekę vadovauti daugiau kaip trimis būsimiems habilituotiems daktarams.

**Gal teisingiau būtų remtis ne vien skaitiniais rodikliais, bet krypties formavimo moksle kriterijumi? Ir ne buhalteris turėtų konstatuoti sąlygos išpildymą, bet mokslinė tos srities bendrija?**

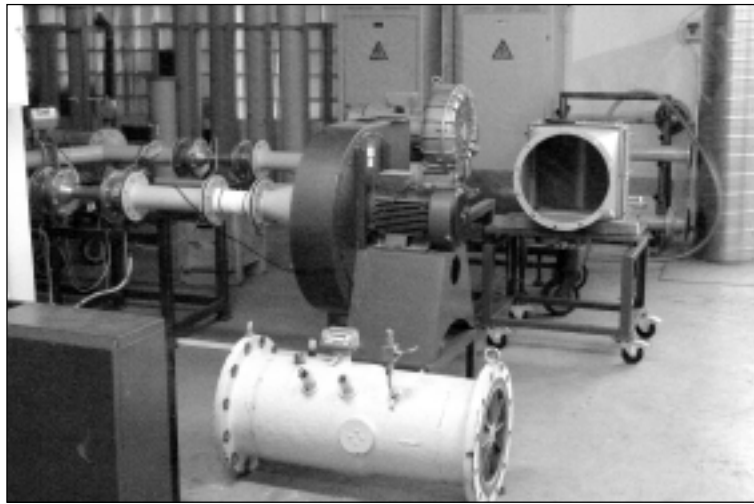
Galimas dalykas. Štai kad ir RBMK reaktorių sauga. Mūsų Lietuvos energetikos instituto mokslininkai dirba taip, kad pats N. Doležalio mokslinis tiriamasis ir konstrukcinis energotechnologijų (NIKIET) institutas, kuris kūrė tuos reaktorius, daug ko iš mūsų mokosi. Neseniai vieno Europos Sąjungos finansuojamo projekto metu dvejus metus to instituto darbuotojus mokėme, kaip reikia daryti RBMK reaktorių sunkių avarijų analizę.

**Šis faktas gana iškalbingai byloja apie šiandieninio Lietuvos energetikos instituto laboratorijų ir darbuotojų kompetencijas, jų atliekamų darbų svarbą ne tik Lietuvai, bet ir kitoms šalims. Dėkoju, Jums už „Mokslo Lietuvai“ skirtą laiką ir išsamius atsakymus. Jums neprieštaraujant atskirų laboratorijų darbus ateietyje aptarsime su jų vadovais.**

Aptarti tikrai yra ką, būtų gerai, kad skaitytojai geriau įsivaizduotų Lietuvos energetikos institute atliekamą darbų svarbą.

**Kalbėjosi Gediminas Zemlickas**

# Energetikos ir metrologijos paribiuose



Aerodinaminis įrenginys, skirtas oro (dujų) srauto pulsacijų įtakos turbininių matuoklių matavimui tirti

Atkelta iš 7 p.

zuotos matavimo sistemos, kurios teikia sistemų operatoriams operatyvinę informaciją apie tiekiamus ir vartojamus srautus. Baudos už pažeidimus paprastai yra numatomos sutartyse, sudarytose tarp tiekėjo ir vartotojo. Prireikus, šiuos klausimus sprendžia teisinės institucijos.

**Bet tai jau ne metrologų nuopelnas?**

Esame ne visai metrologai. Greičiau dirbame energetikos ir metrologijos paribyje. Be matavimų niekur neapsieinama. Tai ir tyrimų, ir taikomųjų darbų pagrindas. Taip jau atsitiko, kad iš būtinybės tapome ir metrologais. Dėl to kartais

matavimo priemonės, sukurti visi reikalingiausi tiems darbams etalonai. Šio instituto darbų mastai gero kai didesni negu mūsų.

**Kodėl didesni, juk Švedija ne kažin kiek didesnė už Lietuvą?**

Nuo seno švedai visus reikalingus tokiai veiklai priemones sutelkė į vieną įstaigą – tekančių skysčių tūrio ir debito, temperatūros, masės, ilgio ir kitus etalonus. Tiems tikslams buvo pastatyti specialūs pastatai, kone visas miestelis. Taigi šis centras dabar gali teikti ir teikia paslaugas ne tik savo šalies užsakovams.

Lietuvoje natūraliai susiformavo išskirstytoji sistema. Lietuvos energetikos institute yra dujų ir



Įrangos kompleksas dujų ir garo matuoklių skaičiuotuvų aparatūrinei ir programinei įrangai tirti bei bandyti

ristikų palaikymas negali būti atliktas be nuolatinų mokslinių tyrimų, ypač tais atvejais, kai etalonai veikia kartu su eksperimentine įranga, skirta moksliniams ir taikomiesiems uždaviniams spręsti. Taigi priklausome technologinių mokslų sričiai, kuri vadinama termino inžinerija ir matavimų inžinerija. Tai mokslų sandūros pavyzdys.

## Kvalifikuota pagalba gamintojui

Žinoma, fizikas, tiriantis atomo sandarą, gal ir skeptiškai pažvelgs į kai kuriuos mūsų atliekamus darbus, nes naujo atradimo čia nepadarysime. Užtat esant dabartiniam energijos išteklių vartojimui, jeigu pavyktų sumažinti į aplinką išmetamų teršalų kiekį, padidinti gamybos našumą, būtų nauda naudotojams ir visuomenei. Juk energijos taupymas ir aplinkos apsauga – du bene svarbiausi kiekvienos šalies siekiai. Ką naujo energetikos srityje galima nuveikti? Pastatyti saugesnį branduolinių reaktorių būsimoje naujojoje AE, kuo daugiau ir efektyviau panaudoti energijos gamybai atsinaujinančiuosius energijos šaltinius bei visas buitines ir komunalines atliekas, pagaliau ekonomiškai vartoti pagamintą energiją ir tausoti energetinius išteklius.

**Kaip tą padaryti?**

Be abejonės, reikia kuo greičiau perimti jau išbandytas technologijas ir sukauptą kitų šalių patirtį.

**Kitaip sakant, pasaulyje viskas padaryta, pakaktų pasinaudoti.**

Iš dalies taip ir vyksta, tačiau jeigu viską tik periminsim, nieko savo nesukursim, tai iš mokslininkų virsime inžinieriais. Ir tai ne geriausia.

Taigi būtina aktyviai dalyvauti kuriant naujas technologijas, vykdant kitus tyrimo darbus. Greta šių darbų išlieka svarbi problema – didinti įprastinių technologijų ir įrenginių veiksmingumą, padėti Lietuvos gamintojams tiekti į rinką efektyvius ir konkurencingus įrenginius. Kadangi institute turime įvairius matavimų technikas, galime atlikti ir tokias funkcijas. Pavyzdžiui, įvertinti gamintojo sukurtą naują šiluminį įrenginį ar matavimo priemonę, nes tam tikrose srityse mūsų veikla yra akredituota ir notifikuota. Mūsų laboratorijos išduodami sertifikatai pripažįstami ir kitose šalyse.

**Paprastai vykstate į gamybos ar gaminių eksploatacijos vieta, o gal reikalaujate jį pristatyti į laboratoriją?**

Jeigu gaminyje nedidelis (iki 400 kW galios), jį išbandome savo laboratorijoje. Labai dideliais kati-

lais šiuo metu neužiimame, įmonių katilus aptarnauja, tikrina atitinkamos bendrovės, dažnai pačios gamintojos.

Kaip jau minėjau, esame notifikuoti vandens ir šilumos skaitiklių atitikties vertinimui. Visais atvejais stengiamės atlikti darbą, kurio neįstengia padaryti kitos laboratorijos, nes šilumos, vandens ir dujų tiekėjai turi savo laboratorijas ir atlieka privalomas periodines patikras.

**Kaip užmezgate ryšius su kitų posovietinių šalių įmonėmis?**

Dalyvaujame konferencijose, reklamuojamės, rašome straipsnius kad ir į Rusijoje leidžiamą žurnalą *Измерительная техника* ar Ukrainoje leidžiamą *Промышленная теплотехника*. Iš Rusijos gauname gamtinių dujų ir naftos produktų, neprarandame ryšių ir su tos šalies laboratorijomis. Užsakovų nėra daug, bet mokame vertinti ir turimus. Esame sukūrę ir perdavę keletą dujų skaitiklių patikros ir bandymo įrenginių Moldovos dujų ūkiui ir Rusijos dujų skaitiklių gamyklai.

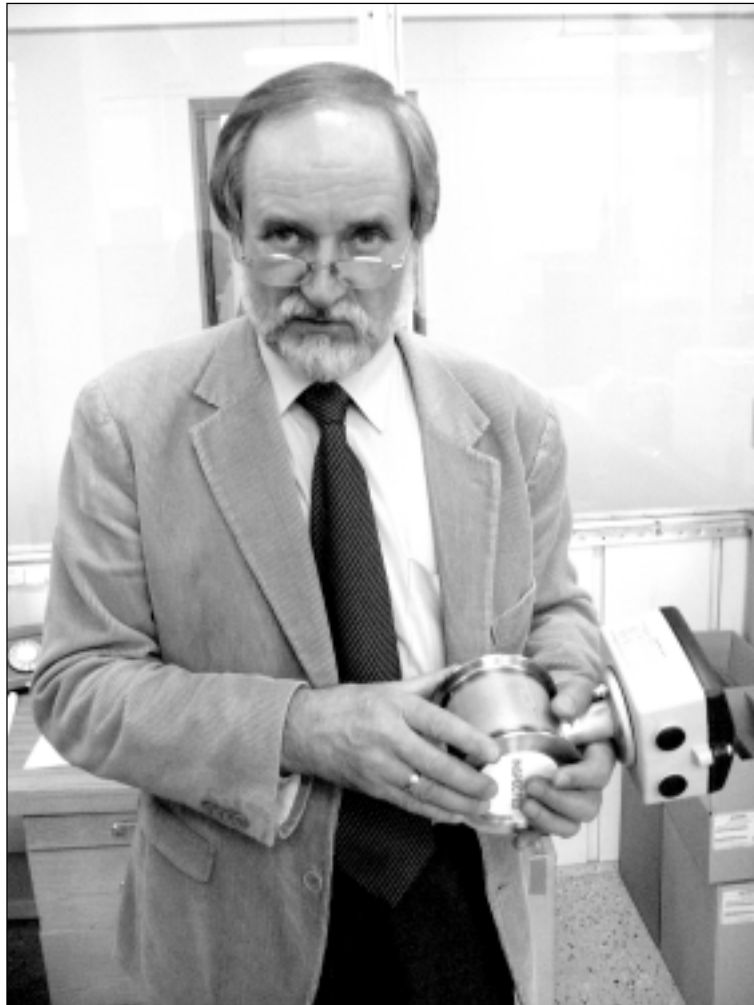
Atstovaujame Lietuvai EURAMET (*European Association of National Metrology Institutes*) organizacijoje, kuri vienija Europos šalių nacionalinius matavimų ir bandymų institutus, ir COOMET organizacijoje, kuri jungia posovietines rytų šalių atitinkamas institucijas ir dalį Europos šalių. Kalbu ne apie visų matavimų sritis, kurios yra labai plačios (tarp kitų – temperatūrų, slėgio ir kiti matavimai), nes mūsų specializacija – dujų ir skysčių debito matavimai.

**Ar užsakymus šiandien tenka „medžioti“, gaudyti nurungiant konkurentus, o gal patys užsakovai susiranda Jūsų vadovaujamą laboratoriją?**

Dėl pinigų visada reikia kovoti, ant lėkštutės jų niekas nebeneša. Lemia visapusiška veikla – rašydami straipsnius, dalyvaudami konferencijose, rengdami mokslininkus, teikdami įvairiapusiškas taikomas paslaugas pagal sutartis, vykdydami vyriausybinius įpareigojimus ir bendraudami su kolegomis ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje, išlaikome savo gerą vardą bei kompetenciją. Tai daryti padeda ir partneriams nuo seno gerai žinoma instituto darbuotojų kvalifikacija. Rengiami savo srities techninius reglamentus, įgyvendinančius Lietuvoje Europos direktyvų reikalavimus, taisykles ir kitus norminius dokumentus.

Bus daugiau

**Kalbėjosi Gediminas Zemlickas**



Dr. Gediminas Zygmantas – bandymų srities technikos vadovas, atsakingas už vandens ir šilumos kiekių matavimus

mažiau parengiame mokslinių projektų, užtat teikiame didžiulę paramą Lietuvos ūkiui. Mūsų laboratorija tapo matavimų bandymų ir tyrimų centru. Tai atsispindi ir laboratorijos pavadinime.

Daugelis Europos šalių turi vienokio ar kitokio masto tokius centrus. Pavyzdžiui, Švedijoje yra vienas matavimų-bandymų institutas. Kuo tik jame neužiimama: tiriami ir bandomi šiluminiai įrenginiai ir

skysčių srautų etalonai, Puslaidininkų fizikos institute laikomi temperatūros, dažnio ir elektros vienetų etalonai, o Vilniaus metrologijos centras turi masės, ilgio, slėgio ir kt. dydžių etalonus.

Dujų ir skysčių tūrio ir debito vienetų etalonai yra ypatingi tuo, kad teikia labai svarbias paslaugas ne tik Lietuvos ūkiui, bet ir moksliniams tyrimams. Netgi pats etalonų kūrimas, tobulinimas ir jo charakte-

# KTU MARKETINGO KATEDROS MOKSLININKŲ KOMPETENCIJA – TARPTAUTINIAMS PROJEKTAMS

Gruodžio 2–4 d. veiklos 40-meitį pažymės Kauno technologijos universiteto Ekonomikos ir vadybos fakulteto bendruomenė. „Galime pasidžiaugti mūsų mokslininkų puikiais tarptautiniais tyrimais“, – apžvelgdama septynių katedrų mokslinio darbo rezultatus pabrėžė dekanė prof. Gražina Startienė. Ji ypač išskyrė Marketingo katedros bendradarbių triušą vykdant europinius projektus. Šiame straipsnyje išsamiau apžvelgsime profesorių Reginos Virvilaitės ir Rimanto Gataučio bei katedros vedėjos doc. Jūratės Banytės vadovaujamų mokslininkų darbus.

## Pradžia – ES „Leonardo da Vinci“ studijų ir švietimo programos

Beveik prieš dešimtmetį tuometinės KTU Marketingo katedros vedėjos prof. Reginos Virvilaitės pastangomis pradėta dalyvauti ES *Leonardo da Vinci* bandomajame projekte *Jėgos komanda – mokymasis darbo grupėse*. Jame dalyvavo Jungtinės Karalystės, Belgijos, Portugalijos, Vokietijos ir Lietuvos mokslininkai. „Kompetencijos egzaminą išlaikėme puikiai“, – prisiminė profesorė. Vėliau laimėta ir sėkmingai dalyvauta įgyvendinant net septynis *Leonardo da Vinci* mobilumo projektus. Tai *Turizmo plėtros tendencijos Europos kontekste* (2000 m.), *Kaimo turizmo plėtra Europos integracijos procese* (2001 m.), *Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra Europos kontekste* (2001 m.), *Eksporto skatinimo sistemos tobulinimas Lietuvos smulkiose ir vidutinėse įmonėse, atsižvelgiant į Europos šalių patirtį* (2003 m.), *Tvarioji plėtra ekologinių produktų kūrime: Europinė patirtis* (2004 m.), *Eurovadybininko praktika: marketingo įgūdžių tobulinimas ES verslo įmonėse* (2005 m.) ir *Ne-*



Europinio projekto „Mažų ir vidutinių viešbučių personalo savarankiškas mokymasis darbo vietoje“ viena iš konferencijų, surengtų „Kauno“ viešbutyje

prof. R. Virvilaitė). Kasmēt didėjo kauniečių atliekamų europinių projektų darbų apimtys.

Lietuvos gamta vilioja užsienio turistus. Tačiau neretai svečiai daug priekaištų išreiškia dėl mūsų šalies viešbučių darbuotojų aptarnavimo kokybės. Siekdami šioje srityje paskleisti Vakarų šalių patirtį, KTU Ekonomikos ir vadybos fakulteto mokslininkai dalyvavo ES *Leonardo da Vinci* bandomajame projekte *Mažų ir vidutinių viešbučių personalo savarankiškas mokymasis darbo vietoje*. „Šiuo projektu buvo siekiama padėti smulkiems ir vidutiniams viešbučiams surasti savą nišą konkurencingoje turizmo paslaugų rinkoje“, – aiškino prof. R. Virvilaitė. „Projektas padeda naujomis idėjo-

mienė, Agnė Gadeikienė ir Beata Šeinauskienė.

Kad didėtų Lietuvos viešbučių konkurencingumas, daug prisidėjo Maltos turizmo asociacija bei Maltos viešbučių ir restoranų asociacijos darbuotojai – projekto koordinatoriai. Kiti šio tarptautinio darbo dalyviai – Lietuvos, Vokietijos, Portugalijos, Ispanijos ir Danijos atstovai. Remiantis skirtinguose regionuose atliktų tyrimų rezultatais, buvo parengta universali viešbučių darbuotojų mokymosi darbo vietoje metodologija, naudinga visų regionų viešbučių darbuotojams bei jų vadovams. Stengiantis palengvinti mokymosi procesą, kartu su spausdinta medžiaga visomis nacionalinėmis projekto partnerių kalbomis

kultūra, orientuota į profesiją (prie šio projekto greta doc. J. Banytės prisidėjo doktorantės A. Gadeikienė ir B. Šeinauskienė). Projekto koordinatorius – Airijos technologijos institutas (Trale). Jame tikslinė grupė yra besimokantieji, kurie moko si pagal internetu pasiekiamus paketus. Darbo koordinatorė Lietuvoje prof. R. Virvilaitė teigė: „Lengvai pasiekiami ir patogiai naudoti medžiaga yra interneto svetainėje. Joje pateikiama informacija, susijusi su virtualiai modeliuojamomis galimomis situacijomis. Čia galima susipažinti su įvairiais mokymosi stiliais. Modeliuojant situacijas, su kuriomis yra galimybė susidurti kasdieninėje veikloje, interaktyvios užduotys sukuria savarankiško mokymosi aplinką.“ Projektas, kuriame dalyvauja specialistai iš 10 Europos šalių, bus baigtas 2009 m.

Taip pat KTU Marketingo katedros mokslininkai dalyvauja ir *Leonardo da Vinci* inovacijų perkėlimo projekte *Mokymo moderatorių referencinė (informacinė) sistema (RESYFAC)*. Šio projekto koordinatorius – mokymo centras CECO Portugalijoje. Pasak koordinatorės Lietuvoje prof. R. Virvilaitės, šio projekto tikslas yra prisidėti prie mokymo vadovų (moderatorių) kvalifikacijų skaidrumo Europos erdvėje. Norima sukurti patikimesnę ir veiksmingesnę minėtų profesionalų mobilumo Europoje sistemą. „Šio projekto metu bus atliktas mokymo moderavimo procesų ypatumų ir mokymų moderatorių dvidešimt septyniose Europos šalyse tyrimas bei realių situacijų ir moderatorių įvairiose šalyse palyginimas. Taip pat bus siekiama nustatyti, kaip mobilumas galėtų suteikti pridėtinės vertės kvalifikacijų (nulemtų tarpkultūrinio specifiteto) europiniam pripažinimui“, – pažymėjo profesorė.



Prof. Rimantas Gatautis su tarptautinių projektų bendradarbiėmis Adriana Kvikliene, Dovile Rutkauskaitė ir Elena Vilkauskaitė

pelno organizacijų marketingo specialistų kompetencijos didinimas Lietuvoje (2006 m.). Taip pat puikiai įvertintas ES finansuotas *Socrates/Grundtvig* projektas *Equal – Suaugusiųjų mokymo įvertinimas ir kokybės užtikrinimas* (jo koordinatorė Lietuvoje –

mis ir būdais spręsti įvairias viešbučių problemas“, – šakė viešbučio *Kaunas* direktorius Šarūnas Mercakas. Prie šio projekto dirbo docentės Marketingo katedros vedėja Jūratė Banytė ir Aušra Rūtelionė, mokslo darbuotoja Loretta Matulionienė ir doktorantės Žaneta Piligrin-

(danų, anglų, vokiečių, lietuvių, maltiečių, portugalų ir ispanų) taip pat išleista kompaktinė modulių plokštelė. Teigiamai projektą vertino ir tiesiogiai sukurto produkto vartotojai – viešbučių darbuotojai.

Neseniai įsitraukta į *Leonardo da Vinci* projektą *VOCAL – kalba ir*

## Įsitraukta į pirmąsias tarptautines mokslo programas

KTU Ekonomikos ir vadybos fakulteto mokslininkų pėdsakas paliktas ir Europos bendradarbiavimo mokslo ir techninių tyrimų srityse

programoje COST. Finansuojant Lietuvos mokslo ir studijų fondai, įgyvendintas COST A17 projektas *Smulkių ir vidutinių įmonių ekonominė plėtra ir regioninė konvergencija Europoje*, kuriame dalyvavo 14 Europos šalių. Koordinatoriai Lietuvoje: profesorai R. Virvilaitė ir R. Gatautis. Minėtas šalies mokslo ir studijų fondas parėmė COST A18 projektą *Nusikalstamumo palyginimas tarp Europos šalių*. Čia dalyvavo 14 Europos šalių atstovai. Greta profesorių R. Virvilaitės, R. Gataučio ir V. Snieškos čia daug sumanumo parodė doc. J. Banytė. Pažymėtina, kad finansuojant Lietuvos mokslo fondai bei Tarptautinei mokslo ir technologijų plėtros agentūrai įvykdytas EUREKA projektas *Krovinių grandinių ir logistikos technologijų kūrimas – Logchain*, ir šiuo metu vykdomas *Krovinių grandinių ir logistikos technologijų kūrimas – Logchain+* projektas, kurį koordinuoja prof. R. Virvilaitė. EUREKA ir *Logchain+* remia tyrimus ir plėtros projektus, kuriais sprendžiama, kaip optimizuoti tarptautinius krovinių transporto srautus Europoje pertvarkant nenutrūkstamas logistikos grandines tarp siuntėjo ir gavėjo. Marketingo katedros dalyvavimo *Logchain+* projekte tikslai: įvertinti potencialius krovinių srautus iš Lietuvos į kitas ES šalis, išstudijuoti modernių logistikos centrų kūrimosi problematiką ir plėtros perspektyvas Lietuvoje bei dalyvauti projekto rezultatų sklaidoje.

Taip pat įvykdyti EUREKA projektai: *Automatinės geležinkelio bėgių ratų plokščių sistemos keitimas PanCorridor* – pirmoji ekonominė investicijų studija (koordinatorė prof. R. Virvilaitė) ir *PoCorridor – pažangiausio krovinių transporto koridoriaus Europoje kūrimas* (koordinatorė doc. J. Banytė). Be to, minėtos profesorės vadovaujama KTU Marketingo katedros mokslininkų grupė atliko 7 mokslinius projektus, kurie sulaukė KTU mokslo fondo paramos. Čia aktyviausios buvo docentės J. Banytė, A. Rūtelionė, A. Dovalienė, doktorantė Ž. Piligriminė ir mokslo darbuotoja L. Matulionienė. Mokslo grupė atliko mokslinius projektus, susijusius su marketingo valdymo, marketingo virtualioje aplinkoje, elektroninio verslo bei smulkių ir vidutinio verslo plėtros problemų sprendimu. Mokslinių darbų rezultatai diegiami pramonės, paslaugų ir prekybos įmonėse, taip pat naudojami skaitant paskaitas ir konsultuojant Lietuvos verslininkus. Vadovaujant katedros vedėjai doc. J. Banytei, vykdomi moksliniai tyrimai tema: *Vertės vartotojui koncepcija marketingo teorijoje ir jos taikymo galimybės*.

## Nuo elektroninio verslo iki elektroninės valdžios

Prof. R. Virvilaitės veikla – gražus liudijimas, kokius pėdsakus gali palikti gėrio siekianti kilni asmenybė: talentinga pedagogė, gabi organizatorė ir tarptautinio lygio mokslininkė. Ji išugdė didelę jaunų mokslininkų grupę, kuri papildė Marketingo katedros kolektyvą. Tarp jų – prof. Rimantas Gatautis. Šis mokslų daktaras praeitais metais buvo pripažintas aktyviausiu KTU jaunuoju mokslininku. Jo iniciatyva



įkurtas Universiteto Elektroninio verslo tyrimų centras (EVTs) aktyviai dalyvauja įgyvendinant projektus ne tik elektroninio verslo (e. verslo), bet ir elektroninės valdžios (e. valdžios) srityse.

„E. verslo srityje užbaigėme vieną ir baigiame įgyvendinti dar tris projektus. Pagal ES finansuojamą projektą UNEX įvertinome Kardifo universitete (Jungtinėje Karalystėje) e. verslo tyrimų centro patirtį ir vaidmenį plėtojant e. verslo procesus šalyje. Ji labai naudinga Lietuvai“, – sakė profesorius. Vykdamas projektą e. verslo paramos programos gaires planuojama pritaikyti remiant e. verslo plėtrą smulkiojo ir vidutinio verslo (SVV) įmonėse mūsų šalyje.

KTU Marketingo katedros specialistų kompetencija gražiai išsilyjeja į Europos Sąjungos (ES) 6-ąją Bendrąją programą (*Framework 6*). Prof. R. Gatautis atkreipė dėmesį į tris minėtos programos projektus. „Pirmajame *Vadybiniai, politiniai ir teisiniai sprendimai spartinant SVV įmonių išėjimą į rinką dinaminės klasifikacijos kontekste (EFFORT)* tirame 20 klasterių Europos Sąjungoje. Rengiamos rekomendacijos tiek regioninio, tiek nacionalinio lygmens ekonominės politikos formuotojams“, – sakė šio darbo koordinatūras Lietuvos.

Kiti du 6-osios Bendrosios programos projektai nukreipti įmonių veiklos efektyvumui didinti. Pavyz-



Prof. Regina Virvilaitė (trečia iš dešinės) ir doc. Jūratė Banytė (ketvirta iš dešinės) į tarptautinių projektų vykdymą įtraukė nemažai jaunų Marketingo katedros mokslininkų

džiui, projekte *Nauja ES statybų pramonės SVV vizija ateities e. verslo scenarijų dalyvavime (e-NVISION)*. Juo siekiama įvertinti e. verslo raidos scenarijus ES ir išanalizuoti, kaip ES statybos pramonės smulkios ir vidutinės įmonės turėtų išnaudoti informacinių ir komunikacinių technologijų (IKT) teikiamus privalumus, kaip jos privalėtų transformuoti veiklas, siekdamas padidinti savo konkurencingumą rinkoje. Pagrindinis šio projekto tikslas yra sukurti naujus ir inovatyvius verslo sprendimus, kurie leistų SVV įmonėse modeliuoti ir pritaikyti savo veikloje e. verslo scenarijus, integruoti IT

pagrįstus sprendimus įvertinant įvairių socialinių, teisinių, kultūrinių paslaugų suderinamumo galimybes. Sukurti atvirojo kodo sprendimai padės statybų pramonės SVV optimizuoti atskiras veiklas.

ES 6-osios Bendrosios programos projektas *Įmonės sprendimų pagrįstu internetu suderinamumo integracija su SVV įmonių, vyriausybinių organizacijų ir tarpininkų sistemomis naujojoje Europos Sąjungoje (GENESIS)* skirtas naujoms infrastruktūroms, programiniams sprendimams ir metodologijoms sukurti. Taip bus palengvintos SVV e. verslo

sprendimų galimybes sąveikauti su partnerių, bankinių institucijų ir valstybės organizacijų informacinėmis sistemomis. Projekto trukmė – dveji su puse metai. Be KTU čia dalyvauja 14 partnerių iš Graikijos, Italijos, Turkijos, Vokietijos, Lenkijos, Austrijos, Jungtinės Karalystės, Kipro ir Rumunijos. Projekte sukurti sprendimai bus *verslas – verslui, verslas – vyriausybei ir verslas – tarpininkams* kryptimi bei sieks suderinamumo procesų informacijos ir sistemų lygmenimis.

Informacinės technologijos sparčiai plinta ir šalies valdyme. „E. val-

džios srityje šiuo metu baigiame specialiosios ES programos *eParticipation* remiamą projektą *Jaunimo dalyvavimo viešosiose diskusijose su valdžios atstovais, piliečiais ir verslo atstovais galimybių didinimas Europos Sąjungoje (LEX-IS)*. Jame vertintas trijų Europos šalių – Lietuvos, Austrijos ir Graikijos – parlamentų darbas. Sukurti sprendimai, leidžiantys aktyviau įtraukti įvairias suinteresuotas grupes ir jaunimą į įstatymų kūrimo procesą. Valstybinio mokslų ir studijų fondo bei Vidaus reikalų ministerijos remiamas projektas *eVALDŽIA* siekia sukurti koncepcines elektroninės valdžios suderinamumo Lietuvoje gairių nuostatas.

Pažymėtina, jog paskutiniųjų metų iniciatyvos e. valdžios srityje taip pat sulaukė palankaus Europos Komisijos vertinimo. Šiuo metu rengiamasi pradėti įgyvendinti projektą *Argumentacijos vizualizacija Europos Sąjungai (WAVE)*, kurį remia minėta ES programa *eParticipation*. KTU mokslininkų rekomendacijomis bus tobulinama moderni piliečių e. dalyvavimo priemonė, kuri padės šalies gyventojams ir politikams geriau suprasti vieniems kitus ir vizualizuoti su aplinka susijusių įstatymų poveikį. Bus pateikti siūlymai Konkurencingumo ir Inovacijų programoms siekiant sumažinti administracines kliūtis teikiant elektronines viešąsias paslaugas piliečiams ir verslui.

Dr. Vilijus Misevičius

## Likimo dovana Martyno Jankaus jubiliejui

Atkelta iš 5 p.

Karaliaučiaus ligoninėje po susikomplicavusios kojos operacijos. Palaidotas Kaune, šalia dabartinio Vytauto prospekto buvusiose, bet jau seniai uždarytose kapinėse. Palaikai, priešingai nei rašyta vienoje knygoje apie knygnešius, perkelti nebuvo.

Tiesa, dar žinojo, kad našlė motina namą D. Poškos gatvėje 1931 m. pardavė gydytojui Juozui Brundzai iš Prienų. Ši knygnešių epochos asmenybė taip pat nepamiršta. Prienuose yra ir jo vardu pavadinta gatvė. Išgijęs namą laikinojoje sostinėje, gydytojas jį perstatinėjo pagal savo reikalą ir skoni, o jei taip darė, tai pirmtakų paslėptas M. Jankaus archyvas vargu ar būtų galėjęs išlikti nepastebėtas. Taigi priename aklikelį, iš kurio vargu ar pavyks mūsų temai ką vaisingo išlūškinti.

Irodymas, kad knygnešys Simanonis buvo Motiejaus Valančiaus aplinkos žmogus, patvirtina paties vyskupo dovanota nuotrauka. Ją, tik labai išblukusią, vaikaitė išsaugojo ir parodė, o atsiveikinant Domui Kaunui ir padovanojo. Pati nuotrauka kultūros tyrėjams ir visuomenei gana gerai žinoma, nes jos išliko ne vienas egzempliorius, be to, jau ne sykį pateko ir į spaudą. Savo nuotraukas su dedikacija vyskupas noriai dovanodavo įvairiems asmenims. Taigi padovanojo ir Simanoniiui – tą patvirtina užrašas. M. Valančiaus rašyta lenkų kalba, kaip kad visada užrašydavo ir savo knygų dedikacijas. Užrašo tekstas lietuviškai išvertus skambėtų šitaip: „Motiejus vyskupas Maloningajam ponui Mykolui Simonevičiui su ganytojišku palaiminimu siunčia 1874 m.“ Į Simanonį knygnešio pavardė vėliau įpėdinių ar kitų buvo sulietuvinta.

### Domo Kauno versija

Naują ir galbūt perspektyviausią paiešką kelią Domui Kaunui



Gydytoja Elena Šeškevičienė saugo prisiminimus apie savo senelį knygnešį Mykolą Simanonį

pasiūlė tarp laiškų ir atvirlaiškių užtiktas nepriklausomybės laikų apnaukinto dokumento fragmentas – iš ar nuo kažkokio liudijimo atplėštas vienas lapelis. Dokumento blankas spausdintas prancūzų kalba, kurio atitinkamoje vietoje ranka įrašyta žinomo tarpukario laikų lietuvių politikos pavardė. Lietuviškai puslapio tekstas skambėtų šitaip: „Hagos tarptautinės teisės akademijos, įsteigtos su Carnegie dotacija tarptautinei teisei remti, valdybos prezidentas patvirtina, kad ponui L. Natkevičiui yra leidžiama dalyvauti kursuose ir konferencijose, akademijos organizuojamose 1932 m.“ Tame lapelyje dar matomas ir antspaudas su įrašu: „Hagos tarptautinės teisės akademija.“

Ladas Natkevičius – žurnalistas, politikas ir diplomatas, studijavęs Paryžiuje ir čia apgynęs teisės daktaro disertaciją, dirbęs Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje. Tapo paskutiniu Lietuvos ambasadoriumi Maskvoje. NKVD 1940 m. suimtas, bet po kurio laiko buvo paleistas, grįžo į Kauną. Karo pabaigoje iš Rytų artėjant Raudonajai armijai, pasitraukė į Vakarus, per bombardavi-



Pranos Matijošiaus dėka Martyno Jankaus archyvo dalis neiškeliavo į sąvartyną

mus Austrijoje buvo sunkiai sužeistas ir ten 1945 m. mirė.

Tai štai tas L. Natkevičiui išduotas dokumentas D. Kaunui leidžia iškelti štai tokią hipotezę. Veikiausiai Natkevičius Kaune lankydavo 1939 m. kovo mėn. nuo nacių iš Bitėnų pasitraukusį Martyną Jankų, kuris ne visą *Aušros* ir *Varpo* archy-

vą buvo perdavęs per J. Tumą-Vaižgantą Kauno universitetui. Galbūt kai ką buvo pasilikęs sau ir jį lankiusiems svečiams parodyti arba ir kitais sumetimais. Gana tikėtina, kad garbusis lietuvių kultūros veteranas galėjo savo archyvinę medžiagą padovanoti Natkevičiui kaip žymiam valstybės veikėjui arba asmeniui, suteikusiam kokią nors svarbią paslaugą.

Kaip L. Natkevičiui skirtas dokumentas ir archyvinis rinkinys atsirado Dionizo Poškos gatvės name? Profesorius spėlioja. Galimas daiktas, Natkevičiui teko nuomoti butą ar laikinai glaustis Brundzos nupirktuose namuose, nes gydytojas juose negyveno. Jis tik apsistodavo lankydamasis Kaune. Gal Natkevičius, 1944 m. vasarą traukdamasis į Vakarus, Kaune paliko įgytąją M. Jankaus archyvo dalį, kuri ir buvo paslėpta tuose, matyt, ne vieną paslaptį saugančiuose namuose? Kol kas jų sienos kurčios. Ar kas sugebės jas prakalbinti? Kai tyli faktai, belieka hipotezės, spėliojimas, kaip galėjo būti.



Taip atrodė gyvenamasis namas Kaune Dionizo Poškos g. Nr. 5 iki perstatymo

Labai įdomu, gal ir reikšminga būtų atsekti visus M. Jankaus saugoto archyvo kelius ir klystkelius. Tačiau net jei ir nepavyktų išsiaiškinti D. Poškos g. Nr. 5 name aptiktosios archyvo dalies visos istorijos, pats šis M. Jankaus ir kitų *Aušros*, vėliau *Varpo* bendradarbių susirašinėjimas su J. Basanavičiumi, P. Vileišiu, M. Davainiu-Silvestraičiu, prof. Eduardu Volteriu, G. Zauerveinu ir kitais yra, pasak Domo Kauno, svarbus lietuvių tautinio atgimimo vyksmo pažinimo šaltinis. Tyrinėtojas tuose laiškuose ir atvirlaiškiuose ras ir nežinomų duomenų apie tolimų laikų įvykius, įvairių asmenų tarpusavio ryšius, bendradarbiavimą su draudžiamosios spaudos leidėjais ir knygnešiais, bundančiais nepriklausomos Lietuvos politikais.

Ir dar vienas momentas. D. Kaunas atkreipia dėmesį į labai plačią ryšių geografiją – laiškai *Aušros* ir *Varpo* rengėjams ir leidėjams adresuoti iš Rygos, Sankt Peterburgo, Maskvos ir kitų toliausių Rusijos imperijos, kai kurių Europos ir Amerikos miestų. Juose buvo priversti gyventi, dirbti ir lietuvių inteligentai, ir paprasti rankpelniai, godžiai siekę rašytinio žodžio gimtąja kalba.

Profesorius D. Kaunas pasiryžęs publikuoti archyvinis dokumentus. Jie taps prieinami visiems tyrinėtojams. Tiesa, laukiančius reikia perspėti: labai didelė archyvo dalis, galbūt net daugiau kaip pusė, yra pažeisti drėgmės ir puvesio. Kai kurie dokumentai yra sugadinti visiškai, kai kurie – iš dalies. Daugelyje galima perskaityti tik teksto fragmentus. Tad ne viskas taps žinoma.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

# G. Šlapelytė-Sirutienė minės iškilią sukaktį

1909 m. Vilniuje gimusi Gražutė Šlapelytė-Sirutienė šių metų lapkričio 29 d. minės savo 99 metų sukaktį. Tokia sukaktis mūsų visuomenėje nedažnai pasitaiko, ypač kai ją mini Lietuvoje ir išeivijoje gerai žinoma, žymios vilniečių šeimos palikuonė.

G. Šlapelytė-Sirutienė yra visuomeninė ir lietuvių visuomeninės kultūrinės veiklos rėmėja Lietuvoje ir JAV. Atgavusi Nepriklausomybę, didžiausiu nuopelnu tapo 1996 m. Vilniuje atidarytas jos tėvų Marijos ir Jurgio Šlapelių vardo namas-muziejus. Ji yra šio muziejaus steigėja ir fundatorė. Atgavusi senamiestyje nacionalizuotą savo tėvų namą, jį padovanojo Vilniaus miestui ir jame įkūrė savivaldybės žinioje dabar veikiančią muziejų. Po motinos mirties Vilniaus universiteto bibliotekai perleido tėvų sukaupią archyvą ir biblioteką, o Lietuvių kalbos institutui – tėvo per dešimtmečius rinktą medžiagą žodynams.

1927 m. Vilniuje lenkų okupacijos metu G. Šlapelytė baigė Vytauto Didžiojo gimnaziją, 1937 m. Vilniaus universitete gavo filosofijos ir lenkų bei lietuvių filologijos diplomą. 1932 m. mokytojavo Švenčionių gimnazijoje, o 1933–1937 m. Vytauto Didžiojo gimnazijoje dėstė lietuvių kalbą ir Lietuvos geografiją. Nuo 1939 m. dirbo Lituanistikos institute Kaune ir Vilniuje. 1942 m. Vilniuje ištekėjo už Aloyzo Siručio (1910–1990).

1944 m. pasitraukė į Vokietiją, 1949 m. atvyko į JAV, tarnavo banke ir dalyvavo visuomeninėje lietuvių veikloje. 1950 m. su kitais asmenimis JAV įsteigė Vilniaus krašto lietuvių sąjungą ir aktyviai veikė joje. Vėliau dirbo Čikagos lietuvių kalbos draugijos veikloje, tvarkė draugijos lietuvių kalba rengiamas radijo valandėles, bendradarbiavo periodikoje.

G. Šlapelytės-Sirutienės rašiniai spaudoje pasirodė dar studijų metais. Lietuvoje rašė žurnalui *Vilniaus šviesa*, po 1945 m. – Vokietijos periodiniams leidiniams *Žiburiai*, *Motery žodis*, *Tėvynės sargas*. Vilniaus krašto temomis rašė JAV leidiniams *Draugas*, *Aidai*, *Akiračiai*, *Karys*, *Skautų aidas*, *Moteris* ir kt. Devintojo dešimtmečio pradžioje talkino Broniui Kvikliui, rengusiam *Lietuvos bažnyčių* Vilniaus arkivyskupijos du pagrindinius tomus.

Jos skatinimu ir lėšomis 2000 m. Vilniuje Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas išleido prof. Vlodo Žuko veikalą *Marijos ir Jurgio Šlapelių knygnas Vilniuje*. 2004 m. pasirodė jos straipsnių rinkinys *Vilnius atgarsiai*. Nereikėtų pamiršti Marijos ir Jurgio Šlapelių sukauptos, Vilniaus kultūriniam palikimui reikšmingos archyvinės medžiagos, kurią G. Šlapelytė-Sirutienė savo lėšomis dokumentavo kitoje V. Žu-

ko knygoje *Marijos ir Jurgio Šlapelių archyvas* (2006). Taip pat ji parėmė J. ir M. Šlapelių biografijos skirtą Vytauto Damaševičiaus ir Juozo Matonio 2004 m. sukurto dokumentinio filmo, pavadinto *Ištikimi lietuviškam žodžiui*, leidybą. 2000 m. Prezidentas Valdas Adamkus Gražutę Šlapelytę-Sirutienę apdovanojo 5-ojo laipsnio Gedimino ordinu.

Tiesiogiai ar per savo įsteigtą fondą *Gražutė Sirutis Foundation* be muziejaus ir minėtų leidinių G. Šlapelytė-Sirutienė taip pat rėmė lietuvių spaudą JAV ir Europoje, parapijas ir vienuolynus, taip pat Lietuvių bendruomenės JAV veiklą, Bendrąjį Amerikos lietuvių fondą (BALF), Vasario 16-osios gimnaziją Vokietijoje, Šv. Kazimiero akademiją Romoje ir kitas lietuvių visuomeninės, religinės veiklos sritis.

Keli žodžiai apie G. Šlapelytės-Sirutienės tėvus. Medicinos gydytojas, kalbininkas Jurgis Šlapelis (1876–1941) ir jo žmona Marija Šlapelienė (1880–1977) – tai spalvingos asmenybės, tuometinei lietuvių aplinkai daug nusipelnę vilniečiai. Medicinos praktika J. Šlapelis beveik nesivertė. Neskaičiuojant jo veiklos, minėtina pati vėliausia: 1920–1938 m. J. Šlapelis sudarinėjo ir leido lietuvių kalbos žodynus, kurių medžiaga net XX a. antroje pusėje naudojosi jo bendraamžių ir vėliau išaugusių filologų karta. 1906 m. Marija Šlapelienė įsteigė net 43 metus veikusį knygyną, kuris buvo unikalus ne tik Vilniaus, bet visos Lietuvos istorijoje. Savininkė ne kartą buvo rusų, vokiečių ir ypač lenkų tirdoma, tampoma po teismus, jos bute ir parduotuvėje daromos kratos. Tai mūsų knygnešiams prilygstanti kovotoja. Tačiau vertėtų prisiminti ir ta faktą, kad M. Šlapelienė – pirmosios lietuviškos operos *Birutė* pagrindinio vaidmens atlikėja.

Šimtmečio pradžioje Šlapelių šeimos bendravimo ratą liudija kad ir šie duomenys: dukters Gražutės krikšto tėvas – dr. Jonas Basanavičius, kuris, atrodo, bažnyčios dokumentuose sumaišė kūdikio gimimo mėnesį... O muziejuje tebestovi Šlapelių pianinas, kuriuo yra skambinęs M. K. Čiurlionis.

Gal tai likimo sutapimas, tačiau Čikagoje leidžiamas dienraštis *Draugas* Gražutės Šlapelytės-Sirutienės gimtadienio metu irgi mini savo 99 metų leidybos sukaktį. O *Draugo* dabartinis moderatorius kunigas dr. Viktoras Rimšelis – yra buvęs G. Šlapelytės-Sirutienės mokiniu.

Antanas Dundzila

## Olštyno universitete bus lituanistikos studijų židinys

Spalio 28 d. atidarytas Lietuvos Respublikos konsulas Olštynė ir pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp Lietuvos istorijos instituto ir Varmijos Mozūrų universiteto dėl Lietuvos istorijos, etnologijos, lietuvių kalbos, kultūrologijos studijų Olštyno universitete.

Kaip pabrėžė iškilmėse dalyvavęs Švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius dr. Giedrius Viliūnas, Lietuvos istorijos institutas ir Varmijos Mozūrų universitetas yra modernios ir dinamiškos mokslo institucijos, kurios tradiciniam Lietuvos ir Lenkijos moksliniam bendradarbiavimui lituanistikos ir polonistikos srityse gali suteikti naują turinį bei formą. Lietuvos istorijos institutas yra vienas geriausių mūsų šalies mokslo institutų, palaikančių intensyvius mokslinius ryšius su Vokietijos, Rusijos, Šiaurės šalių, Ukrainos ir kitų mums svarbių šalių mokslinėmis bendruomenėmis, taip pat su daugeliu Lenkijos mokslo centrų, ir atliekantis jungiamąjį vaidmenį tarp Lietuvos universitetų istorikų bendruomenių. Varmijos Mozūrų universitetas yra vienas pirmaujančių Lenkijos universitetų, įsikūręs tarp Lietuvos ir Vokietijos, mūsų istorinės kaimynės Prūsijos pasienyje.

„Tikimės, kad šios abi mokslo įstaigos sugebės į lituanistikos ir polonistikos tyrimus įtraukti daug naujų partnerių, sukurti naujus regioninius, tarpregioninius ir tarpdisciplininius bendradarbiavimo tinklus. Olštyno universitete atsiradus naujam lituanistikos židiniui, Švietimo ir mokslo ministerija tarpininkaus, kad jis būtų įtrauktas į pasaulinį tokių centrų tinklą, kuriam Lietuva teikia dalykinę paramą. Turime vilčių, kad naujieji partneriai duos naują impulsą ir dvišalių tyrimų ir studijų paramos programų atsiradimui, ieškos galimybių į šią parmos veiklą įtraukti Lietuvos ir Lenkijos verslą“, – sakė Švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius G. Viliūnas.

Aušra Veličkaitė



## LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

skelbia viešą konkursą eiti

### instituto direktoriaus pareigas

**Konkurse dalyvaujantis asmuo (toliau – pretendentas) privalo:** būti mokslininkas, ne vyresnis kaip šešiasdešimt penkerių metų, įgijęs humanitarinių mokslų srities kalbotyros krypties habilituoto daktaro arba daktaro mokslo laipsnį; turėti ne mažesnis kaip penkerių metų mokslininko stažą ir administracinio ar vadovinio darbo patirties; turėti projektinio darbo ir vadovavimo projektams patirties; kvalifikacija turi atitikti ne mažesnis kaip institute nustatytus vyresniojo mokslo darbuotojo atestavimo per kadenciją reikalavimus; būti susipažinęs su mokslo tiriamųjų įstaigų veiklos organizavimu, finansavimu, darbo teisinius santykius reglamentuojančiais Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais ir kitais teisės aktais.

**Per vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudoje dienos, įskaitant paskelbimo spaudoje dieną, pretendentas privalo pateikti:** prašymą dalyvauti konkurse; asmens tapatybę, pilietybę ir amžių patvirtinančią dokumentą ir jo kopiją; mokslo laipsnį ir pedagoginį vardą liudijantį dokumentą ir jo kopiją; valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą ir jo kopiją; gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą; mokslo ir mokslo taikomųjų darbų sąrašą; svarbiausius darbus ar jų kopijas; instituto veiklos plano projektą, kuriame būtų pateikta instituto veiklos bei plėtros strategija ir perspektyvos; kitus papildomus dokumentus, leidžiančius objektyviai įvertinti pretendento kvalifikaciją (pretendento nuožiūra).

Pretendentai dokumentus pateikia Instituto mokslinei sekretorei adresu: Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-10308, Vilnius. Pretendentų dokumentai priimami vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudoje dienos, įskaitant paskelbimo spaudoje dieną (iki 2008 m. gruodžio 4 d. imtinai). Pateikiant dokumentų kopijas turėti jų originalus.

Informacija teikiama telefonu (8 5) 263 7690 arba el. paštu [lki@lki.lt](mailto:lki@lki.lt).

skelbia konkursą eiti

### kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus vadovo pareigas

Į šias pareigas gali pretenduoti aktyvūs šių sričių mokslininkai, ne vyresni kaip šešiasdešimt penkerių metų, per pastaruosius penkerius metus atlikę mokslinių tyrimų, atitinkančių padalinio darbo kryptis.

Konkursui pateikiamų dokumentų sąrašas:

- 1) prašymas Lietuvių kalbos instituto tarybai leisti dalyvauti konkurse;
- 2) mokslo laipsnio suteikimo dokumento kopija;
- 3) pedagoginio mokslo vardo suteikimo dokumento kopija (jei pretendentas turi);
- 4) gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas;
- 5) mokslo darbų sąrašas;
- 6) svarbiausi darbai ar jų kopijos;
- 7) kita informacija.

Dokumentai priimami iki 2008 m. gruodžio 30 d. adresu: Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-10308, Vilnius (156 kab.).

Informacija tel. (8 5) 263 7690; el. p. [lki@lki.lt](mailto:lki@lki.lt); interneto svetainė [www.lki.lt](http://www.lki.lt).

Instituto taryba



## LIETUVOS VETERINARIJOS AKADEMIJA

kviečia dalyvauti atrankoje mokslo leidinio *Veterinarija ir zootechnika* vyriausiojo redaktoriaus pareigoms eiti.

Reikalavimai pretendentes: aukštasis išsilavinimas, užsienio kalbų mokėjimas, kompiuterinis raštingumas, komunikabilumas, panašaus darbo patirtis. Atrankos būdas – pokalbis. Pateikti prašymą leisti dalyvauti atrankoje; asmens tapatybę patvirtinančią dokumentą; išsilavinimą ir kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus; gyvenimo aprašymą (CV); asmeninių privalumų ir dalykinių savybių sąrašą; valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą ir kitus darbo patirtį patvirtinančius dokumentus.

Dokumentus pateikti iki 2008 m. gruodžio 1 d. LVA Personalo skyriui (112 kab.), Tilžės g. 18, Kaunas. Išsamesnė informacija +370 37 363 156.





# Lietuvių bendrinės kalbos dvibalsiai – monofonemos

Pabaiga. Pradžia Nr. 19

Valerija VAITKEVIČIŪTĖ

**Peñkta,** pats pirmasis fonologijos dėsniis teigia: nuspręsti, ar dvibalsis yra monofonema ar bifonema, galima tik išstudijavus visą tos pačios kalbos fonetinę sistemą (min. veik. p. 212) ir dvibalsių fonetinę charakteristiką. Autoriai to nepadarė. Svarbiausias kriterijus, leidžiantis spręsti, ar dvibalsis monofonema ar bifonema, yra morfologinis. Šio faktoriaus negali nuneigti jokia fonetinė garsų sekos ypatybė (išretinta mano. – V. V.), žr. J. P. Zander (M., 1979, p. 213).

Autorius į pūdymus nuvedė jų neapibrėžtas požirnis į fonetikos ir fonologijos sąsają. Jie mano, kad fonologija nepriklauso nuo fonetikos, ir fonologijos negrindžia eksperimentine fonetika, o tik išvedžiojimas.

Lietuvių kalbos dvibalsių antrieji elementai niekada nepereina į kitą skiemeni, pavyzdžiui, kaina, kaista, laimė – laimi, āuga, āugs, seilė, seilė, kūitena, kūitė, Europā, mōira, klōnas. Lietuvių bendrinės kalbos dvibalsiai – monofonemai susideda iš dviejų balsinių elementų, kurių vienas elementas yra skiemeninis, kitas – neskiemininis, sudarantys vieną skiemeni. Jei kirčiuotas pirmasis skiemens elementas, dvibalsis vadinamas krintančiuoju, pavyzdžiui, laimė, mēilė, āušta, jei antrasis – dvibalsis vadinamas kylančiuoju, pavyzdžiui, laimi, meilūs, āūšta.

Dvibalsių kritimą ar kilimą parodo intensyvumo (I), Sv.E (savitosios energijos) ir PT (pagrindinio tono) kritimas. Intensyvumo, kaip ir trukmės skirtumas laikomas esminiu, kai sudaro 10 %, o PT pagal Dž. Flanagan'o ir Saslaw jautrumo slenksčių esminį skirtumą sudaro 0,5 %. Bet patogiau skaičiuoti esminiu laikant 1 %. Naudojamės kiekvieno diktoriaus vidutiniu intensyvumu iš vidutinių (toliau tiesiog I) ir kiekvieno diktoriaus vidutiniu pagrindiniu tonu iš vidutinių (toliau tiesiog PT).

Kadangi priegaidės skiriančių trukmės ir intensyvumo parametrų skirtumas dažnai būna neesminis, tai nustatome I ir t sąsają, skaičiuodami bendrąją energiją (BE), kaip intensyvumo funkciją, priklausančią nuo trukmės. BE kiekis, tenkantis vienai milisekundai (ms), vadinamas savitąja energija (Sv.E). Kadangi Sv.E geriau atskleidžia I ir t sąsają negu BE ir santykinė vidutinė energija (SVE), kuri kaip ir visi vidutiniai dydžiai, priegaidės tyrinėjimuose rodo tik apytikrą vaizdą, tai mes analizuojame fonemų su skirtingomis priegaidėmis tik Sv.E.\*

Visų parametrų skirtumus statistiškai vertiname pagal ženklų kriterijų  $P=0,05$ .

Visų dvibalsių abiejų elementų ir balsių trukmė dalijame į 3 lygias dalis – I, II, III, kurios apytikriai atitinka tris garso tarimo fazes – ekskursiją, išlaikymą ir rekursiją. Dar skaičiavome dvibalsių pirmųjų ir antrųjų elementų I+II-ųjų ir II+III-ųjų dalių skirtumą. Dvibalsių antrųjų elementų dalių skirtumas rodo, kuo baigiasi

kvazihomonimų dvibalsiai.

**D1:** trukmė nesieja įvairių tipų balsių: tvirtagalio balsis ilgesnis už tvirtapradį, o tvirtagalio dvibalsis trumpesnis už tvirtapradį. Skirtumas išreikštas 100 % porų  $P=0,05+$ , bet esminis – tik 64 % porų  $P=0,05-$ . Dėl šios priežasties iš kvazihomonimų (įkalbėtų D1) iškirptų balsių priegaidės nesuvokiamos 100 %. Dėl dvibalsių trukmės skirtumo žr. lentelės D1 grafą 4.

Visas tvirtapradis balsis ir visas tvirtapradis dvibalsis intensyvesnis už atitinkamą tvirtagalį 82 % porų  $P=0,05+$ , bet esminis skirtumas – tik 55 % porų  $P=0,05-$ . Balsio ir dvibalsio tik pirmojo elemento I skirtumas tvirtapradžio naudai išreikštas 91 % porų  $P=0,05+$ , esminis – 55 % porų  $P=0,05-$ .

Balsių ir dvibalsinių tvirtapradžių fonemų visos dalys intensyvesnės už atitinkamas tvirtagalio dalis, bet į tendenciją linksta tik III-jų dalių esminis skirtumas – 73 % porų  $P=0,05-$ . I savarankiškesnis parametras negu t. D1 fonemų su skirtingomis priegaidėmis nevienodas I lygis koreliuoja su šių fonemų trukme, t. y. jų neesminį ar esminį I skirtumą patiprina esminis ar neesminis trukmės skirtumas.

Sv.E viso tvirtapradžio balsio ir viso tvirtapradžio dvibalsio didesnė už tvirtagalio 91 % porų  $P=0,05+$ ; I-šios ir III-šios dalies Sv.E irgi didesnė tvirtapradžių – abiem atvejais siekia 82 % porų  $P=0,05+$ . Ir dar geriau Sv.E skirtumas išreikštas I+II-jų ir II+III-jų dalių, tvirtapradžių naudai – 91 % porų  $P=0,05+$ . Sv.E savo ruožtu vaidina svarbesnį vaidmenį negu t.

Tvirtapradžio dvibalsio antrojo dėmens tik III-jų dalių Sv.E yra gerokai mažesnė negu tvirtagalio III-jų dalių; III-šios dalies Sv.E didesnė  $mm^2$  vienai ms už III-šios dalies tvirtapradžio vienai ms: 1. u-ū (āu-āū) 1,80  $mm^2$ ; 2. u-ū (āu-āū) 0,84  $mm^2$ ; 3. u-ū (āu-āū) 0,74  $mm^2$ ; 4. ē-ē (ēi-ēi) 2,10  $mm^2$ .\*

PT skirtumas vaidina tik pagalbinį (kompensacinį) vaidmenį, pastiprinamas neesminį arba atvirkščiai išreikštą (priešingą tendencijai) skirtumą aukščiau nurodytais parametrais. PT tvirtapradžių dažnai yra aukštesnis negu tvirtagalio: dvibalsių pirmųjų santykinis skirtumas PT % – aukštesnis tvirtapradžių 1. ā-a (āu-āu) I-ųjų dalių 10 %, II-ųjų – 6 %, III-ųjų 0 %; 2. ā-a (āu-āu) I-ųjų dalių 25 %, II-ųjų – 6 %, III-ųjų 0 %; 3. ā-a (āu-āu) I-ųjų dalių PT aukštesnis tvirtagalio 11 %, II-ųjų – 0 %, o III-ųjų dalių aukštesnis tvirtapradžio 1 %; 4. ē-e (ēi-ēi) aukštesnis PT tvirtagalio I-ųjų dalių 11 %, II-ųjų – 4 %, o III-ųjų 3 % aukštesnis PT tvirtapradžio. Dėsningumų nematyti.

Tvirtapradžių ir tvirtagalio dvibalsinių fonemų antrųjų elementų PT skirtumas nedėsningas: 1. u-ū (āu-āu) PT aukštesnis tvirtagalio dvibalsio antrojo elemento I-ųjų dalių 27 %, II-ųjų – 25 %, o III-ųjų – 30 %; 2. u-ū (āu-āu) PT I-ųjų dalių skirtumas 0 %, II-ųjų aukštesnis tvirtapradžio 2 %, III-ųjų – 4 %; 3. u-ū (āu-āu) I-ųjų dalių PT 1 % aukštesnis tvirtagalio, III-ųjų dalių irgi tvirtagalio 2 %; 4. i-ī (ēi-ēi) I-ųjų ir II-ųjų dalių PT aukštesnis tvirtagalio 2 %, o III-ųjų PT skirtumas 0 %.

**D4:** trukmės skirtumas nesieja įvairių tipų fonemų – tvirtagalio balsis ilgesnis už tvirtapradį, skirtumas esminis. Kai tvirtagalio trumpesnis, skirtumas irgi esminis. Dėl dvibalsių trukmės skirtumo žr. lentelės D4, grafą 4.

I skirtumas sieja balsines ir dvibalsines fonemas: visa tvirtagalė fonema intensyvesnė už visą tvirtapradį 75 % porų  $P=0,05+$ , esminis skirtumas būdingas tik 50 % porų  $P=0,05-$ . Visa balsinė fonema ir dvibalsinės fonemos tik pirmojo elemento I skirtumas išreikštas 75 % porų  $P=0,05+$ , esminis – 58 % porų  $P=0,05-$ . I skirtumas geriausiai išreikštas balsių ir dvibalsių pirmųjų elementų II-ųjų dalių, intensyvesnis tvirtagalio – 84 % porų  $P=0,05+$ , esminis skirtumas irgi 84 % porų  $P=0,05+$ ; I-ųjų dalių skirtumas išreikštas 84 % porų  $P=0,05+$ , esminis – 50 % porų  $P=0,05-$ . Neesminis I skirtumas išreikštas I+II-ųjų dalių 84 % porų  $P=0,05+$ , esminis – 67 % porų  $P=0,05-$ ; II+III-ųjų dalių neesminis I skirtumas išreikštas 75 % porų  $P=0,05+$ , esminis 58 % porų  $P=0,05-$ . II-ųjų dalių esminis I skirtumas labai svarbus.

Sudėtinių dvibalsių antrųjų elementų dalių I skirtumas nedėsningas. Sv.E skirtumas geriausiai išreikštas I-ųjų dalių – 75 % porų  $P=0,05+$ ; II-jų dalių irgi 75 % porų  $P=0,05+$ ; o I+II-ųjų dalių net 92 % porų  $P=0,05+$ . Sv.E didesnė tvirtagalio. D4 diktoriaus Sv.E skirtumas vaidina svarbesnį vaidmenį negu I skirtumas.

Sudėtinių dvibalsinių tvirtapradžių ir tvirtagalio fonemų antrųjų elementų dalių Sv.E skirtumas nedėsningas. Tik III-ųjų jų dalių Sv.E didesnė tvirtapradžių: 1. u-ū (āu-āū) 1,43  $mm^2$ ; 2. u-ū (āu-āū) 1,59  $mm^2$  ir 4. i-ī (ēi-ēi) 0,95  $mm^2$ , o 3. u-ū (āu-āū) Sv.E didesnė tvirtagalio 0,94  $mm^2$ . Taip pat Sv.E antrųjų elementų II+III-ųjų dalių didesnė tvirtapradžių: 1. u-ū (āu-āū) 1,25  $mm^2$ ; 2. u-ū (āu-āū) 1,36  $mm^2$  ir 4. ē-e (ēi-ēi) 1,22  $mm^2$ , o 3. atvirkščiai – u-ū (āu-āū) 1,10  $mm^2$  didesnė tvirtagalio. PT skirtumas, kaip ir D1, vaidina tik pagalbinį vaidmenį. Duomenų sklaida didžiulė.

PT dvibalsių antrųjų elementų III-ųjų dalių aukštesnis tvirtagalio 1. u-ū (āu-āū) 35 %; 3. u-ū (āu-āū) 5 %; 4. u-ū (āu-āū) 2 % tik vienos poros jis neišreikštas – 2. u-ū (āu-āū) 0 %. Vadinasi, tvirtapradžių dvibalsių PT krinta tik pačioje dvibalsio pabaigoje.

D4 ištartų žodžių iškirptus kirčiuotus tvirtapradžius ir tvirtagalios skiemenis auditoriai skyrė 100 %, bet ne vienas negalėjo apibrėžti skirtumo, išreikšto dinaminėmis priemonėmis, esmės.

**D2:** trukmės skirtumas vaidina svarbų vaidmenį. Visi tvirtagalio balsiai ilgesni už tvirtapradžius, skirtumas esminis. Dvibalsių skirtumas specifinis, žr. lentelės D2 grafą 4.

Visa tvirtapradė fonema intensyvesnė už visą tvirtagalę 80 % porų  $P=0,05+$ , esminis skirtumas būdin-

gas 70 % porų  $P=0,05-$ . Visos balsinės fonemos ir dvibalsio tik pirmojo elemento I skirtumas išreikštas 80 % porų  $P=0,05+$ , esminis – 70 % porų  $P=0,05-$ . I skirtumas sukonzentruotas fonemų pradžioje: I-ųjų dalių intensyvesnis tvirtapradis, skirtumas išreikštas 90 % porų  $P=0,05+$ , esminis – 70 % porų  $P=0,05-$ ; I+II-ųjų dalių skirtumas išreikštas 100 % porų, esminis – 70 % porų  $P=0,05-$ . Intensyvesnės tvirtapradžių dalys.

Dvibalsių ir tvirtapradžių, ir tvirtagalio antrųjų elementų visų dalių I dažniausiai krinta. Šių elementų II-jų dalių tvirtapradžių I didesnis, tik skirtumas ne visada esminis.

Sv.E skirtumas viso balsio ir viso dvibalsio tvirtapradžio naudai būdingas 80 % porų  $P=0,05+$ ; balsių ir dvibalsių tik pirmojo elemento Sv.E skirtumas tvirtapradžio naudai būdingas 80 % porų  $P=0,05+$ ; I-ųjų dalių skirtumas 90 % porų  $P=0,05+$ ; I+II-ųjų dalių 80 % porų  $P=0,05+$ .

PT skirtumas išreikštas labai gerai visais atvejais. PT aukštesnis viso tvirtapradžio balsio ir viso tvirtapradžio dvibalsio už tvirtagalio 90 % porų  $P=0,05+$ , esminis skirtumas irgi 90 % porų  $P=0,05+$ ; viso tvirtapradžio balsio ir tvirtapradžio dvibalsio tik pirmojo elemento PT skirtumas išreikštas ir esminis 90 % porų  $P=0,05+$ ; I, II, III-ųjų dalių tvirtapradžio PT aukštesnis, skirtumas išreikštas ir esminis 80 % porų  $P=0,05+$ ; I+II-ųjų dalių tvirtapradžių fonemų PT aukštesnis už tvirtagalio 90 % porų  $P=0,05+$ , skirtumas esminis irgi 90 % porų  $P=0,05+$ .

Tvirtapradžių dvibalsių antrųjų elementų I+II-ųjų dalių PT aukštesnis negu tvirtagalio 90 % porų  $P=0,05+$ , skirtumas esminis 90 % porų  $P=0,05+$ .

Tvirtapradžių ir atitinkamų tvirtagalio priegaidžių skirtumą D2 reiškia visais parametrais, bet pagrindinis yra trukmės skirtumas. Be to, priegaidžių skirtumą dar patiprina tendenciją reiškiantis pokirtinių

skiemenių BE skirtumas 80 % porų  $P=0,05+$ , taip pat į tendenciją linkęs PT slenksčių tarp skiemenių skirtumas, būdingas 90 % porų po tvirtapradžio ir 80 % po tvirtagalio skiemens, abiem atvejais  $P=0,05+$ .

Diktoriai iš skirtingų vietų priegaidės realizuoja skirtingai. Tai dar kartą įrodo, jog rentis balsių vidurkiais nevalia.

Moksliniu požiūriu defektyviai A. Girdenio ir A. Pakerio sudėtinių dvibalsių teoriją išplatino neatsakingi atsakomieji redaktoriai tokie, kaip Vytautas Ambrazas leidiniuose *Граматика литовского языка* (1985). *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika* (1994); *Lietuvių kalbos enciklopedija* (1999) ir kt.; A. Girdenis – leidinyje *Visuotinė lietuvių enciklopedija* (2004 m., t. V) skyrelyje „dvibalsiai“; A. Pakerys *Lietuvių bendrinės kalbos fonetika* (2003).

„Šio vadovėlio pirmojo leidimo rankraščių recenzavo prof. habil. dr. A. Girdenis, prof. habil. dr. Z. Zinkevičius, prof. V. Drotvinas, docentai P. Bikulčienė, K. Kuzāvinis, Ž. Markevičienė, A. Pupkis, J. Statkevičienė, R. Venckutė. Trečiojo leidimo taisyms ir papildymus vertino prof. habil. dr. A. Girdenis ir dr. R. Kliukienė.“ Kas iš jų galėtų atsakyti už šio vadovėlio neatleistinis fonetikos klaidas ir už metodiniu požiūriu visiškai nevykusį vadovėlį? Juo prasmesnis darbas, tuo daugiau recenzentų! Kur reiklumas Z. Zinkevičiaus, 1987 11 05 parašiusio neargumentuotas neigiamas pastabas leidyklos *Mokslas* vyr. red. V. Januškinui apie mano didžiulio darbą *Bendrinės lietuvių kalbos priegaidės*, kad kolegos nesupyktų... Mano darbą prašė išleisti XI tarptautinio fonetikos mokslų kongreso organizatoriai, įteikę Švietimo ministerijai atsiliepiamą kaip apie šių dienų vieną geriausių priegaidės tyrinėjimų. Čia prasideda korupcija, baigiasi mokslas, o VU nuo europinio lygio stumiamas toliau.



## LIETUVOS MIŠKŲ INSTITUTAS

skelbia viešą konkursą Instituto direktoriaus pareigoms.

Pretendentas turi būti Lietuvos Respublikos pilietis, mokėti lietuvių kalbą, būti ne vyresnis kaip šešiasdešimt penkerių metų, turėti mokslo laipsnį.

**Pretendentas turi pateikti šiuos dokumentus:**

- 1) prašymą dalyvauti konkurse, adresuotą Lietuvos miškų instituto Tarybai;
- 2) asmens tapatybės dokumento (paso arba asmens tapatybės kortelės) patvirtintą kopiją;
- 3) išsilavinimą ir kvalifikaciją įrodančių dokumentų patvirtintas kopijas;
- 4) gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą (CV);
- 5) per pastaruosius penkerius metus paskelbtų mokslo publikacijų sąrašą.

Dokumentai priimami iki 2008 m. gruodžio 12 d. Dokumentus pretendentas gali siųsti paštu arba pristatyti Lietuvos miškų instituto kanceliarijos vedėjai (kab. Nr. 202) darbo dienomis nuo 8 iki 16 val. adresu: Liepų g. 1, Girionys, LT-53101, Kauno r.

Apie konkurso vietą ir laiką pretendentams bus pranešta iš anksto, ne vėliau kaip prieš 3 dienas. Papildoma informacija teikiama telefonais (8 37) 547 221, (8 614) 60440 arba el. paštu miekol@mi.lt.

\* Deja, dėl techninių priežasčių negalėjome pateikti diktorių D1, D4, D2 visų duomenų lentelių.



# VIVAT AKADEMIA & RAUDONOJI PROFESŪRA

Antanas R. JANKŪNAS

Pabaiga. Pradžia Nr. 11, 14, 17, 18

Vienos mokslinės konferencijos programoje atsirado Šefuliuko pranešimas apie mokslines mokyklas. Jame buvo deklaruojama, kad fakultete yra dvi mokyklos: jo paties ir Senuliuko. Vad Vadovičius pademonstravo mikrofilmo kadrus, kuriuose buvo apibendrinti visi moksliniai darbai, į kuriuos jis buvo prirašytas. „Apibendrinti“ – pasakyta pernelyg drąsiai, nes neįmanoma apibendrinti visiškai skirtingų dalykų, pavyzdžiui, odontologiją ir geologiją. Jo mokslinės mokyklos kryptį galima pavadinti daugiakrypte, tiksliau tariant, bekrypte, sudaryta iš atsitiktinių, tarpusavyje nesusijusių mokslinių tyrimų, kurie buvo atlikti įvairiose instituto laboratorijose. Prie šių darbų dar buvo pridėti jo katedros kolegų atlikti tyrimai (taip pat aspirantų), kuriuose figūravo Šefuliuko pavardė. Šefuliuko mokslinių darbų sąrašas puikuoja daugiau kaip 300 pozicijų, iš kurių tik mažiau nei 7 proc. priklauso jo plunksnai. Tačiau ir tai nereiškia, kad pastarieji yra jo asmeninio darbo vaisius. Tai vėlgi aspirantų atlikti darbai, tik Šefuliuko savaip apiforminti ir interpretuoti. Čia Šefuliukas išradingumo tikrai nestokoja. Pavyzdžiui, jis pernai atspausdintą aspirantės straipsnį kitais metais anglų kalba atspausdina kitame leidinyje savo vardu. Arba „apibendrinęs“ dviejų aspirantų paskelbtus su juo straipsnius, jis lietuvių ir anglų kalbomis savo vardu atspausdina dviejuose skirtinguose leidiniuose. Kitas mėgstamas Šefuliuko „arkliukas“, tai apžvalginiai ir istoriniai straipsniai mokslinių konferencijų leidiniuose, pavyzdžiui, *Lietuvos pramonės plėtotė, Lietuvos pramonės potencialas rinkos ekonomikos sąlygomis* ir pan. Ir čia neužmirštama „tiražuoti“ skirtingomis kalbomis, skirtingu laiku ar skirtinguose leidiniuose. Žinoma, ne vien Šefuliukas „kūrė“ mokslinę makulatūrą. Taip elgėsi ir kiti „vedantieji“ mokslininkai bei „mokslo švyturiai“.

Pradėjus demonstruoti Senuliuko „mokyklą“, iš pradžių buvo parodyti keli prieškariniai jo darbai, paskui – keli jo buvusių aspirantų darbai. Toliau – vėl tušti kadrai, galiausiai du kadrai kažkokių darbų ir vėl tušti kadrai. Vad Vadovičius pasiskundė, kad, turbūt, laborantai, rengdami mikrofilmą, bus kažką pripainioję. Tačiau konferencijos svečiams iš Vilniaus buvo sudaryta regimybė, kad Kaune egzistuoja tik viena rimta tos mokslo srities kryptis, jungianti kelių institucijų mokslininkus, kuriems vadovauja Vad Vadovičius. Tokių „mokslinių mokyklų“ Lietuvoje yra dešimtys. Tačiau jos neturi nieko bendra nei su

mokslu, nei su mokykla, nes jų darbai neviršija aspirantų lygmens, o kryptis nenuspėjama.

Šefuliukas žinojo, kad norint prasisprauti į Mokslų akademiją, reikia išeiti į sąjunginį lygį: būtina gauti Tarybų Sąjungos bent vienos „vedančiosios“ įstaigos rekomendaciją. Paprastai kandidatai į akademikus tas rekomendacijas „susikuria“

narijus buvo labai parankus, tačiau rašyti rekomendaciją LTSR mokslų akademijai neskubėjo. Jie suprato, kad Šefuliukui tapus akademiku, nebus kam jų mėšlo kuopti. Juolab kad ir jie patys nepriklausė TSRS mokslų akademijai. Tokiu būdu Šefuliukas-akademikas būtų viršesnis už Maskvos bosus, o to šie jokių būdu negalėjo leisti.

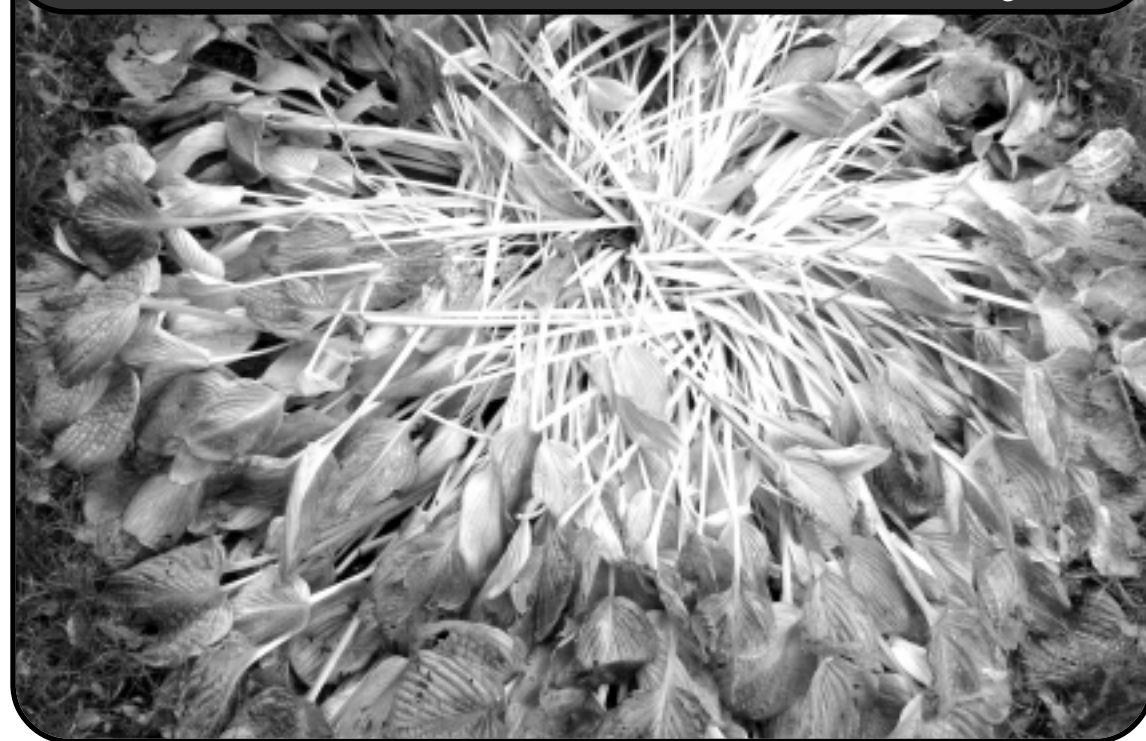
laikų komjaunimo aktyvistė, vėliau komunistė siekė vieno tikslo – karjeros. Beje, kaip ir jos vyras, pradėjęs fakulteto komjaunimo biuru ir baigęs miesto partijos komitetu.

Fortūnai atsukus nepageidautiną Šefuliukui pusę, nustojo byrėti ordinai, pagyrimo ir garbės raštai, medaliai bei kitos panašios blėkelės, kurios taip glostė jo savimeilę ir kėlė

vo „prastumtas“ į universiteto senatą, jam pavesta vadovauti Tradicijų ir švenčių komitetui. Juk Šefuliukas tvirtai laikėsi įgytų tradicijų ir žinojo, kaip jas perduoti ateinančioms kartoms. Taigi supuvusių ir ydingų tradicijų perimamumas garantuotas. Kitaip tariant, pasikeitus Lietuvos valstybinei santvarkai, bolševizmas nepriklausomos Lietuvos aukštosiose mokyklose (beje, kaip ir kitose sferose) ne tik neišnyko, bet įgavo dar bjauresnę, nebolševizmo grimasą.

Prisirašinėjimo meno srityje visus „perspjovė“ Lietuvos Edisonas. Šefuliukas tikras pigmėjas palyginti su šiuo „proto bokštu“. Tai net ne bokštas, o tikras antikos laikų kolosas. Jis su bendradarbiais parašė 30 monografių, paskelbė apie 800 mokslinių straipsnių, sukūrė per 2 tūkst. išradimų. Jam vadovaujant apginta daugiau kaip 350 kandidatinių ir daktarinių disertacijų. Nesunku suprasti, kad dar dirbdamas į vystyklus, jis brandino monografių mokslines tiesas, kurias išklojo ant popieriaus dar pradinėje mokykloje. Vidurinėje mokykloje jis kaip saulėgrąžas gliaudė mokslinius straipsnius. Kurių nespėjo – baigė universitete. Na, o visą likusį gyvenimą skyrė išradimams ir susirašinėjimui su Atradimų bei išradimų komitetu. Juk kiekvienam išradimui reikia parašyti vidutiniškai du atsakymus į Komiteto paneigimus. Be to, apie trečdalis paraiškų ir po ilgo susirašinėjimo nepripažįstamos išradimais. Taigi darbelio – per akis, jeigu nekreiptume dėmesio į aplinkybę, kad savo dvare L. Edisonas turėjo daugiau kaip 300 baudžiauninkų, o į jo sukurtą kandidatinių disertacijų kėpyklą plūdo svieto perėjūnai iš visos plačiosios tėvynės sėkmingai „plaudami“ Blogio Imperijos karinio biudžeto milijonus. Šiandien tai galima traktuoti kaip kenkimą okupantams. Panašiai kaip savanoris Maksvytis, apsirovęs degalinėje ir patupdytas į belangę, dabar giriasi, neva, taip jis priešinosi sovietams. Tačiau anuomet, su dievobaiminga pagarba, pusbalsiu buvo teigiamas didžiulis L. Edisono „firmos“ įnašas į socialistinės tėvynės gynybą. Bet sovietams subankrutavus, subyrėjo ir L. Edisono „firma“, nes, pasirodo, ji nesugeba atlikti nei karinių, nei civilinių užsakykų. Korumpuota universiteto, kuriam priklausė ta „firma“, valdžia sėkmingai išparceliavo turtingą „firmos“ materialinę bazę, kuri galėjo ir turėjo būti panaudota aukštos kvalifikacijos specialistams rengti. Taip buvo pasielgta ir su kitomis didelėmis laboratorijomis beveik visose aukštosiose mokyklose. Kas tai, ar bukaprotiškas, ar atviras kenkimas, ar į valdžią prasispraudęs vien vagys?! Tačiau tai jau kita tema ir kitos problemos.

## Ištraukos iš autoriaus rašomos knygos



Gedimino Zemlicko nuotrauka

per asmeninius, korupcinius ryšius. „Vedantieji“ Tarybų Sąjungos mokslininkai kviečiami į Lietuvą būti oponentais ar į mokslines konferencijas, čia jie gausiai vaišinami (kartais su panomis), perkami brangūs „suvėnyrai“, jie ir jų šeimos nariai aprūpinami nemokamais kelialapiais į Palangos, Nidos ar Druskininkų poilsio namus, sanatorijas ir panašiai. Be šių, visuotinai priimtų priemonių Šefuliukas Maskvos vadus dar stengėsi apžavėti savo „balerūno“ gebėjimais, sukdamasis apie juos kaip vijurkas ir dėdamasis tai iki koktumo mandagus, tai saldžiai paslaugus. Šie, užmiršę jo pavardę, tarpusavyje vadindavo Šefuliuką „tuo mandagiausiu Sovietų Sąjungos profesoriumi“, žinoma, su tam tikra ironija.

Perpratę Šefuliuko „paslaugumą“ Maskvos bosai netruko juo pasinaudoti.

Daktarines (habilituoto daktaro) disertacijas iš medžiagotyros srities galima buvo ginti tik Maskvoje ir Kaune. Kuo nors bosams neįtikantis pretendentas, žinodamas, kad Maskvoje bus sužlugdytas, važiuodavo į Kauną. Šefuliukas net neprašytas juos „praversdavo“ katedros posėdyje, be perspektyvų viešai gintis. Nors Maskvai toks sce-

Mirus uošviui generolui, Šefuliukas gyvenimo ienas pasuko į kitą pusę. Nuo seno rusenęs jo meilės romanėlis su aspirante Gama, peraugo į didelį romaną. Gama buvo ištekejusi, turėjo vyrą, du vaikus ir amžiumi Šefuliukui tiko į dukras. Žodžiu, tipišką anekdotinį seno profesoriaus ir jo aspirantės variantas. Kadangi iš uošvio generolo nebeliko jokios naudos, o pakenkti jis taip pat nebegalėjo, Šefuliukas metė žmoną ir dvi dukras, o netrukus ir oficialiai išsiskyrė. Universiteto profkomitetui nedelsdamas padavė pareiškimą kooperatiniam butui gauti, nes jis, neva, yra nuomininkas pas giminaičius (žmoną ir vaikus). Užmiršęs, kaip jis neseniai panašiu atveju kalė prie kryžiaus Docentą, Šefuliukas ir toliau dėjosi moraliniu ir doroviniu katedros autoritetu. Nors niekas jam tos istorijos nepriminė, bet ne vienas piktdžiugiškai šaipėsi. Tačiau Gama skirtis su vyru ir šeima neskubėjo, tad Šefuliuką vedžiojo už nosies tol, kol apgynė disertaciją. Tada be užuolankų, kaip tikra komunistė, užgiedojo, kad seno kuino į jauną eržilą keisti neketina. Šefuliuko vos neištiko infarktas, nes jo protelis niekaip nepajėgė numatyti panašios atomazgos. Jis nesuvokė, kad nuo studijų

ant šakių menamą autoritetą. Sovietų Sąjunga braškėjo per siūles, ir okupantams bei jų pakalikams jau ne tai rūpėjo. Šefuliukui nebeliko nieko kito kaip pabrukus uodegą grįžti pas žmoną ir vaikus.

Kartais sutinku juos prestižinėse Petrašiūnų kapinėse prižiūrinčius generolo kapą. Galima neabejoti, kad Šefuliukas svajoja būti palaidotas šioje garbingoje vietoje, paskutinį kartą pasinaudojant generolo „protekcija“.

Žlugus Sovietų Sąjungai visi okupacinės valdžios apdovanojimai įgavo lyg ir neigiamą pobūdį. Todėl jais žvanginti kam nors po nosimi tapo nepopuliaru. Priėmus universiteto statutą, ribojantį katedrų vedėjų amžių ir kadencijų skaičių, Šefuliukui teko atsiseikinti su katedros vedėjo kėde. Vėl viską reikėjo pradėti iš naujo, o laiko liko ne tiek jau daug. Šefuliukas visiškai nusiminė ir buvo benuleidžiškas rankas. Tačiau pamatęs, kad naujoji universiteto valdžia nė kiek nesiskiria nuo buvusios sovietmečiu, pradėjo atkusti, pasinaudodamas išbandytais „balerūno“ triukais. Jo pataikūniški „pa“ įtikino naująjį rektoratą, kad Šefuliuku galima pasikliauti įgyvendinant, švelniai tariant, neskaidrius savo planus. Todėl netrukus jis bu-

**Mokslas Lietuva**

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Kalbos redaktorė **Rūta Krasnovaitė**

Stilistė **Kristina Sakalauskienė**

Dizaineris **Mindaugas Galkus**

Patarėjai: **Stasys Goberis, Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.**

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: [mokslolietuva@takas.lt](mailto:mokslolietuva@takas.lt), tel. (8 5) 212 1235.

Laikraštis internete: <http://mokslasplius.lt/mokslas-lietuva/>

**Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslas Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplius.lt/mokslas-lietuva/> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslas Lietuva“.** Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191

Leidžia

**UAB „Mokslininkų laikraštis“**

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius

Tiražas 600 egz.